

Työministeriö
Julkaisuja 289

Sosiaali- ja terveysministeriö
Oppaita 2001:8

Kuntouttavan työtoiminnan

käsikirja

TYÖMINISTERIÖ

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2001

TIIVISTELMÄ

Lindqvist, Tuija; Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (toim.) Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Helsinki. 2001. 111 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, ISSN 1236-116X; 2001:8.) ISBN 952-00-1019-X

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) tuli voimaan 1.9.2001.

Laki merkitsee uusia mahdollisuuksia pitkään työttöminä oleville asiakkaille. Se velvoittaa kunnat ja työvoimatoimistot yhteistyöhön kullekin asiakkaalle sopivan palvelukokonaisuuden laatimiseksi. Tämän lisäksi laki velvoittaa kuntia järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa pitkään työttöminä olleille työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville asiakkaille, jotka täyttävät lain tarkemmin määrittelemät ehdot.

Käsikirja on tarkoitettu tukemaan työvoimatoimistojen ja kuntien sosiaalitoimen työntekijöitä uuden lain edellyttämien aktivointisuunnitelmien teossa ja kuntien asiakkaiden kuntouttavan työtoiminnan toimeenpanossa. Käsikirjassa on myös pyritty ottamaan huomioon myös muiden kuntouttavaa työtoimintaa järjestävien tahojen (säätöt, yhdistykset, uskonnolliset yhdyskunnat sekä valtion virastot) tarpeet.

Käsikirja tukee viranomaisia näiden soveltaessa lakia ja sen nojalla annettuja alempiasetuisia normeja. Käsikirja liitteineen ei ole varsinainen viranomaisohje.

Käsikirjan valmistelusta on vastannut Kuntouttavan työtoiminnan ohjausryhmä, jossa ovat valtionhallinnon lisäksi edustettuina palkansaajien keskusjärjestöt, Suomen Kuntaliitto, Kunnallinen työmarkkinalaitos sekä sosiaali- ja terveysalan järjestöt.

Käsikirjan liiteosaan on koottu esimerkkejä hyvistä käytännöistä niin viranomaisyhteistyöstä kuin myös kuntouttavasta työtoiminnasta. Liiteosa sisältää myös lomake- ja kirjemalleja, joita viranomaiset ja yhteistyökumppanit voivat hyödyntää, muokata ja käyttää harkintansa mukaan.

Käsikirja on saatavana myös sosiaali- ja terveysministeriön (www.vn.fi/stm) ja työministeriön (www.mol.fi) internet-sivuilta, joissa sitä tullaan myös jatkossa päivittämään.

Asiasanat: aktiivinen sosiaalipolitiikka, aktivointi, aktivointisuunnitelma, kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus

SAMMANDRAG

Lindqvist, Tuija; Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (red.) Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja (Handbok om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte). Helsingfors 2001. 111 s. (Social- och hälsovårdsministeriets handböcker, ISSN 1236-116X; 2001:8) ISBN 952-00-1019-X

Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) trädde i kraft 1.9.2001.

Lagen medför nya möjligheter för personer som länge varit arbetslösa. Lagen ålägger kommunerna och Arbetskraftsbyråerna att samarbeta för att göra upp en servicehelhet som passar klienten. Dessutom ålägger lagen kommunerna att ordna arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte för de klienter som länge varit arbetslösa och som lyfter arbetsmarknadsstöd eller utkomststöd och som uppfyller de villkor som närmare anges i lagen.

Handboken är avsedd som stöd för anställda vid Arbetskraftsbyråerna och kommunernas socialvården vid uppgörandet av de aktiveringsplaner som lagen förutsätter och vid verkställigheten av arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte för kommunernas klienter. I handboken har man även försökt beakta behoven hos andra aktörer som ordnar arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (stiftelser, föreningar, religiösa samfund och statens ämbetsverk).

Handboken stöder myndigheterna då de skall tillämpa lagen och de normer av lägre rang som utfärdats med stöd av den. Handboken med bilagor är inte någon egentlig myndighetsföreskrift.

Styrgruppen för arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har svarat för beredningen av handboken. I styrgruppen är förutom statsförvaltningen även löntagarnas centralorganisationer, Finlands Kommunförbund, Kommunala arbetsmarknadsverket och social- och hälsovårdsorganisationerna representerade.

I bilagan till handboken presenteras exempel på god praxis för såväl myndighetssamarbete som arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Bilagan innehåller även blankett- och brevm modeller, som myndigheter och samarbetspartners kan utnyttja, bearbeta och använda enligt eget gottfinnande.

Handboken finns även på social- och hälsovårdsministeriets (www.vn.fi/stm) och arbetsministeriets (www.mol.fi) Internetsidor, där den i fortsättningen kommer att uppdateras.

Nyckelord: aktiv socialpolitik, aktivering, aktiveringsplan, arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, social rehabilitering

SUMMARY

Lindqvist, Tuija; Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (eds.) Handbook on Rehabilitating Work Experience. Helsinki 2001. 111 p. (Handbooks of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-116X; 2001:8.)
ISBN 952-00-1019-X

The Act on Rehabilitating Work Experience (189/2001) came into force on September 1, 2001.

The Act brings new possibilities for clients who have been unemployed for a long time. It obliges the municipalities and employment offices to co-operate in order to create a suitable service entity for each client. In addition to this the Act obliges the municipalities to arrange rehabilitating work experience for long-term unemployed clients receiving labour market support or income support, who fulfil the requirements specified in the Act.

The handbook is intended to be of support for employment office and municipal social workers when drawing up the activation plans required by the new Act and in the implementation of rehabilitating work experience for the clients of the municipalities. In the handbook, the aim has also been to take into consideration the needs of other sectors that are also involved in organising rehabilitating work experience (foundations, associations, religious congregations as well as government offices).

The handbook supports government officials in the application of the Act and lower grade norms passed by virtue of it. The handbook along with its appendices is not an official guideline for the authorities.

The handbook has been prepared by the control group for rehabilitating work experience, which in addition to representatives of public administration also includes representatives of the central trade union confederations, the Association of Finnish Local and Regional Authorities, the Commission for Local Authority Employers and other organisations within the social welfare and health sector.

Assembled in the appendix of the handbook are examples of good practices in both administrative co-operation as well as rehabilitating work experience. The appendix also includes examples of forms and letters that the authorities and co-operation partners can utilise, revise and use at their discretion.

The handbook is also available on the Internet pages of the Ministry of Social Affairs and Health (www.vn.fi/stm) and the Ministry of Labour (www.mol.fi), where it will also be updated in the future.

Keywords: active social policy, activation, activation plan, rehabilitating work experience, social rehabilitation

Lukijalle

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja eräistä siihen liittyvistä laeista tuli voimaan 1.9.2001 (laki sisältää siirtymäsäännöksen, joka esitetään tässä käsikirjassa). Lain voimaantulo tarjoaa uusia mahdollisuuksia pitkään työttöminä oleville asiakkaille. Laki velvoittaa kunnat ja työvoimatoimistot yhteistyöhön kullekin asiakkaalle sopivan suunnitelman ja palvelukokonaisuuden laatimiseksi. Tämän lisäksi laki velvoittaa kunnat järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa pitkään työttöminä olleille työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville asiakkaille.

Uusi lainsäädäntö tarjoaa myös kuntien ja työvoimatoimistojen henkilöstölle nykyistä paremmat mahdollisuudet yhteistoimintaan. Käsikirja on tarkoitettu tukemaan työvoimatoimistojen ja kuntien sosiaalitoimen työntekijöitä uuden lain edellyttämien aktivointisuunnitelmien teossa ja kuntien henkilöstöä kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. Käsikirja auttaa viranomaisia näiden soveltaessa lakia ja sen nojalla annettuja alempiasteisia normeja. Käsikirja liitteinen ei ole varsinainen viranomaisohje.

Käsikirjassa on pyritty ottamaan huomioon myös muiden kuntouttavaa työtoimintaa järjestävien tahojen (säätiöt, yhdistykset, uskonnolliset yhdyskunnat sekä valtion virastot) tarpeet. Käsikirja tukee viranomaisia näiden soveltaessa lakia ja sen nojalla annettuja alempiasteisia normeja. Käsikirja liitteinen ei ole varsinainen viranomaisohje.

Käsikirjan valmistelussa on pyritty ottamaan huomioon palaute, mikä on kevään 2001 aikana saatu työvoimaneuvojilta ja sosiaalityöntekijöiltä ympäri Suomea. Käsikirjan valmistelusta on vastannut Kuntouttavan työtoiminnan ohjausryhmä, jossa on valtion hallinnon lisäksi edustettuina palkansaaajien keskusjärjestöt, Suomen Kuntaliitto, Kunnallinen työmarkkinalaitos sekä sosiaali- ja terveysalan järjestöt. Käsikirjan ovat toimittaneet tutkija Tuija Lindqvist (Stakes), neuvotteleva virkamies Ilkka Oksala (STM) sekä ylitarkastaja Marja-Riitta Pihlman (TM).

Käsikirjan liiteosaan on koottu esimerkkejä viranomaistyön hyvistä käytännöistä ja kuntouttavasta työtoiminnasta. Liiteosa sisältää lomake- ja kirjemalleja, joita viranomaiset ja yhteistyökumppanit voivat käyttää ja muokata harkintansa mukaan.

Käsikirja on saatavana myös sosiaali- ja terveysministeriön (www.vn.fi/stm) ja työministeriön (www.mol.fi) internet-sivuilta, joissa sitä tullaan myös jatkossa päivittämään. Työvoimatoimistoihin toimitetaan kuntouttavaa työtoimintaa koskeva työministeriön asiakasesite. Asiakasesitteen teksti on saatavana myös työhallinnon internet -sivuilta osoitteesta www.mol.fi/tyonhakijapalvelut/kuntouttavatyotoiminta.html. Kunnat voivat tilata esitettä Editasta.

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä työministeriön toimeksiannosta Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes toteuttaa kolmivuotisen seuranta- ja arviointitutkimuksen, jossa tutkitaan kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain toteutumista ja vaikutuksia.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	13
2. Asiakas	13
2.1. Yleistä	13
2.2. Alle 25-vuotiaat.....	15
2.3. 25-vuotta täyttäneet.....	15
2.4. Mahdollisuus osallistua kuntouttavaan työtoimintaan ennen määräaikoja.....	16
2.5. Maahanmuuttajan oikeus aktivointisuunnitelmaan.....	16
3. Aktivointisuunnitelma	17
3.1. Viranomaisten velvollisuudet	17
3.2. Suunnitelman tekeminen.....	19
3.2.1. Etukäteisvalmistelu ja tietojen vaihto	20
3.2.2. Suunnitelman sisältö	21
3.2.3. Tietojen tallentaminen.....	25
3.4. Voimassaolo, uudistaminen ja seuranta.....	25
3.5. Kieltäytyminen aktivointisuunnitelmasta	26
3.5.1. Yleistä.....	26
3.5.2. Työmarkkinatuki	26
3.5.3. Toimeentulotuki	27
3.6. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset	27
4. Asiakkaalle tarjottavat palvelut	28
4.1. Työvoimatoimiston palvelut	28
4.2. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.....	34
4.3. Kuntoutuspalvelut	43
5. Kuntouttava työtoiminta.....	46
5.1. Järjestäminen ja toteuttaminen.....	46
5.2. Sisältö.....	47
5.3. Kesto	49
5.3.1. Yleistä.....	49
5.3.2. Kuntouttavan työtoiminnan jakso	49
5.3.3. Toiminta-aika	49
5.4. Työturvallisuus ja työterveyshuolto.....	50
5.5. Tapaturmavakuutus ja vastuu ulkopuoliselle aiheutuneista vahingoista	50
5.6. Seuranta.....	52
5.7. Ilmoitus pääluottamusmiehelle	52
5.8. Ostosopimus.....	53
6. Toimeentuloturva kuntouttavan työtoiminnan aikana.....	53
6.1. Toimeentulotuki	54
6.2. Työmarkkinatuki	54
6.3. Matkakorvaukset	55
6.4. Kieltäytyminen ja keskeyttäminen.....	55
6.4.1. Yleistä.....	55
6.4.2. Toimeentulotuki	57
6.4.3. Työmarkkinatuki	57
6.5. Sosiaalivakuutus ja työssäoloehto.....	58

7. Valtion korvaus kunnille ja toiminnan järjestämiseen liittyvät rahoitusmahdollisuudet	58
7.1 Työministeriön korvaus kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä.....	58
7.2. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus.....	59
7.3. Muu rahoitus	60
7.3.1. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamat hankkeet sekä työhallinnon työllisyyspoliittisella projektituella rahoitetut hankkeet	60
7.3.2. Raha-automaattiyhdistys (RAY).....	62
8. Muutoksenhaku	63
Liitteet	64
Liite 1. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja siihen liittyvät lainmuutokset	
Liite 2. Esimerkit työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalitoimen yhteisistä haastattelukutsuista	
Liite 3. Esimerkki yhteisen haastattelukutsun liitelomakkeesta	
Liite 4. Aktivointisuunnitelmalomakkeen malli ja täyttöohje	
Liite 5. Päätösmalli	
Liite 6. Valtion korvauksen päätösmallit	
Liite 7. Esitteitä kuntouttavasta työtoiminnasta	
Liite 8. Luettelo aktivointisuunnitteluun ja kuntouttavaan työtoimintaan liittyvistä työvoimapolitiittisista lausunnoista	
Liite 9. Esimerkki kunnan ilmoituksesta työvoimatoimistolle	
Liite 10. Esimerkkejä toteutetuista yhteistyökäytännöistä sekä kuntouttavista ja aktiivivista projekteista ja työmalleista	
Kirjallisuus	110

1. Johdanto

Lain tavoite

Aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan toimenpiteiden tarkoitus on parantaa pitkään työttömänä olleen asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Tavoitteen saavuttamiseksi koko maahan luodaan yhtenäiset puitteet pitkäaikaistyöttömien työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi velvoittamalla työvoimaviranomainen ja kunta laatimaan aktivointisuunnitelma yhdessä pitkään työttömänä olleen asiakkaan kanssa.

Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on avata pitkään työttöminä olleille väylä suoraan työhön tai ensiksi työvoimahallinnon ensisijaisiin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin ja sen jälkeen työhön. Toinen kuntouttavan työtoiminnan tavoite on parantaa toimintaan osallistuvan asiakkaan elämänhallintakykyä.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on osa laajempaa kokonaisuutta. Lailla on yhdessä työvoimapalvelulain, toimeentulotuesta annetun lain ja eräiden niihin liittyvien lakien muutosten kanssa luotu kokonaisuus, jolla estetään nykyistä tehokkaammin pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttamaa syrjäytymistä ja parannetaan pitkäaikaistyöttömien mahdollisuutta palata työelämään.

Kuntouttava työtoiminta voi luoda väylän työelämään, auttaa toimintakyvyn palauttamisessa tai jäljellä olevan toimintakyvyn ylläpitämisessä. Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on estää pitkään jatkuvan työttömyyden kielteiset vaikutukset asiakkaan toimintakykyyn.

2. Asiakas

2.1. Yleistä

Lain sovelta- misala

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevassa laissa asiakkaaksi määritellään työtön henkilö, joka saa työttömyyden perusteella toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. Jos hän saa yhtäaikaaisesti molempia tukia, määritellään hänet ensisijaisen etuuden perusteella työmarkkinatuen saajaksi. Toimeentulotuen saajalla tarkoitetaan tässä yhteydessä asiakasta, joka ei saa työttömyyden perusteella mitään ensisijaista etuutta (kuten työmark-

kinatukea). Hänen toimeentulonsa perustuu pääasiassa työttömyyden johdosta maksettavaan toimeentulotukeen.

Lakia sovelletaan alle 25-vuotiaisiin asiakkaisiin lyhyemmän työttömyysjakson jälkeen kuin 25 vuotta täyttäneisiin. Työmarkkinatukea saaneet alle 25-vuotiaat ovat tämän lain piirissä noin 8,5—12 kuukauden työttömyyden jälkeen, kun taas 25 vuotta täyttäneet työmarkkinatukea saavat tulevat soveltamisen piiriin noin 2—2,5 vuoden työttömyyden jälkeen.

Velvoittavuus

Tämän lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen velvoittavuus perustuu asiakkaan ikään. Alle 25-vuotiaalla työttömällä työnhakijalla ei ole oikeutta, ilman hyväksyttävää syytä, kieltäytyä lain edellytykset täyttävästä kuntouttavasta työtoiminnasta ilman kieltäytymisen toimeentuloturvaseuraamuksia. Tarkoitus on katkaista nuorten työttömyys ja syrjäytyminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja riittävän tehokkaasti.

Ennen kuin asiakas tulee tämän lain soveltamisalan piiriin, hänellä on ollut työttömänä työnhakijana mahdollisuus saada työvoimapalveluja ja päästä työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Nämä mahdollisuudet hänellä säilyvät myös sen jälkeen, kun hän täyttää kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain soveltamisalan edellytykset.

Työnhakusuunnitelma on useimmiten laadittu

Työvoimapalvelulain mukainen työnhakusuunnitelma on laadittu työttömälle työnhakijalle viimeistään siinä vaiheessa, kun työttömyys on kestänyt viisi kuukautta. Työnhakusuunnitelmaan sisältyvien palveluiden tarkoituksena on ollut asiakkaan työllistäminen avoimille työmarkkinoille. Tätä pyrkimystä on voitu tukea tarjoamalla asiakkaalle työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, kuten työvoimapolitiittista koulutusta tai työllisyysvaroin tuettua työtä.

Työtön asiakas voi eräissä tapauksissa saada työttömyyden johdosta pääasiallisena tulonaan kunnan sosiaalitoimen maksamaa toimeentulotukea. Syynä tähän voivat olla esimerkiksi työmarkkinatuen korvaukseton määräaika (karenssi) tai ikä ja koulutus. Tällaisessa tilanteessa työtön asioi kunnan sosiaalitoimessa.

Jotta lain soveltamisalan käytännön määrittely on toimeentulotukea saaville mahdollista, on kunnan sosiaalitoimen kirjattava toimeentulotuki päätöksiin tuen myöntämisperuste nykyistä tarkemmin.

Asiakkaan toimeentulon katsotaan pääasiassa perustuvan työttömyyden johdosta maksettavaan toimeentulotukeen, kun hän ei samanaikaisesti saa työttömyyden perusteella maksettavaa ensisijaista etuutta, kuten työmarkkinatukea tai työttömyyspäivärahaa. Se, että asiakkaalle maksetaan

samanaikaisesti joidenkin kustannusten (esimerkiksi asumiskustannukset tai lääkekustannukset) perusteella korvausta, ei vaikuta arvioon siitä, muodostaako toimeentulotuki hänen pääasiallisen toimeentulonsa.

Se, että asiakkaan toimeentulo on lyhytkestoisesti perustunut muuhun kuin toimeentulotukeen, esimerkiksi työtuloihin tai työmarkkinatukeen, ei estä tämän lain soveltamista häneen, jos toimeentulotuki muodostaa selvästi hänen pääasiallisen toimeentulonsa tarkastelukautena.

2.2. Alle 25-vuotiaat

Aktivointisuunnitelma on laadittava työttömälle alle 25-vuotiaalle asiakkaalle,

Määräaikoja

- 1) jolle on laadittu työvoimapalvelulain mukainen työnhakusuunnitelma ja joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana;
- 2) jolle on laadittu työvoimapalvelulain mukainen työnhakusuunnitelma ja joka on saanut työttömyysturvalain mukaisen 500 päivän työttömyyspäiväraha-ajan työttömyyspäivärahaa; taikka
- 3) jolle on tehty työvoimapalvelulain mukainen työnhakuhaastattelu ja jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Laissa mainittuja edellytyksiä laskettaessa otetaan huomioon vain työttömyyden perusteella maksettu työmarkkinatuki. Tämä merkitsee sitä, että niitä päiviä, jolloin asiakas osallistuu työhallinnon järjestämään työllistymistä edistävään toimenpiteeseen, ei oteta huomioon.

2.3. 25-vuotta täyttäneet

Aktivointisuunnitelma on laadittava työttömälle 25 vuotta täyttäneelle, jolle on aiemmin laadittu työvoimapalvelulain mukainen työnhakusuunnitelma ja

Määräaikoja

- 1) joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä;
- 2) joka on työttömyysturvalain mukaisen 500 päivän työttömyyspäiväraha-ajan jälkeen saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä; taikka
- 3) jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Määriteltäessä tämän kohdan mukaisia aikarajoja sovelletaan samoja periaatteita, jotka on selvitetty edellä kohdassa 2.2.

2.4. Mahdollisuus osallistua kuntouttavaan työtoimintaan ennen määräaikoja

Oikeus osallistua ennen määräaikoja

Työmarkkinatukeen oikeutetulla työttömällä työnhakijalla, työttömyyspäivärahaa saavalla asiakkaalla tai asiakkaalla, jonka toimeentulo pääasiallisesti perustuu työttömyydestä johtuen toimeentulotukeen, on oikeus, ennen kuin hänen työttömyytensä on kestänyt laissa määritellyn ajan, ilmoittaa työvoimatoimistoon tai kuntaan haluavansa osallistua kuntouttavaan työtoimintaan.

Edellä mainitulle asiakkaalle voidaan hänen pyynnöstään järjestää kuntouttavaa työtoimintaa ennen edellä kohdissa 2.2. ja 2.3. esitettyjä määräaikoja. Edellytyksenä on se, että kunta ja työvoimatoimisto, varattuaan asiakkaalle tilaisuuden tulla kuulluksi, arvioivat kuntouttavan työtoiminnan parhaiten tukevan asiakkaan elämänhallintaa ja työllistymisedellytyksiä. Ennen kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä on laadittava aktivointisuunnitelma siten kuin jäljempänä luvussa 3. todetaan. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan tässä tapauksessa järjestää vain jos kunta ja työvoimatoimisto ovat yksimielisiä toimenpiteen tarpeellisuudesta.

Työmarkkinatukeen oikeutettu asiakas

Työmarkkinatukeen oikeutettuna pidetään asiakasta, joka olisi muutoin oikeutettu työmarkkinatukeen, mutta jolle työmarkkinatukea ei makseta esimerkiksi sen vuoksi, että hänen puolisonsa tulot ovat niin suuret, että työmarkkinatukea ei tarveharkinnan vuoksi jää maksettavaksi.

Kunnan ja työvoimatoimiston harkintavalta työtoiminnan järjestämisessä on suuri. Arvioidessaan kuntouttavan työtoiminnan tarpeellisuutta on kunnan ja työvoimatoimiston otettava huomioon asiakkaan työttömyyden kesto sekä se, voidaanko asiakkaalle työvoimatoimiston näkemyksen perusteella tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen ei ole perusteltua, jos asiakkaan työttömyys on kestänyt vain lyhyen ajan tai asiakkaalle olisi kohtuullisessa ajassa tarjottavissa työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä.

2.5. Maahanmuuttajan oikeus aktivointisuunnitelmaan

Aktivointisuunnitelmaa ei laadita maahanmuuttajalle, jolla on maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain mukaisesti oikeus kotoutumissuunnitelmaan.

Koska maahanmuuttajilla ovat omat suomalaiseseen yhteiskuntaan sopeutumista ja elämänhallintaa tukevat järjestelmät, ei ole tarkoituksenmukaista ulottaa aktivointisuunnittelua, kuntouttavaa työtoimintaa ja siihen liittyviä toimenpiteitä maahanmuuttajiin sinä aikana, kun he kuuluvat kotouttamistoimenpiteiden piiriin.

Palvelut on tarpeen tarjota niille maahanmuuttajille, joiden kotouttamistoimenpiteet eivät kolmen vuoden aikana johtaneet tulokseen. Kotoutumisjakson jälkeen asiakkaalle laaditaan aktivointisuunnitelma, mikäli hän on yhä työtön ja täyttää laissa määrätyt muut edellytykset.

Tämän vuoksi edellä kohdissa 2.2. ja 2.3. mainittuihin määräaikoihin luetaan myös ne päivät, joilta työmarkkinatukea tai toimeentulotukea on maksettu työttömälle maahanmuuttajalle maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain mukaisena kotoutumistukena.

3. Aktivointisuunnitelma

3.1. Viranomaisten velvollisuudet

Suunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa

Lailla velvoitetaan kunta ja työvoimatoimisto laatimaan aktivointisuunnitelma työttömälle asiakkaalle, joka saa toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. Aktivointisuunnitelma laaditaan yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Kuka tekee aloitteen

Aktivointisuunnitelman tekeminen käynnistyy viranomaisen aloitteesta. Kun kysymyksessä on työmarkkinatukea saava asiakas, on työvoimatoimisto velvollinen käynnistämään suunnitelman tekemisen. Kun kysymyksessä on työttömyyden perusteella pääasiallisena toimeentulonaan toimeentulotukea saava asiakas, on kunta velvollinen käynnistämään suunnitelmaan liittyvät toimenpiteet.

Työvoimatoimisto on velvollinen viipymättä käynnistämään aktivointisuunnitteluun liittyvät toimenpiteet saatuaan Kansaneläkelaitokselta tiedot niistä asiakkaista, jotka täyttävät lain soveltamisalan ehdot (ks. edellä kohdat 2.2. ja 2.3.)

Kansaneläkelaitos on velvollinen toimittamaan työvoimatoimistoille tiedot sellaisista asiakkaista, jotka ovat tulleet lain soveltamisalan piiriin työmarkkinatuen maksupäivien perusteella. Kansaneläkelaitos toimittaa kerran kuukaudessa työvoimatoimistoille tiedot uusista asiakkaista, joille aktivointisuunnitelma on laadittava.

Kunta on velvollinen viipymättä aloittamaan toimenpiteet aktivointisuunnitelman laatimiseksi asiakkaalle, joka on saanut laissa määritellyn ajan työttömyyden perusteella toimeentulotukea pääasiallisena tulonaan. Kunnan on luotava tätä varten seurantajärjestelmä.

Kotikunta

Kunnalla tarkoitetaan kotikuntalain perusteella määräytyvää asiakkaan kotikuntaa. Mikäli asiakkaalle on maksettu toimeentulotukea muun kunnan kuin kotikunnan toimesta ja asiakas täyttää edellä esitetyt edellytykset aktivointisuunnitelman laatimiseksi, on toimeentulotukea maksaneen kunnan muistutettava asiakasta kotikuntalain 7 §:n mukaisesta velvollisuudesta tehdä muuttoilmoitus.

Aktivointisuunnitelma on yksi sosiaalipalvelu

Vaikka lailla ei olekaan tarkemmin säädetty aktivointisuunnitelmaan osallistuvasta kunnan viranomaisesta, voidaan pääsääntöisesti pitää perusteltuna sitä, että vastuu aktivointisuunnitelmien tekemisestä on kunnan sosiaalityöntekijällä. Aktivointisuunnitelman tekemiseen osallistuminen on sosiaalihuoltolain lisäyksellä määritelty yhdeksi kunnan vastuulla olevaksi sosiaalipalveluksi.

Suunnitelman valmistelu

Aktivointisuunnitelman laativat yhteistyössä asiakas, kunta ja työvoimatoimisto. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että suunnitelman laativat sosiaalityöntekijä sekä työvoimaneuvoja yhdessä asiakkaan kanssa. Suunnitelmaa valmisteltaessa voidaan käyttää hyväksi muiden viranomaisten, esimerkiksi kunnan terveystoimen, asiantuntemusta. Vaikka lailla ei säädetä ehdottomasti niiden viranomaisten määrää, jotka osallistuvat asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelman laatimiseen, on pääsääntöisesti tarkoituksenmukaista, että läsnä olisivat asiakkaan lisäksi työvoimaneuvoja ja sosiaalityöntekijä.

Mikäli kuntouttavaa työtoimintaa ollaan sisällyttämässä aktivointisuunnitelmaan, saattaa olla tarkoituksenmukaista, että kunnan puolelta aktivointisuunnitelman tekoon myöhemmässä vaiheessa osallistuu myös työsuunnittelija ja/tai kuntouttavan työtoiminnanohjaaja. Tämän tarve on harkittava tapauskohtaisesti paikallistasolla. Näissä tilanteissa kunnan palveluksessa olevia työsuunnittelijoita ja työtoiminnanohjaajia koskevat samat määräykset (mm. oikeus muutoin salassa pidettäviin tietoihin) aktivointisuunnitelmaa tehtäessä kuin sosiaalityöntekijöitä. Muita koskevat normaalit tietosuojasäännökset siten, että esimerkiksi säätiön palveluksessa olevalle työtoiminnan ohjaajalle voidaan kertoa salassa pidettäviä asioita vain asiakkaan suostumuksella.

Mikä työvoimatoimisto

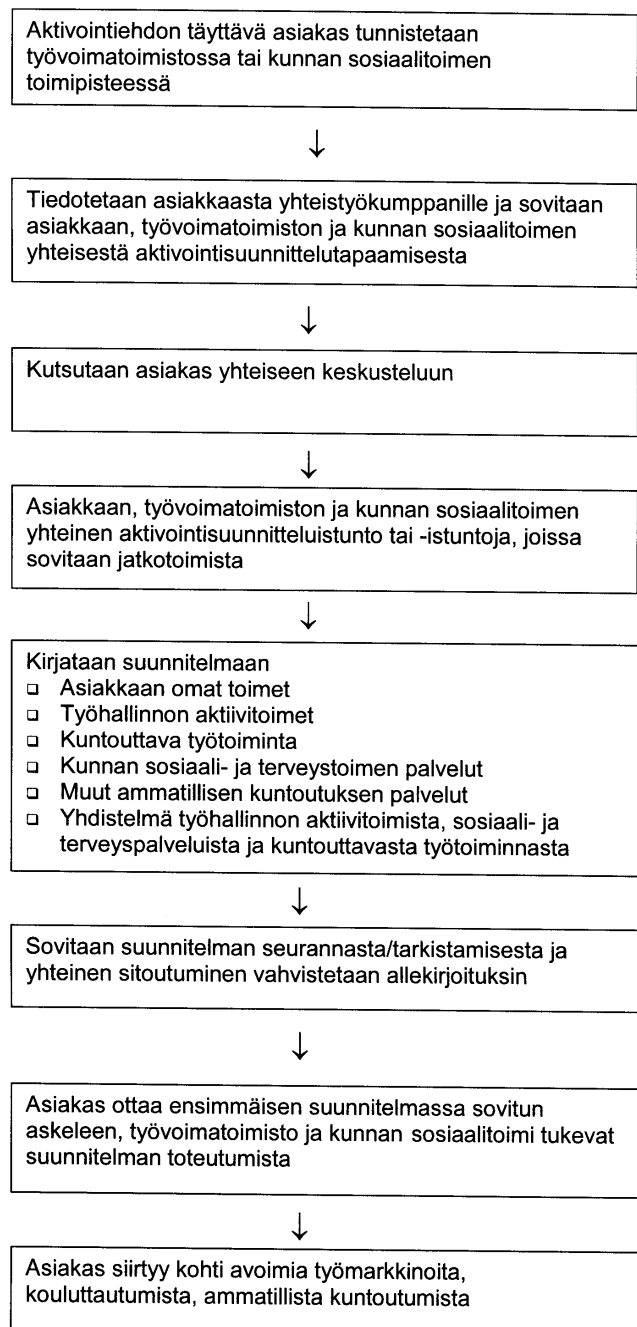
Aktivointisuunnitelman laatimiseen osallistuu se työvoimatoimisto, jonka toiminta-alueeseen työttömän työnhakijan kotikunta kuuluu. Suunnitelman laatiminen edellyttää, että sitä laadittaessa on käytettävissä riittävät tiedot kyseisestä asiakkaasta. Jos asiakasta ei ole rekisteröity työttömäksi työnhakijaksi mainitussa toimistossa, häntä koskevat työnhakijatiedot siirretään siitä työvoimatoimistosta, jossa hän on työnhakijana, siihen työvoimatoimistoon, jonka toiminta-alueeseen hänen kotikuntansa kuuluu.

Yhteistyö ja allekirjoitukset

Tarkoitus on, että aktivointisuunnitelman tekeminen perustuisi yhteisiin arvioihin ja yhteistyöhön. Hyvän aktivointisuunnitelman laatiminen edellyttää kunnan ja työvoimatoimiston säännönmukaista ja avointa keskinäistä yhteistyötä sekä hyvää yhteistyötä asiakkaan kanssa. Kunta, työvoimatoimisto ja asiakas allekirjoittavat aktivointisuunnitelman.

3.2. Suunnitelman tekeminen

Aktivointisuunnitteluprosessi

3.2.1. Etukäteisvalmistelu ja tietojen vaihto

Yhteinen tapaami- nen

Toimenpiteet aktivointisuunnitelman laatimiseksi tarkoittavat sitä, että vastuussa oleva viranomainen kutsuu toisen viranomaisen ja asiakkaan yhteiseen tapaamiseen suunnitelman laatimiseksi. Aloitteen tekevä viranomainen on myös velvollinen tarvittaessa etukäteen valmistelevaan asiaa toisen viranomaisen kanssa.

Kunnan ja työvoimatoimiston tulee paikallisesti luoda yhteiset toimintaohjeet aktivointisuunnitelmien tekemisestä. Tällöin on syytä sopia menettelystä, jolla yksittäisen aktivointisuunnitelman tekeminen aloitetaan. Aktivointisuunnitelmien tekemisen yleisiä periaatteita voidaan myös käsitellä kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöstä annetun lain mukaisessa kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmässä.

Ennen aktivointisuunnitelman laatimisen aloittamista työvoimatoimiston tai kunnan on varmistuttava siitä, että asiakkaalle on tehty työvoimapalvelulain mukainen työnhakusuunnitelma. Työttömyyden perusteella toimeentulotukea pääasiallisena tulonaan saavan alle 25-vuotiaan nuoren osalta riittää, että hänelle on tehty työvoimapalvelulain mukainen työnhakuhaastattelu.

Työnhakuhaastattelua tai työnhakusuunnitelmaa ei aina kuitenkaan ole käytännössä voitu tehdä tilanteessa, jossa toimeentulotukea työttömyyden johdosta saava asiakas ei ole rekisteröitynyt työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. Näissä tilanteissa kunnan on pääsäännöstä poiketen ryhdyttävä toimiin aktivointisuunnitelman laatimiseksi, vaikkei ensisijaisia haastatteluja tai suunnitelmia olekaan tehty.

Toimeentulolakilain 1.9.2001 voimaan tuleva muutos antaa kunnan sosiaalitoimelle mahdollisuuden toimeentulotuen alentamisen uhalla velvoittaa työtön toimeentulotukiasiakas ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi.

Tiedot terveyden- tilasta

Aktivointisuunnitelman laatimiseen osallistuvalla työvoimatoimistolla ja kunnalla sekä suunnitelmaa laadittaessa asiantuntijoina mahdollisesti käytettävillä kunnan terveyskeskuksella tai sairaanhoitopiirillä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen aktivointisuunnitelman laatimiseksi asiakasta koskevat välttämättömät tiedot. Laissa on säädetty tältä osin poikkeus tietosuojalainsäädäntöön.

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevassa laissa säädetään ainoastaan sellaisesta asiakastietojen käsittelystä ja tietosuojasta, jotka ovat välttämättömiä lakiin ehdotettujen uusien toimenpiteiden vuoksi. Kunnan sosiaali- ja terveystoimella saattaa olla asiakkaista sellaista arkaluonteista tietoa, jota ei voida pitää aktivointisuunnitelman laatimisen kannalta välttämättömänä. Tällaista tietoa kunta ei siten saa, ilman asiakkaan lupaa, toimittaa

työvoimatoimistolle. Samoin työvoimatoimistolla saattaa olla sellaista tietoa työttömästä työnhakijasta, joka ei ole aktivointisuunnitelman laatimiseksi välttämätöntä. Tällaista tietoa työvoimatoimisto ei saa aktivointisuunnittelun yhteydessä, ilman asiakkaan suostumusta, antaa kunnan sosiaalitoimelle tai muille suunnitelman tekoon osallistuville.

Välttämättömät tiedot saa luovuttaa

Aktivointisuunnitelman laatimiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot saadaan luovuttaa salassapitosäännösten estämättä suunnitelman laatijoille. Tällä tavoin estetään ne ongelmat, jotka syntyisivät siitä, että asiakas ei halua tai tiedä kertoa suunnitelman teon kannalta välttämättömiä tietoja. Säännös helpottaa myös laatimiseen osallistuvien viranomaisten välistä tietojenvaihtoa silloin, kun kyse on arkaluonteisten ja salassa pidettävien tietojen ilmaisemisesta tehtäessä arvioita niistä toimenpiteistä, joihin asiakas voisi osallistua. Kysymys on siten yleensä tiedoista, jotka koskevat asiakkaan työ- tai toimintakykyä.

Tekninen käyttöyhteys ja henkilötietolaki

Edellä tarkoitettuja tietoja voidaan saada ja luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla, jos tietojen luovuttamiselle laissa säädetyt edellytykset täyttyvät ja jos tietojen saaja esittää selvityksen siitä, että tietojen käytöstä ja suojaamisesta voidaan huolehtia henkilötietolaissa säädetyllä tavalla.

3.2.2. Suunnitelman sisältö

Tarjottavat palvelut

Suunnitelman sisältö

Aktivointisuunnitelmaan merkitään tai liitetään:

- 1) asiakkaan koulutusta ja työuraa koskevat tiedot;
- 2) arvio aikaisempien työllistymistä edistävien toimenpiteiden vaikuttavuudesta;
- 3) arvio aikaisempien työnhakusuunnitelmien ja kunnan tekemien asiakasta koskevien suunnitelmien toteutumisesta; sekä
- 4) toimenpiteet, jotka voivat olla työtarjouksia, työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, kuntouttavaa työtoimintaa, muita sosiaalipalveluja sekä terveyst-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja.

Työhallinnon tiedot

Tarkoitus on, että aluksi kartoitetaan ensisijaisesti työhallinnon asiakastietojärjestelmästä asiakkaan koulutusta ja työuraa koskevat tiedot sekä arvioidaan työnhakusuunnitelmien sekä mahdollisten muiden työllistymistä ja elämänhallintaa tukemaan tarkoitettujen suunnitelmien toteutuminen. Nämä tiedot ja arviot merkitään tai liitetään yhdessä laadittavaan aktivointisuunnitelmaan.

Ensin arvio työhallinnon palveluista

Tämän jälkeen arvioidaan mahdollisuudet sisällyttää työhallinnon ensisijaisia palveluja tai työllistymistä edistäviä aktiivitoimenpiteitä aktivointisuunnitelmaan. Mahdollisuus yhdistelmätuella työllistämiseen avautuu pitkäaikaistyöttömälle monessa tapauksessa samanaikaisesti, kun

hänelle on laadittava aktivointisuunnitelma. Yhdistelmätuki ja muut työhallinnon työllistymistä edistävät toimenpiteet ovat kuntouttavaan työtoimintaan nähden ensisijaisesti aktivointisuunnitelmaan sisällytettäviä toimenpiteitä.

Muut palvelut

Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa on siten aina ensiksi selvitettävä mahdollisuus tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, kuten valmentavaa tai ammatillista työvoimakoulutusta, työharjoittelua tai tuettua työllistämistä. Suunnitelma voi näiden toimenpiteiden ohella sisältää myös työllistymismahdollisuuksia parantavia sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. Tarvittaessa voidaan aktivointisuunnitelmaa laadittaessa kuulla kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöstä annetun lain mukaista kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmää, jos asiakas antaa tähän suostumuksensa.

Kuntouttava työtoiminta

Jos työvoimatoimisto arvioi, ettei asiakkaalle voida viimeistään kolmen kuukauden kuluessa tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, aktivointisuunnitelmaan tulee sisältyä kuntouttava työtoiminta. Laki ei muuta työvoimahallinnon ja kunnan sosiaalitoimen keskinäistä toimivaltaa. Työvoimaviranomaiset päättävät nykyisen lainsäädännön mukaisesti omista palveluistaan ja työllistymistä edistävästä toimenpiteistään, mikä tarkoittaa sitä, että toimenpiteitä tarjotaan niihin vuosittain varattujen määrärahojen puitteissa. Toimenpiteitä tarjottaessa kiinnitetään huomiota siihen, keiden työmarkkinavalmiuksia ja pysyvää työllistymistä voidaan parhaiten edistää työhallinnon aktiivitoimin. Toimenpiteiden harkintaan vaikuttaa myös se, löytyykö esimerkiksi yhdistelmätuen piiriin kuulvalle asiakkaalle työnantajaa, joka hänet palkkaa.

Työ- ja toimintakyvyn parantaminen

Jos kunta arvioi, ettei asiakas työ- ja toimintakykynsä asettamien rajoitusten vuoksi voi välittömästi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, suunnitelman tulee sisältää erityislakien mukaisesti sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, jotka parantavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua myöhemmin kuntouttavaan työtoimintaan.

Tämän arvion on perustuttava asiakkaan toimintakykyyn. Arviota tehtäessä voidaan käyttää asiantuntijana kunnan terveyskeskusta tai sairaanhoitopiiriä. Muut asiakkaan toimintakyvyn kannalta ulkopuoliset tekijät, kuten kunnan taloudellinen tilanne, eivät ole perusteita arvioitaessa sitä, voidaanko asiakkaalle tarjota kuntouttavaa työtoimintaa.

Yhdessä sovitut tarjottavat toimenpiteet ja palvelut merkitään aktivointisuunnitelmaan.

**Aikai-
semmat
toimenpi-
teet mu-
kaan
suunni-
telmaan**

Muiden aiempien suunnitelmien mukaiset toimenpiteet jatkuvat tarvittaessa, vaikka asiakkaalle tehdään aktivointisuunnitelma. Aiemmin pääte-
tyt toimenpiteet voidaan lisätä osaksi aktivointisuunnitelmaa, mikäli toi-
menpiteiden katsotaan tukevan asiakkaan työllistymisen edellytyksiä

Aktivointisuunnitelmaan voidaan työllistymistä edistävien toimien tai
kuntouttavan työtoiminnan lisäksi samanaikaisesti sisällyttää muun lain-
säädännön mukaisia sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluita.
Näiden palveluiden järjestämistä vastuusta ja rahoituksesta on voimassa,
mitä kutakin palvelua koskevassa laissa on erikseen säädetty. Kuntoutta-
vaa työtoimintaa koskevalla lailla ei ole muutettu kunnan järjestämisvel-
vollisuutta tai asiakkaan oikeutta kyseisiin palveluihin.

Palvelutarpeen arviointi

**Alle 3
kk:n si-
sällä alka-
va este**

Aktivointisuunnitelmaan sisällytettäviä palveluita ja toimenpiteitä arvi-
oitaessa on otettava huomioon tiedossa olevat asiakkaan työmarkkina-
asemaan välittömästi vaikuttavat seikat. Jos aktivointisuunnitelman laa-
timisen yhteydessä todetaan, että asiakas kolmen kuukauden aikana
aloittaa esimerkiksi varusmies- tai siviilipalveluksen, äitiysloman tai jää
eläkkeelle, ei asiakkaalle tarjota kuntouttavaa työtoimintaa, koska lain
mukaan kuntouttavan työtoiminnan jakson on kestettävä vähintään kolme
kuukautta.

**Muita
palveluja**

Kunta päättää kuntouttavan työtoiminnan tai sen järjestämistä vastuulla
olevien muiden sosiaalipalveluiden sekä terveys-, kuntoutus- ja koulu-
tuspalveluiden sisällyttämisestä aktivointisuunnitelmaan. Aktivointi-
suunnitelmaan sisältyvien muiden palvelujen tavoite on asiakkaan toi-
mintakyvyn parantaminen niin, että hän voi osallistua työhallinnon jär-
jestämään työllistymistä edistävään toimintaan tai kuntouttavaan työtoi-
mintaan. Aktivointisuunnitelmaa tehtäessä voidaan asiakasta myös in-
formoida muista työllistymismahdollisuuksista parantavista palveluista,
kuten mahdollisuudesta hakea Kansaneläkelaitoksen järjestämiä kuntou-
tuspalveluja.

Kuntouttava työtoiminta aktivointisuunnitelmassa

**Suunni-
telmaan
kirjataan**

Mikäli **aktivointisuunnitelmaan sisällytetään kuntouttava työtoimin-
ta**, on siitä kirjattava suunnitelmaan ainakin seuraavat asiat (kuntouttavaa
työtoimintaa käsitellään tarkemmin luvussa 4.):

- 1) kuntouttavan työtoiminnan sisällön kuvaus ja toiminnan järjestämis-
paikka;
- 2) kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto;
- 3) kuntouttavan työtoiminnan jakson alkamisajankohta ja pituus;
- 4) asiakkaalle kuntouttavan työtoiminnan ohella tarjottavat muut sosiaa-
lipalvelut sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut; sekä

- 5) ajankohta, jolloin viimeistään arvioidaan kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia asiakkaan työllistymismahdollisuuksille ja päätetään jatkotoimista sekä aktivointisuunnitelman uudistamisesta.

Sisältö ja järjestäminen

Kuntouttavan työtoiminnan sisältö on kuvattava aktivointisuunnitelmassa mahdollisimman tarkasti. Mikäli kuntouttavan työtoiminnan täsmällinen sisältö ei ole suunnitelman tekohetkellä tiedossa, on kunnan ja työvoimatoimiston huolehdittava siitä, että työtoiminnan sisältö kuvataan aktivointisuunnitelmaan heti kun sisältö ja toteutustapa täsmentyvät. Jos työtoimintaan kuuluu useampaa erityyppistä toimintaa, on sen sisältö kokonaisuudessaan kirjattava suunnitelmaan. Lisäksi suunnitelmaan on sisällytettävä tiedot toiminnan järjestämispaikasta. Jos toiminta toteutetaan kunnassa, on tarkasti yksilöitävä, missä osassa kunnan organisaatiota se tapahtuu. Jos kuntouttava työtoiminta toteutetaan yhdistyksessä, säätiössä, uskonnollisessa yhdyskunnassa tai valtion virastossa, on tämä mainittava. Jos edellä mainittu toteuttajaorganisaatio koostuu useammasta eri yksiköstä, on tarkempi toimintapaikka sisällytettävä suunnitelmaan.

Aika ja pituus

Kuntouttavan työtoiminnan alkamisajankohta ja kokonaispituus on kirjattava aktivointisuunnitelmaan, jotta perusteet kunnan ja valtion velvollisuudelle maksaa etuuksia ja korvauksia voidaan kirjallisesti todentaa. Valtion korvauksen hakemista ja maksamista on käsitelty käsikirjan luvussa 7.

Etuudet ja korvaukset

Aktivointisuunnitelmaan voidaan kirjata kuntouttavan työtoiminnan ohella muita sosiaalipalveluja sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja.

Ennen suunnitelman allekirjoittamista on työvoimatoimiston ja kunnan informoitava asiakasta kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen perusteella maksettavista etuuksista ja korvauksista. Tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaalle kerrotaan niistä perusteista, millä etuuksia ja korvauksia suoritetaan. Matkakorvausten osalta asiakkaalle on kerrottava, että kuntouttavasta työtoiminnasta syntyvät matkakustannukset korvataan halvimman matkustustavan mukaisesti.

Tukihenkilö

Asiakkaalla on mahdollisuus käyttää apunaan tukihenkilöä aktivointisuunnitelman laadinnassa ja uudistamisessa. Tukihenkilönä voi toimia esimerkiksi lähiomainen, työtoiminnan ohjaaja, henkilökohtainen tukihenkilö päihde- tai mielenterveysyksiköstä tai työttömien yhdistyksen tukihenkilö tai muu vastaava asiakkaan tarpeellisenä pitämä avustaja.

3.2.3. Tietojen tallentaminen

Tallentaminen molempiin rekistereihin

Yhdessä laaditusta aktivointisuunnitelmasta annetaan yksi kappale asiakkaalle. Aktivointisuunnitelma talletetaan kunnan sosiaalihuollon henkilörekisteriin sekä työvoimapalvelujen henkilörekisteriin. Näiden rekistereiden osalta noudatetaan, mitä niistä on erikseen säädetty.

3.4. Voimassaolo, uudistaminen ja seuranta

Suunnitelman päivitys

Aktivointisuunnitelman kestosta, muuttamisesta ja keskeytyneen suunnitelman jatkamisesta sovitaan kunnan, työvoimatoimiston ja asiakkaan kesken. Mikäli aktivointisuunnitelmaan sisältyy kuntouttava työtoiminta, on aktivointisuunnitelma tältä osin päivitettävä 3 – 24 kuukauden välein.

Mihin asti suunnitelma on voimassa

Aktivointisuunnitelma laaditaan määräajaksi. Suunnitelmaa muutetaan tarvittaessa noudattaen aktivointisuunnitelman laatimista koskevaa menettelyä. Aktivointisuunnitelman ja siihen sisältyvien toimenpiteiden tavoitteena on auttaa kyseistä asiakasta pääsemään vakiintuneesti työmarkkinoille. Aktivointisuunnitelman tulee olla voimassa siihen saakka, kunnes asiakas täyttää ansioon suhteutetun työttömyyspäivärahan tai peruspäivärahan edellytyksenä olevan työssäoloehdon.

Työvoimatoimisto tai kunta tekee päätöksen siitä, onko suunnitelma katsottava keskeytyneeksi. Asiakkaan muu kuin satunnainen työllistyminen tai yritystoiminnan aloittaminen keskeyttää suunnitelman. Suunnitelma voidaan katsoa keskeytyneeksi kuukauden kuluttua siitä, kun asiakas on työllistynyt tai aloittanut yritystoiminnan taikka aloittanut ammattiin tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot. Ennen keskeytyspäätöksen tekemistä työvoimatoimiston tai kunnan on kuultava asiakasta. Asiakkaan aloittaessa ammattiin tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot hänen aktivointisuunnitelmansa keskeytyy. Suunnitelman keskeytymisestä on työvoimatoimiston tai kunnan annettava kirjallinen päätös asiakkaan vaatimuksesta. Jos työt tai opinnot loppuvat tai keskeytyvät ennen kuin asiakas on vakiintuneesti työllistynyt työmarkkinoille, jatketaan keskeytynyttä suunnitelmaa, jota luonnollisesti myös tarvittaessa muutetaan. Jatkamisesta on sovittava asiakkaan kanssa hänen ilmoittauduttuaan uudelleen työttömäksi työnhakijaksi tai hakiessaan toimeentulotukea.

Milloin uusi suunnitelma

Jos kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä on tarkoituksenmukaista poiketa siitä, mitä aktivointisuunnitelmaan on kirjattu, on laadittava uusi aktivointisuunnitelma. Jos kuntouttavan työtoiminnan päivittäiseen tai viikoittaiseen keston liittyvä muutos on vähäinen, eikä se muuta kuntouttavan työtoiminnan kokonaiskestoja, ei aktivointisuunnitelmaa tarvitse uudistaa. Myöskään kuntouttavan työtoiminnan sisällön vähäinen muuttaminen ei edellytä aktivointisuunnitelman uudistamista.

3.5. Kieltäytyminen aktivointisuunnitelmasta

3.5.1. Yleistä

Asiakkaan velvollisuus osallistua suunnitelman tekoon

Asiakkaalla, joka täyttää laissa säädetyt edellytykset, on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen yhdessä työvoimatoimiston ja kunnan kanssa. Koska aktivointisuunnitelmalla voidaan korvata työvoimapalvelulain mukainen uudistettu työnhakusuunnitelma ja koska muutoinkin on tarkoitus soveltaa aktivointisuunnitelmaan samankaltaisia menettelyjä kuin työhallinnon työnhakusuunnitelmiin, on perusteltua velvoittaa asiakas osallistumaan aktivointisuunnitelman laatimiseen samoin kuin työtön työnhakija on velvoitettu osallistumaan työvoimapalvelulain mukaisen työnhakusuunnitelman laatimiseen.

Suunnitelman lykkääminen

Aktivointisuunnitelmasta kieltäytymisenä ei pidetä tilannetta, jossa asiakas etukäteen ilmoittaa työvoimatoimistolle olevansa sairauden, työn, opiskelun taikka työnhakuun tai työmarkkinavalmiuksiensa parantamiseen liittyvän syyn johdosta estynyt osallistumasta suunnitelman laatimiseen ilmoitettuna tai sovittuna ajankohtana. Tällöin yhteisen suunnitelman laatimista lykätään. Jos on aihetta epäillä asiakkaan esittämän syyn totuudenmukaisuutta, tai jos asiakas toistuvasti lykkää suunnitelman laatimista, työvoimatoimisto tai työvoimatoimikunta voivat edellyttää työmarkkinatuesta annetun lain ja työttömyysturvalain mukaisesti asiakasta esittämään mainituissa säännöksissä tarkoitetun selvityksen, esimerkiksi lääkärintodistuksen sairaudestaan.

Kieltäytymisen määrittely

Kieltäytymisenä pidetään suoranaisesti ilmaistun kieltäytymisen lisäksi tilanteita, joissa asiakas ei saavu sovittuun ja hänelle ilmoitettuun aktivointisuunnitelman laatimistilaisuuteen tai kieltäytyy antamasta suunnitelman laatimiseksi tarpeellisia tietoja taikka kieltäytyy allekirjoittamasta aktivointisuunnitelmaa.

3.5.2. Työmarkkinatuki

Kieltäytyminen ja työmarkkinatuki

Jos työmarkkinatukeen oikeutettu asiakas kieltäytyy osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen, hänellä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen kahden kuukauden ajalta kieltäytymisestä lukien. Sitovan työvoimapolitiittisen lausunnon asiakkaan oikeudesta työmarkkinatukeen antaa työvoimatoimikunta.

Toistuva kieltäytyminen

Jos työmarkkinatukeen oikeutettu **asiakas toistuvasti kieltäytyy** aktivointisuunnitelman laatimisesta ja hänen toistuvasta menettelystään on pääteltävissä, ettei hän ole halukas osallistumaan kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin, hänellä on oikeus työmarkkinatukeen vasta, kun hän on ollut työssä tai työmarkkinatuesta annetussa laissa määritellyssä koulutuksessa vähintään kolme kuukautta. Asiakkaan menettelyä voidaan ainoastaan poikkeuksellisissa ta-

pauksissa pitää toistuvana, jos kieltäytymisen tai vastaavien menettelyjen välillä on kulunut aikaa enemmän kuin yksi vuosi. Käytäntö on yhdenmukainen työttömyysturvan nykyisen soveltamiskäytännön kanssa. Toistuvan kieltäytymisen osalta sitovan työvoimapoliittisen lausunnon antaa työvoimatoimikunta.

Asiakkaan toistuvasta menettelystä on pääteltävissä hänen haluttomuutensa lainkohdassa tarkoitettulla tavalla, jos esimerkiksi alle 25 –vuotias on kerran kieltäytynyt aktivointisuunnitelman laatimisesta ja lisäksi kieltäytynyt tarjotusta kuntouttavasta työtoiminnasta.

3.5.3. Toimeentulotuki

Toimeentulotuen alentaminen

Toimeentulotuen osalta seuraamuksista säädetään toimeentulotukilaisissa, jonka mukaan asiakkaan, joka kieltäytyy osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen, toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan enintään 20 prosenttia edellyttäen, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämien turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutenkaan pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

40 prosentin alentaminen

Asiakkaan toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan yhteensä enintään 40 prosenttia, jos **hän toistuvasti kieltäytyy** aktivointisuunnitelman laatimisesta. Alentamisen edellytyksenä on lisäksi se, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämien turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutenkaan pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

3.6. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Menettely 1.9.-31.12.01

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja eräistä siihen liittyvistä laeista tuli **voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001**.

Lain soveltaminen 1.1.02 alkaen

Lakia sovelletaan välittömästi 1.9.2001 jälkeen henkilöihin, jotka täyttävät lain soveltamisalan edellytykset aikaisintaan lain voimaantulopäivänä. Kysymys on siis ns. uusista pitkään työttöminä olevista henkilöistä.

Henkilöihin, jotka täyttävät lain soveltamisalan mukaiset edellytykset 31 päivänä elokuuta 2001, sovelletaan **siirtymäsäännöstä**, jonka mukaan kuntien ja työvoimatoimistojen on tehtävä lain mukaiset aktivointisuunnitelmat kaikille siirtymäsäännöksen piirissä oleville viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2002 mennessä. Tämä edellytys täyttyy, kun aktivointisuunnitelma on allekirjoitettu tai kun asiakas on osallistunut aktivointisuunnitteluun, mutta kieltäytynyt suunnitelman allekirjoittamisesta. Aktivointisuunnitelmaan mahdollisesti sisältyvän kuntouttavan työtoiminnan

tulee tämän siirtymäsäännöksen piirissä olevien osalta alkaa viimeistään vuoden 2003 ensimmäisten viikkojen aikana.

Jos asiakas on ennen 31 päivää elokuuta 2001 täyttänyt tämän lain mukaiset edellytykset, mutta ei täytä niitä enää kyseisenä päivänä, ei häneen sovelleta lain mukaista siirtymäsäännöstä, vaan häneen sovelletaan voimaantulosäännöstä, jos hän myöhemmin uudelleen täyttää lain soveltamisalan mukaiset edellytykset.

Kansaneläkelaitos on velvoitettu ilmoittamaan työvoimaviranomaisille lain siirtymäsäännöksen piirissä olevat asiakkaat viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2001 mennessä. Siirtymäsäännöstä sovellettaessa ei oteta huomioon sitä, onko asiakkaille mahdollisesti tehty työnhakusuunnitelma.

4. Asiakkaalle tarjottavat palvelut

4.1. Työvoimatoimiston palvelut

Työhallinnon työvoimapalveluilla ja työllistymistä edistävillä aktiivitoimilla tuetaan henkilöasiakkaan sijoittumista *avoimille työmarkkinoille ja* koulutukseen. Aktivointisuunnitelmaa tehtäessä työvoimapalvelut ja työllistymistä edistävät aktiivitoimet ovat työttömän työnhakija-asiakkaan ensisijaisia palveluja. Kuntouttava työtoiminta tuo uuden työvoimatoimiston ja kunnan yhdessä harkitseman työllistyvyyttä tukevan palvelun pitkään työttömänä olleiden asiakkaiden palveluvalikoimaan.

Yhteinen suunnittelu

Työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi harkitsevat yhdessä asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelmaan sisältyviä palveluja ja toimenpiteitä. Jotta palvelujen ja aktiivitoimien tarkoituksenmukaisuuden arviointi ja suunnittelu onnistuu, on aktivointisuunnitteluun osallistuvien tunnettava sekä työvoimatoimiston että kunnan sosiaalitoimen palvelut, niiden tavoitteet ja sisällöt riittävän hyvin.

Pitkään työttömänä olleelle asiakkaalle on työvoimatoimistosta *yleensä* tarjottu aiempien työnhakujaksojen aikana sekä työvoimapalveluja että erilaisia työllistymistä edistäviä aktiivitoimia. Asiakkaan elämäntilanne, työ- ja toimintakyky, ammattitaito, osaaminen tai asuinalueen työmarkkinatilanne ovat olleet sellaisia, etteivät tarjotut palvelut ole johtaneet työ- tai koulutusuran löytymiseen. Aktivointisuunnittelun yhteydessä henkilöasiakkaalle tarjottavalla kuntouttavalla työtoiminnalla tavoitellaan sitä, että asiakas voisi jatkossa sijoittua työvoimapalvelujen tai työllistymistä edistävien aktiivitoimien avulla työmarkkinoille tai koulutukseen.

Työnhakupalvelut

Erilaisia palveluja	Kaikki työvoimatoimiston asiakkaat voivat käyttää hyväkseen työnhakupalveluja . Näitä ovat henkilökohtainen työnvälitys, työnvälityksen itsepalvelut, työnhakuvalmennus ja tietyt erityispalvelut . Työnvälityspalvelujen tavoitteena on varmistaa, että työtä etsivät työnhakijat saavat nopeasti osaamiseensa, ammattitaitoonsa ja muihin työnhakuvalmiuksiinsa sopivaa työtä.
Alkuinfo	Henkilökohtaisessa työnvälityksessä työnhakija osallistuu asiakkaaksi tullessaan useimmiten ensin ns. alkuinfoon , jossa hän saa tietoa työvoimatoimiston palvelumahdollisuuksista sekä asuinalueensa työ- ja koulutusmahdollisuuksista. Alkuinfon ja ilmoittautumisen jälkeen tai niiden yhteydessä selvitetään työttömän työnhakija-asiakkaan oikeus työttömyysturvaan tai työmarkkinatukeen . Asiakas saa kirjallista tietoa ja henkilökohtaista neuvontaa työttömyyden aikaisista etuuksista, niiden saamisen edellytyksistä ja rajoituksista sekä hakemisen ja työvoimapolitiittisen lausunnon antamisen menettelystä.
Työhaakuhaastattelu	Alkuinfon jälkeen työnhakija osallistuu työhaakuhaastatteluun , jossa hänen työkokemuksensa, koulutuksensa, osaamisensa ja muut työnhakuvalmiutensa kartoitetaan ja käynnistetään työnhakusuunnitelman teko. Työhaakuhaastattelussa arvioidaan työnhakija-asiakkaan palvelutarve ja aloitetaan työnhakusuunnitelman laatiminen asiakkaan tarpeiden ja toiveiden sekä tarjolla olevien työ- ja koulutusmahdollisuuksien pohjalta.
Työhaaku-suunnitelman sisältö	Työhaaku-suunnitelma on suunnitelma, joka tehdään asiakkaan kanssa yhdessä. Siihen kirjataan ne yhdessä harkitut, sovitut tavoitteet, palvelut ja toimenpiteet, jotka tukevat työnhakijan työnhakua ja edistävät hänen sijoittumistaan työhön ja/tai koulutukseen.

Työhaaku-suunnitelma sisältää:

- työnhakija-asiakkaan työnhakutavoitteet ja –suunnitelmat
- arvion työnhakijan työnhakutaidoista ja työnhakuvalmennuksen tarpeesta
- arvion osaamisesta ja ammattitaidosta sekä työn vastaanottamiseen liittyvistä valmiuksista ja kehittämisalueista
- arvion koulutustarpeesta ja –edellytyksistä sekä koulutusmahdollisuuksista
- muut sovitut työnhakua ja työllistymistä edistävät palvelut (mm. ammatinvalinta- ja urasuunnittelu, ammatillinen kuntoutussuunnittelu, työharjoittelu, työ- ja koulutuskokeilut, tuki-työllistäminen, alueellinen liikkuvuus)
- työnhakijan ja työvoimatoimiston osuudet suunnitelman toteuttamisessa
- sopimuksen omatoimisesta työhausta ja yhteydenpidosta työvoimatoimistoon

Aktivointisuunnitelma korvaa uudistetun työnhakusuunnitelman	<p>Työnhakusuunnitelmaa tarkistetaan ja uusitaan määräajoin toistuvissa työnhakuhaastattelussa, mutta kuitenkin viimeistään silloin kun työnhakijalle syntyy pitkittyneen työttömyyden perusteella oikeus uudistettuun työnhakusuunnitelmaan. Uudistettuun työnhakusuunnitelmaan liitetään arvio pitkään työttömänä olleen työnhakijan työllistymis- ja koulutusedellytyksistä, samoin kuin näiden edellytysten parantamiseksi tarvittaessa laadittu toimenpideohjelma, työllistymispolku ja arvio yhdistelmä-tuen mahdollisuuksista työllistymisen tukemisessa. Uudistettu työnhakusuunnitelma voidaan korvata kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaisella aktivointisuunnitelmalla.</p>
	<p>Työnhakuhaastattelussa sovitaan myös jatkossa tapahtuvista työmahdollisuuksien kartoituksista ja yhteydenpidosta työvoimatoimistoon. Työnhakuhaastattelussa asiakas saa työnhakuun liittyvää neuvontaa ja hänet voidaan ohjata työnhakuvalmennukseen.</p>
Työpaikat	<p>Työpaikkojen haku ja esittely ovat keskeinen osa työnhakija-asiakkaan henkilökohtaisen työnhakun prosessia. Työnhakuhaastattelussa, muiden henkilökohtaisten käyntien yhteydessä ja puhelinkontakteissa varataan aina aikaa avointen työpaikkojen hakuun ja esittelyyn. Työpaikkojen haku ja esittely perustuvat työnhakuhaastattelussa arvioituun ammattitaitoon ja osaamiseen sekä työnhakusuunnitelmaan.</p>
Itsepalvelut	<p>Työhaun itsepalvelujen avulla työtä etsivä saa omatoimisesti tietoa avoimista työpaikoista ja koulutusmahdollisuuksista muun muassa työvoimatoimistojen itsepalvelupäätteiltä, valtakunnallisesta Työlinja –puhelinpalvelusta, www.mol.fi –työpaikkasivujen kautta sekä teksti-TV:stä.</p>
Työhaakuvalmennus	<p>Työhaakuvalmennuksen tavoitteena on tarjota työnhakija-asiakkaille mahdollisuuksia parantaa käytännön työnhakutaitoja ja vahvistaa työnhakuun liittyviä valmiuksia. Työhaakuvalmennusta järjestetään sekä parin-kolmen viikon kurssimuotoisena valmennuksena että viikoittain koostuvana ns. työnhakuklubina, joissa perehdytään muun muassa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - työmarkkina- ja työelämä-tietouteen (esim. työllisyystilanne, työnantajien rekrytointitavat, työhönottovaatimukset) - työnhakumenetelmiin ja –kanaviin - omiin vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin, osaamiskartoituksiin - oman kilpailukyvyyn parantamiseen työmarkkinoilla ja osaamisen markkinointiin - sosiaalisiin verkostoihin työhaussa sekä - henkilökohtaiseen työnhakusuunnitelmaan.
Eriytyneet palvelut	<p>Työväilyksen eriytyneiksi palveluiksi luetaan muun muassa alle 25 -vuotiaiden nuorten työnhakijoiden, maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten työnhakijoiden palvelut. Eriytyneissä palveluissa henkilökohtaisen työnhakun palvelut on räätälöity kunkin kohderyhmän tarpeisiin sopiviksi. Myös aktivointisuunnitelmaa tehtäessä ja kuntouttavaa työtoimintaa</p>

harkittaessa erilaisten kohderyhmien erityistarpeet ovat harkittavien palvelujen lähtökohtana.

Ammatillisen kehittymisen palvelut

Työvoimatoimiston ammatillisen kehittymisen palveluihin kuuluvat ammatinvalinta- ja urasuunnittelu, ammatillinen kuntoutussuunnittelu ja –ohjaus, koulutus- ja ammattitietopalvelu sekä työvoimakoulutus.

Ammatinvalinta ym.

Työvoimatoimiston **ammatinvalinta- ja urasuunnittelussa** asiakas voi selvittää yhdessä ammatinvalintapsykologin kanssa ammatilliseen kehittymiseensä liittyviä kysymyksiä, muun muassa alan vaihtoa, koulutukseen hakeutumista tai soveltuvuuttaan tietyille alalle. Tavoitteena on löytää asiakkaan kanssa hänelle sopiva ja toteuttamiskelpoinen suunnitelma sekä rohkaista asiakasta tekemään ratkaisuja ja toimimaan niiden suuntaisesti. Asiakkaan kanssa kartoitetaan hänen elämäntilanteensa, arvioidaan hänen kiinnostuksiaan, kehittymismahdollisuuksiaan sekä mahdollisia työhön, ammattiin ja koulutukseen liittyviä terveydellisiä esteitä.

Asiakas voi saada apua ammatinvalinta- ja urasuunnittelusta silloin, kun hänen tavoitteidensa ja edellytystensä välillä tuntuu olevan vahvaa ristiriitaa tai turhautumisen ja työttömyyden aiheuttama kriisi on esteenä työnhauulle ja jatkosuunnittelulle.

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelujen kautta on mahdollisuus saada henkilökohtaista tai ryhmäohjausta, soveltuvuuden ja kiinnostusten arviointia, työ- ja koulutuskokeiluja tai terveydentilan selvittämiseksi lääkärintutkimuksia.

Ammatillisen kuntoutussuunnitelma

Työvoimatoimiston **ammattillisen kuntoutussuunnittelun palveluissa** selvitetään asiakkaan ammatillisen kuntoutuksen tarvetta ja mahdollisuuksia sekä laaditaan ja tuetaan sellaisia ammatillisia kuntoutussuunnitelmia, joissa työ- ja toimintakykyyn vaikuttavien terveydellisten tekijöiden merkitys on otettu asianmukaisesti huomioon.

Asiakkaan työ- ja koulutusedellytysten sekä ammattiin soveltuvuuden selvittämiseksi ja ammatillisen kuntoutussuunnittelun tueksi työvoimatoimisto voi järjestää sille osoitettujen määrärahojen rajoissa ammatillista kuntoutussuunnittelua edistäviä seuraavia tukitoimia:

- **yleis- ja erikoislääkärintutkimuksia ja asiantuntijakonsultaatioita**, joissa voidaan selvittää terveydellisten esteiden vaikutusta työ- ja koulutussuunnitelmiin
- **kuntoutustutkimuksia**, joissa voidaan selvittää asiakkaan työ- ja toimintakykyä sekä mahdollisuuksia kuntoutua työelämään

- **työ- ja koulutuskokeiluja ammattioppilaitoksessa**, joissa voidaan selvittää ja kokeilla tiettyyn ammattiin liittyvien työtehtävien soveltuvuutta
- **koulutuskokeiluja ammattioppilaitoksessa**, joissa voidaan selvittää asiakkaan edellytyksiä koulutukseen
- **työkokeiluja työpaikalla**, joissa voidaan auttaa asiakasta selkiyttämään työ- ja koulutustoitteitaan ja joissa tuetaan työhön-sijoittumista

Tietopalvelu

Koulutus- ja ammatitietopalveluun on koottu tietoja aloista ja ammatteista, koko maata ja kaikkia koulutusasteita koskevista koulutusvaihtoehdoista sekä opintojen rahoituksesta. Koulutusneuvonnan tavoite on, että asiakkaalla on neuvonnan jälkeen riittävät tiedot tehdä koulutukseen hakeutumista tai ammatillista kehittymistä koskevia päätöksiä. Koulutus- ja ammatitietoja voi saada henkilökohtaisen koulutusneuvonnan lisäksi osallistumalla koulutusinforyhmiin sekä tutustumalla itsepalvelu- ja lukutilan aineistoihin ja sähköisiin palveluihin. Koulutusneuvojen apuna on valtakunnallinen tietojärjestelmä, johon koulutustiedot siirtyvät opetushallituksen, lääninhallitusten ja ammattikorkeakoulujen ylläpitämästä OPTI –tietojärjestelmästä. Sekä koulutusneuvojen että asiakkaiden käytössä on lisäksi laaja kirjallinen tietoaineisto sekä aloihin, ammatteihin ja koulutukseen liittyviä video-ohjelmia.

Työvoimapolitiittinen koulutus

Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen tavoitteena on kehittää ja ylläpitää aikuisten ammatillista osaamista. Se on taloudellisesti tuettua opiskelua, joka on tarkoitettu ensisijaisesti aikuisille työttömille tai työttömyysuhan alaisille työnhakijoille. Koulutusta järjestävät ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset, korkeakoulut ja muut koulutuspalvelujen tuottajat. Opintoihin sisältyy yleensä työssäoppimisjakso, joka syventää oppimista ja helpottaa työhön sijoittumista. Työvoimakoulutus voi valmentaa perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkintoon. Se voi olla jatko- ja täydennyskoulutusta, uudelleen koulutusta, yrittäjävalmennusta tai opintoihin ja työhön *valmentavaa ja ohjaavaa* koulutusta.

Valmentava ja ohjaava koulutus

Työvoimapolitiittiseen koulutukseen haetaan työvoimatoimiston kautta. Opiskelijavalinnoista päättää työvoimatoimisto ja valinnoissa käytetään asiantuntijoina muun muassa kouluttajia. Valintaperusteina ovat soveltuvuus, koulutuskohtaiset pääsyvaatimukset, koulutuksen vaikutus työn saantiin sekä asiakkaan aikaisempi koulutus ja työkokemus.

Työllistyvyyttä ja toimeentuloa edistävät palvelut

Työttömyysturvavan muodot

Työvoimatoimiston työttömyysturvaneuvonta selvittää työttömälle työnhakija-asiakkaalle, mitä edellytyksiä hänellä on saada ansiopäivärahaa, peruspäivärahaa, työmarkkinatukea tai erorahaa. Asiakkaalle selvitetään hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä annetaan toimintaohjeet muun muassa aktiivisesta työnhausta, osaamisen ylläpidosta ja yhteyden-

pidosta työvoimatoimistoon. Työvoimatoimisto tai työvoimatoimiston yhteydessä toimiva työvoimatoimikunta antaa työttömyysturvan tai työmarkkinatuen maksajalle työvoimapolitiittisen lausunnon, jonka perusteella työnhakija-asiakkaalle maksetaan työttömyysaikaista etuutta.

Liikkuvuusavustuksilla voidaan tukea työttömän tai työttömäksi jäävän työnhakijan sijoittumista työhön oman asuinpaikkakuntansa työssäkäyntialueen ulkopuolelle. Liikkuvuusavustuksina voidaan korvata työhön hakeutumisen matkakustannuksia. Liikkuvuusavustus on harkinnanvarainen etuus, jonka myöntämisestä päättää asiakkaan asuinpaikkakunnan työvoimatoimisto.

Matka-avustuksella voidaan tukea pitkään työttömänä olleiden työmarkkinatukea saavien työnhakijoiden sijoittumista työhön oman työssäkäyntialueensa ulkopuolelle. Matka-avustus on harkinnanvarainen etuus, jonka myöntämisestä päättää asiakkaan oma työvoimatoimisto.

Starttirahaa voidaan myöntää työttömälle työnhakija-asiakkaalle, joka perustaa yrityksen. Starttiraha on henkilölle maksettava työllistämistuki, *joka on tarkoitettu aloittavan yrittäjän toimeentulon turvaamiseksi yritystoiminnan käynnistämisen- ja vakiinnuttamisvaiheessa. Starttirahaa voidaan myöntää enintään 10 kuukauden ajaksi yritystoiminnan käynnistämisenvaiheessa.*

Oppisopimus

Oppisopimuskoulutus voi auttaa asiakasta hankkimaan ammatillisen tutkinnon, työkokemusta ja pääsemään samalla kiinni työelämään. Oppisopimuspaikan tarjoavalle työnantajalle voidaan maksaa koko oppisopimuksen ajalta työvoimatoimistosta työllistämistukea sekä kunnan oppisopimustoimistosta koulutuskorvausta. Myös työvoimatoimiston myöntämää yhdistelmätukea voidaan myöntää oppisopimuskoulutukseen 12 kuukauden ajalta.

Työllistämistuki

Työvoimatoimisto voi myöntää **työllistämistukea** pitkään työttömänä olleen työnhakija-asiakkaan työllistämiseen. Työllistämistukea voidaan myöntää myös alle 25 –vuotiaiden nuorten ja työmarkkinoilta syrjäytymässä olevien työttömien työllistämiseen. Tukea voivat saada valtion virastot ja laitokset, kunnat, yritykset ja muut yksityisen sektorin työnantajat kuten järjestöt, yhdistykset, säätiöt ja kotitaloudet. *Työllistämistukea myönnetään yritykselle pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa olevaan työsuhteeseen. Muille työnantajatahoille tukea voidaan myöntää määräaikaiseen työ- tai virkasuhteeseen. Työllistämistukea maksetaan niiltä päiviltä, joilta työnantaja on velvollinen maksamaan palkkaa, kuitenkin enintään viideltä päivältä viikossa.*

Työvoimatoimisto harkitsee myönnettävän työllistämistuen määrän ja keston. Kun työvoimatoimisto kohdentaa työllisyysmäärärahoja työttömien työllistämiseen, valinnassa kiinnitetään ensisijassa huomiota siihen, keiden työmarkkinavalmiuksia ja pysyvää työllistymistä voidaan parhaiten edistää tukityöllistämällä. Työvoimapolitiittisten seikkojen lisäksi

kiinnitetään huomiota myös sosiaalisiin seikkoihin eli siihen, keiden työttömien työnsaannin tarve on suurin (esim. molemmat perheen huoltajista työttöminä).

Palvelukonaisuus

Työllisyysasetuksen mukaan työllistämistukea voidaan myöntää enintään kymmeneksi kuukaudeksi. Työllistämistukipaikan keskimääräinen hinta ja tuen kesto määritellään vuosittain talousarviossa. Työllistämisvarat on mitoitettu niin, että niillä tuetun työsuhteen kesto on keskimäärin kuusi kuukautta. Tukityötä käytetään asiakkaan työmarkkinoille sijoittumisen parantamiseen. Tukijakso voi olla kuutta kuukautta lyhyempi tai pitempi tapauksissa, joissa se on tarkoituksenmukaista asiakkaan työmarkkina- valmiuksien parantamisen ja pysyvän työllistymisen kannalta.

Pitkään työttömänä olleen työnhakija-asiakkaan työllistymistä voidaan tukea myös yhdistämällä muun muassa työkokeilua, työllistämistukea ja työvoimakoulutusta **palvelukokonaisuudeksi**, josta sovitaan asiakkaan työnhaku- tai aktivointisuunnitelmassa. *Palvelukokonaisuuden eri aktiivitoimenpiteiden yhteenlaskettu kesto voi olla enintään 24 kuukautta. Tällöin tuella työllistämisen osuus ei voi ylittää 10 kuukautta eikä yhdistelmätuella työllistämisen osuus 12 kuukautta.*

Yhdistelmätuki

Yhdistelmätuki muodostuu työnantajalle maksettavasta työmarkkinatuesta ja työllistämistuesta. Yhdistelmätuen avulla voidaan työllistää työtai oppisopimukseen työtön työnhakija, jolle on maksettu työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea 500 päivältä ja joka työllistettäessä on edelleen oikeutettu työmarkkinatukeen. Yhdistelmätuen myöntämisen edellytykset ovat pääosin samat kuin muussa työllistämistuessa.

Työnantajaringissä useampi työnantaja, esimerkiksi useampi yhdistys tai kotitalous yhdessä, voi työllistää työttömän työnhakija-asiakkaan palvelukseensa. Työnantajina toimivat tällöin kaikki ringiin kuuluvat työnantajat yhdessä. Työntekijän kanssa tehdään työsopimus, jossa työnantajapuolella on useampi sopijaosapuoli. Työllistämis- tai yhdistelmätuki myönnetään näissä tilanteissa yhteisesti ringiin kuuluville työnantajille.

Työharjoittelu

Työharjoittelu ei ole työsuhde, vaan työvoimatoimiston, työnantajan ja työnhakijan sopimus määräaikaisesta työtehtävän harjoittelusta, joka edistää työttömän työnhakija-asiakkaan työelämään sijoittumista. Työttömälle työnhakijalle maksetaan työharjoittelun ajalta joko työllistämistukea tai työmarkkinatukea.

4.2. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

**Ei muu-
tosta
muihin
lakeihin**

Asiakkaalla on oikeus aktivointisuunnitelmaan sisältyviin sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluihin sekä toimenpiteisiin sen mukaisesti, kuin niitä koskevissa laeissa on erikseen säädetty. Kuntouttavaa työtoimintaa koskevalla lailla ei ole muutettu muista laeista johtuvia

kunnan järjestämisvelvollisuutta koskevia määräyksiä. Aktivointisuunnitelma ei myöskään vaikuta asiakkaan oikeuteen saada ja kunnan velvollisuuteen järjestää muihin suunnitelmiin sisältyviä palveluja.

Kunnallisessa sosiaalihuollossa palveluja järjestetään sekä tiettyä kohderyhmää varten että yleisinä, kaikkien ryhmien käytettävissä olevina palveluina. Tässä **sosiaalihuollon toimintamuotoja** selostetaan ensisijaisesti **kohderyhmäajattelun pohjalta**. Kaikki kuvattavat palvelut eivät ole tämän lain kohderyhmän kannalta tarpeellisia, mutta ne voivat olla tärkeitä heidän perheenjäsentensä tai muiden läheistensä elämäntilanteissa. Ne palvelut, joita ei ole suunnattu erityisesti tietylle ryhmälle, kuvataan kyseisen palvelun suurimman käyttäjäryhmän yhteydessä. Ensiksi tarkastellaan **sosiaalityötä**, koska se toisaalta vastaa kunnallisen sosiaalihuollon kokonaisuudesta ja toisaalta on olemassa kunnan kaikkia väestöryhmiä varten.

Sosiaalityö **Sosiaalityö** on sosiaalityön koulutuksen saaneen työntekijän antamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä. Palvelua annetaan joko yksilölle, perheelle tai yhteisölle. Kunnallisen sosiaalityön vastuulla on toisaalta kunnan sosiaalihuollon kokonaisuus, toisaalta kaikkein vaikeimmissa tilanteissa olevien yksilöiden ja perheiden auttaminen. Sosiaalityössä asiakkaita voidaan tarpeen mukaan ohjata myös muiden palvelujen piiriin.

Lasten päivähoiton palvelut

Oikeus lasten päivähoitoon Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Lapsella on oikeus saada kunnallinen päivähoitopaikka tai vaihtoehtoisesti yksityisen hoidon tukea yksityisen palveluntuottajan päivähoitoon. Alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmilla on oikeus saada lasten kotihoidon tukea, mikäli lapsi ei ole kunnallisessa päivähoitossa.

Muut tuet **Lasten kotihoidon tukeen** kuuluu **hoitoraha**, joka maksetaan erikseen jokaisesta tukeen oikeuttavasta lapsesta. Hoitorahan lisäksi voidaan perheen koosta ja tuloista riippuen maksaa **hoitolisää**. Kunta voi maksaa myös **yksityisen hoidon tukea** lapsen kouluikänsä saakka. Tuki päättyy, jos lapsi siirtyy kunnan järjestämään päivähoitoon.

Kunnat järjestävät **päivähoitoa päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa ja perhepäivähoidossa hoitajan tai lapsen kotona**. Lisäksi monet kunnat järjestävät kaikille avointa, valvottua leikkitoimintaa leikki-puistoissa ja ns. avoimissa päiväkodeissa. Vuorotyössä käyvien vanhempien lapsia varten kunnat järjestävät myös vuorohoitoa.

Kasvatus- ja perheneuvonta sekä perheasioiden sovittelu

Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan on järjestettävä **kasvatus- ja perheneuvontaa** asukkailleen. Kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitetaan asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa sekä lapsen myön-

teistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa. Tavoitteena on luoda edellytykset lasten turvallisille kasvuoloille sekä lisätä perheiden ja perheenjäsenten toimintakykyä ja psykososiaalista hyvinvointia.

Perheasioiden sovittelun tavoitteena on auttaa perhettä parisuhteen ristiriitatilanteissa. Sovittelussa pyritään saamaan aikaan luottamuksellinen ja avoin keskustelu perheessä esiintyvistä ristiriidoista ja oikeudellisista kysymyksistä. Jos kyseessä on avioeroprosessi, tavoitteena on erityisesti lapsen etua silmällä pitäen sopia **lapsen huoltoon, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvistä asioista.**

Lastensuojelu

Lastensuojelun toimintamuodot

Lastensuojelun ensisijaisena tarkoituksena on vaikuttaa lasten kasvuoloihin ja tukea lasten huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Ehkäisevänä toimintana on sosiaaliviranomaisten ja kunnan muiden viranomaisten kehitettävä lasten ja nuorten kasvuoloja kunnassa ja poistettava niissä esiintyviä epäkohtia. Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toimintamuotoja ovat **avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto.** Lastensuojelu perustuu lastensuojelulakiin.

Huostaanotto

Kunnan sosiaaliviranomaiset tukevat perhettä, lasta tai nuorta **avohuollon tukitoimin**, jos kasvuolot vaarantuvat tai jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. **Taloudellisista vaikeuksista tai asunto-ongelmista** kärsiville perheille kunta järjestää taloudellista tukea ja korjaa asumisen puutteita. Muihin lastensuojelutoimiin, kuten **huostaanottoon**, voidaan ryhtyä vasta, jos tilanne ei muuten korjaannu.

Muut tukitoimet

Lastensuojelun avohuollossa tukitoimet räätälöidään yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden ja tilanteen mukaan. Tarvittaessa perhe voi esimerkiksi saada **tukihenkilön** tai **tukiperheen**. Lapsi voidaan avohoidon tukitoimena myös **sijoittaa lyhytaikaisesti laitokseen tai sijaisperheeseen ilman huostaanottoa**, jos perheen tilanteen arvioidaan korjaantuvan lyhyen ajan kuluessa. Myös koko perhettä voidaan kuntouttaa esimerkiksi päihdehuollon laitoksessa. **Muita tukitoimia** ovat esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelu, päivähoito, terapiapalvelut sekä lapsen tukeminen koulunkäynnissä, harrastuksissa, ammatin ja asunnon hankkimisessa sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä antamalla taloudellista ja muuta tukea.

Vammaishuolto

Vammaishuollon tavoitteena on edistää vammaisten itsenäisyyttä, tasa-vertaisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia tukemalla heidän omatoimisuuttaan, antamalla heille enemmän päätäntävaltaa sekä poistamalla osallistumisen fyysisiä, asenteellisia ja kommunikointiin liittyviä esteitä. Vuonna 1988 voimaan tulleen **vammaispalvelulain** tavoitteena on edis-

tää vammaisten asiakkaiden itsenäistä elämää ja tasavertaisia mahdollisuuksia.

Useita palveluja

Vammaisille tarkoitettuja palveluja ovat muun muassa **sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus, kuljetuspalvelut, palveluasuminen ja henkilökohtainen avustaja sekä kuulovammaisten tulkkipalvelut**. Vammaiselle korvataan myös hänen **asuntonsa muutostöistä ja asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kulut** silloin, kun muutokset ja hankinnat ovat hänen itsenäisen suoriutumisensa kannalta välttämättömiä.

Palvelusuunnitelma

Tarvittavien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi ja yhteensovittamiseksi kunnan viranomaiset laativat yhdessä vammaisen asiakkaan ja/tai hänen omaistensa kanssa yksilöllisen palvelusuunnitelman. Yhdessä laadittu palvelusuunnitelma lisää asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Lääkinnällinen kuntoutus ja ammatillinen kuntoutus

Vammaisten **lääkinnällisestä kuntoutuksesta päävastuu on terveydenhuollolla**. Ammatillista kuntoutusta järjestävät työvoimaviranomaiset, Kansaneläkelaitos, tapaturma- ja liikennevakuutus, työeläkevakuutus sekä ammatilliset oppilaitokset. Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa ja ylläpitää vammaisen asiakkaan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. Kunnat järjestävät **suojatyötä** asiakkaille, jotka vamman, sairauden tai toimintavajavuuden takia eivät saa työtä avoimilla työmarkkinoilla.

Kehitysvammaisten huolto

Erityispalvelut täydentävät yleisiä palveluja

Kehitysvammaisten erityishuolto perustuu erilliseen lakiin. Suomi on jaettu **17 erityishuoltopiiriin**, jotka järjestävät kehitysvammaisille heidän tarvitsemansa palvelut. Noin 22 000 henkilöä tarvitsee **kehitysvammaisten erityispalveluja**, joilla täydennetään kunnan yleisiä sosiaali- ja terveyspalveluja. Keskeisiä erityispalveluja ovat **asumispalvelut, perhehoito ja laitoshoido sekä päivätoiminta ja vapaa-ajan toiminnat**. Tarkoituksena on lisätä kehitysvammaisten avohuoltoa. Erityisesti lasten ja nuorten laitossijoituksia pyritään välttämään.

Vanhusten huolto

Vanhusten huoltona järjestettävien sosiaalihuollon palvelujen avulla pyritään turvaamaan vanhusten voimavarojen säilyminen, yksilöllisyys ja valinnanmahdollisuudet. Vanhuksille suunnattujen sosiaalipalvelujen tarkoituksena on tukea vanhusten arkielämän sujumista, parantaa sosiaalisen integraation edellytyksiä sekä taata tarpeellinen hoito ja huolenpito. Kotona asumista sekä mahdollisuutta avohoitoon pyritään tukemaan niin pitkälle kuin se on vanhuksen voimavarojen ja tarpeiden kannalta suotavaa.

Palvelu- ja hoitosuunnitelma

Keskeisiä vanhusten käyttämiä sosiaalipalveluja ovat **tukipalvelut, kodinhoitoapu, asumispalvelut, laitoshoidon tuki**. Usein **sosiaalipalvelujen ohella** annetaan vanhukselle myös **terveydenhuollon palveluja**. Tällöin palvelujen laatu ja kohdentaminen pyritään turvaamaan yksilöllisen palvelu- ja hoitosuunnitelman avulla, joka laaditaan yhteistyössä vanhuksen ja hänen omaistensa kanssa.

Tukipalveluja

Tukipalveluilla tarkoitetaan päivittäisissä toiminnoissa selviytymistä ja sosiaalista vuorovaikutusta edistäviä palveluja. Tällaisia ovat muun muassa **ateriapalvelu, päivätoiminta, kuljetuspalvelut ja saattoapu, erilaiset turvapuhelinratkaisut, vaatehuolto ja siivouspalvelut**. Päivätoimintaa järjestetään erityisissä palvelu- tai päiväkeskuksissa, joista osa toimii asumispalveluyksiköiden tai laitosten yhteydessä. Päivätoiminnan toimintayksiköihin on usein järjestetty myös kuljetus. Tavanomaisia päivätoiminnan käyttäjiä ovat vanhuksset ja vammaiset henkilöt.

Kodinhoitoapu

Kodinhoitoapu on ammattikoulutetun henkilöstön antamaa apua perheille ja yksilöille silloin, kun heillä on vaikeuksia selviytyä kodissaan jokapäiväisistä toiminnoista. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi perheen äidin sairaus, synnytys tai levon tarve, lapsen sairaus sekä vanhuksen tai vammaisen kykenemättömyys suoriutua itsenäisesti päivittäisistä toiminnoistaan. Kodinhoitoavun työntekijät ovat kotiaavustajia, kodinhoitajia tai lähihoitajia.

Kodinhoitoapuun kuuluu muun muassa lasten hoito, huolehtiminen asiakkaan ruokailusta, puhtaudesta ja terveyden seurannasta (voinnin tarkkailu, hoitoon saattaminen) sekä asunnon siisteydestä. Kodinhoitoapu sisältää myös erilaista ohjausta ja neuvontaa asiakkaille. Tulevaisuuden haasteena on kehittää kotipalvelua myös ennalta ehkäisevänä palveluna.

Asumispalvelut

Sosiaaliviranomaiset pyrkivät vaikuttamaan yleiseen asuntopolitiikkaan niin, että sitä toteutettaessa otetaan sosiaaliset seikat (pienituloisten, vanhusten, vammaisten ja muiden asuntovaikeuksissa olevien tarpeet) huomioon. Sosiaaliviranomaiset myös järjestävät itse asumispalveluja henkilöille, joiden asumiseen liittyy kiinteästi hoidon tai tuen tarve. Asumispalveluja järjestetään **palvelutaloissa, palveluasuntoryhmissä sekä yksittäisissä palvelu- tai tukiasunnoissa**. Eniten asumispalveluja on vanhuksille, vammaisille ja mielenterveysongelmallisille.

Omaishoidon tuki

Omaishoidon tukea voidaan maksaa **sairaana henkilön, vammaisen tai vanhuksen kotihoidon varten**. Kotihoidosta tehdään kunnan ja hoitajan kesken sopimus, johon liittyy hoito- ja palvelusuunnitelma. Kunta maksaa omaishoidon tukena hoitajalle rahapalkkion ja/tai tarjoaa kotihoidon

mahdollistavat palvelut. Hoitaja voi olla hoidettavan asiakkaan omainen tai muu henkilö.

Päihdehuolto

Päihdehuoltolain mukaan **päihdehuollon** tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjien ja heidän läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Päihteellä tarkoitetaan sekä alkoholia ja sen korvikkeita että huumausaineita ja eräitä päihtymistarkoituksessa käytettyjä lääkkeitä.

Osana yleisiä palveluja sekä erityispalveluja ja

Päihdehuoltoa toteutetaan **osana yleistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa** sekä **päihdehuollon erityispalveluina** ja **erityistason sairaanhoitona**. Kaikkiin päihdehuollon palveluihin voi **hakeutua oma-aloitteisesti**. Hoito ja kuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen ja on luottamuksellista. **Tahdosta riippumattomaan hoitoon** päihteiden ongelmakäyttäjä voidaan määrätä joko terveysvaaran tai väkivaltaisuuden perusteella. Hoito voi tällöin kestää enintään 5 vrk tai väkivaltaisuuden perusteella 30 vrk. Käytännössä tahdosta riippumaton hoito on **harvinaista**.

Päihdehuollon **erityispalveluista A-klinikat ja nuorisoasemat ovat avohoitoyksiköitä**. Niiden tavoitteena on päihdeongelman ja siihen liittyvien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten vaikeuksien moniammatillinen hoitaminen ja ehkäisy sekä päihteiden ongelmakäyttäjien aseman ja toimintaedellytysten parantaminen. Henkilökunta koostuu sekä sosiaalityön että terveydenhuollon työntekijöistä. A-klinikoita tai niiden sivuvastaanottoja toimii noin 100 paikkakunnalla. Nuorten päihteiden käyttöön erikoistuneita **nuorisoasemia** on joissakin suurimmissa kaupungeissa. **Huumeiden käyttäjien hoitoon erikoistuneita yksiköitä** on lähinnä pääkaupunkiseudulla.

Katkaisuhoito ja laitostuntoutus

Laitoshoitoa järjestetään sosiaalihuollossa **katkaisuhoidoasemilla** ja **eräissä terveydenhuollon yksiköissä**. Lyhytaikainen ympärivuorokautinen laitoshoito kestää tavallisesti enintään 1–2 viikkoa. **Katkaisuhoidon** tarkoituksena on päihteiden käytön keskeyttäminen sekä vieroitusoireiden ja muiden haittojen vähentäminen ja hoitaminen. **Pitkäaikainen laitostuntoutus** on tarpeellista asiakkaalle, jolle avohoidon palvelut eivät ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia. Laitostuntoutus kestää useimmiten 1–2 kuukautta. Alaikäisille päihteiden käyttäjille tarkoitettuja palveluita annetaan ensisijassa lastensuojelulain nojalla. Eräät lastensuojelulaitokset ovat kehittäneet toimintaansa soveltuvaksi myös päihdekuntoutukseen.

Tuki- ja asumispalvelut

Päihdeongelmaisten hoitoa ja kuntoutusta tukevinä palveluina ovat **erilaiset tuki- ja asumispalvelut: hoitokodit, huoltokodit, palvelutalot ja yksittäiset tukiasunnot** sekä päiväkeskukset. Myös vapaaehtoisilla oma-apujärjestöillä on merkittävä osuus päihteiden ongelmakäyttäjien hoidossa. **AA-ryhmiä** on noin 200 paikkakunnalla kaikkiaan noin 700 ryhmää. Huumeiden käyttäjien omia **NA-ryhmiä** toimii erityisesti pääkaupunki-

seudulla. A-klinikoiden asiakkaiden perustamia yhdistyksiä eli **A-kiltoja** on noin 50 paikkakunnalla.

Elatustuki

Elatustuki on kunnan varoista maksettava sosiaaliavustus. Sen tarkoituksena on **turvata lapsen elatusta** sellaisissa tilanteissa, joissa Suomessa asuva alle 18-vuotias lapsi ei saa riittävää elatusta molemmilta vanhemmiltaan. Lapsella on oikeus elatustukeen, jos hänen muualla asuva vanhempansa on **jättänyt maksamatta** elatusavun, jonka maksamiseen hän on sitoutunut sopimuksella tai velvoitettu tuomiolla. Kun elatustuki on myönnetty elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella, kunnan on huolehdittava erääntyneiden elatusapumaksujen perimisestä elatusvelvolliselta.

Toimeentulotuki

Milloin toimeentulotukea?

Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata asiakkaan tai perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Asiakkaalla on oikeus toimeentulotukeen silloin, kun hän ei saa riittävää toimeentuloa ansiotuloistaan, yrittäjätoiminnasta, muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan. Toimeentulotuen sisällöstä, määrästä ja muista myöntämisperusteista on säädetty erillisellä lailla ja asetuksella. Kunta voi päättämiensä perusteiden mukaan myöntää myös **ehkäisevää toimeentulotukea**. Sen tarkoituksena on edistää asiakkaan ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Ehkäisevä toimeentulotuki

Perusosa ja lisäosa

Toimeentulotuen suuruus määrätään toimeentulotukeen oikeuttavien menojen ja asiakkaan tai perheen käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotuksen perusteella. Jos perheen tulot ja varat ovat pienemmät kuin toimeentulotukeen oikeuttavat menot, suoritetaan erotus toimeentulotukena. Toimeentulotuki muodostuu **perusosasta** sekä tarpeellisen suuruisina huomioon otettavista **muista menoista (lisäosa)**. Perusosa on tarkoitettu kattamaan ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä sekä harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot. Lisäksi perusosalla katettaviin menoihin kuuluu seitsemän prosenttia tarpeellisen suuruisista asumismenoista.

Perusterveydenhuolto

Väestön perusterveydenhuolto hoidetaan kuntien **terveyskeskuksissa**. **Kansanterveyslain** mukaan **terveyskeskuksen tehtävänä** on

Terveyskeskuksen tehtävät

- huolehtia terveysneuvonnasta ja kansanterveydellisestä valistustyöstä, esimerkiksi raskauden ehkäisyneuvonnasta
- järjestää asukkaiden yleiset terveystarkastukset ja seulontatutkimukset

- järjestää neuvolatoimintaa, esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolat
- järjestää koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä työterveyshuolto
- järjestää hammashuolto
- järjestää kunnan asukkaiden sairaanhoito, sekä kiireellinen avosairaanhoito potilaan asuinpaikasta riippumatta
- järjestää kotisairaanhoitoa
- järjestää sairaanhoitoa ja kuntoutusta terveyskeskuksen vuodeosastolla.
- järjestää sellaiset mielenterveyspalvelut, joita on tarkoituksenmukaista antaa terveyskeskuksessa
- huolehtia sairaankuljetuksesta
- järjestää työterveyshuoltopalveluja
- hoitaa muita tehtäviä esimerkiksi tartuntatautilain ja päihdehuoltolain perusteella.

Terveyskeskuksen **äitiysneuvoloiden** toiminnan tavoitteena on turvata odottavan äidin, sikiön, vastasyntyneen lapsen sekä koko perheen mahdollisimman hyvä terveys. Äidin ja sikiön fyysisen hyvinvoinnin seuranta ja varmistaminen sekä äidin ja isän synnytykseen valmentaminen ovat perinteisesti olleet äitiysneuvolan keskeisiä toimintoja. Nykyään työssä korostuu perheen psyykkisen ja psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen.

Lastenneuvolan tehtävänä on seurata ja tukea lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä ohjata lapsi tarvittaessa tutkimuksiin ja hoitoon muualle. Neuvolat myös tukevat ja ohjaavat perhettä kasvatuskysymyksissä ja elämänhallinnassa.

Kuntien on järjestettävä alueellaan **koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto** peruskoulussa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa opiskeleville. Yliopistojen ja korkeakoulujen terveydenhuollosta vastaa Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö.

Työterveyshuollon tavoitteena on terveellinen ja turvallinen työympäristö sekä työ- ja toimintakykyinen työntekijä. Työnantajan on järjestettävä työntekijöille ennaltaehkäisevä terveydenhuolto. Halutessaan työnantaja voi järjestää myös sairaanhoito- ja muita terveyspalveluja.

Terveyskeskusten ja sairaaloiden lääkinnällinen kuntoutus

Lääkinnällinen kuntoutus

Terveyskeskukset ja sairaalat järjestävät lääkinnällistä kuntoutusta. Siihen sisältyy kuntoutusneuvonta, kuntoutustarvetta selvittävät tutkimukset, työ- ja toimintakykyä parantavat hoidot ja kuntoutusjaksot, apuvälinepalvelut sekä sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus.

Kuntoutuksen järjestäminen vaatii terveydenhuollon yhteistyötä muun muassa sosiaalitoimiston, työvoimatoimiston, koulujen, Kansaneläkelaitoksen ja vakuutusyhtiöiden kanssa.

Erikoissairaanhoidon sairaaloissa

Kunnat vastaavat asukkaidensa erikoissairaanhoidon järjestämisestä. Erikoissairaanhoidon varten maa on jaettu kahteenkymmeneen sairaanhoitopiiriin. Lisäksi Ahvenanmaa muodostaa oman sairaanhoitopiirinsä. Jokaisessa piirissä on keskussairaala, näistä viisi on erityistason sairaanhoidon antavia yliopistollisia sairaaloita. Jokaisen kunnan on kuuluttava johonkin sairaanhoitopiiriin. Sairanhoitopiiri järjestää ja tuottaa erikoissairaanhoidon palveluja alueensa väestölle.

Pääsy erikoissairaanhoidon edellyttää lääkärin lähetettä, ellei kysymys ole kiireellisestä hoidosta.

Mielenterveyspalvelut

Nykyinen lainsäädäntö, vuoden 1990 Mielenterveyslaki määrittelee mielenterveystyön hyvin laajasti; siihen sisältyy mielenterveyden laaja-alainen edistäminen sekä mielenterveyden häiriöiden ehkäisy, hoito ja kuntoutus. **Mielenterveyspalvelut** järjestetään **osana kansanterveystyötä ja osana sosiaalihuoltoa**.

Avohoidossa lisäämistarpeita

Psykiatrinen erikoissairaanhoidon on läpikäynyt 1980- ja 1990-luvulla voimakkaan rakenteellisen muutoksen. Tästä on seurannut merkittävä laitospaikkojen vähentyminen ja avohoidon palvelujen korostuminen. Voimavaroja avopalveluihin ei ole pystytty osoittamaan riittävästi. Avohoidon palvelujen lisääntyneeseen kysyntään ja käyttöön vastaamisessa on sekä palvelujen määrään että toimintamuotoihin liittyviä kehittämistarpeita.

Palvelutuotanto on muuttunut siten, että useat kunnat järjestävät aiemmin erikoissairaanhoidon kuuluneita **asumis- ja muita avopalveluja** omana tai ostettuna toimintana. Palvelujen järjestämiskäytännöt ja erilaisten palvelujen saatavuus vaihtelevat suuresti eri kunnissa ja sairaanhoitopiireissä. **Tietoja** saatavilla olevista palveluista voi tiedustella **paikallisesta terveystieteidenkeskuksesta**.

Mielenterveyspalveluja ja erilaisia mielenterveyttä tukevia toimintoja tarjoavat lisäksi **yhdistykset, säätiöt, seurakunnat, projektit ja yksityiset palvelujen tuottajat**. Mielenterveyskuntoutujille suunnattua valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta kehitetään, ja sitä on jonkin verran tarjolla joissakin oppilaitoksissa.

4.3. Kuntoutuspalvelut

Kuntoutuksen lakisääteinen yhteistyö

Asiakas- palveluyhteistyö

Laki kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöstä tuli voimaan 1.10.1991. Lain tarkoittaman asiakaspalveluyhteistyön tarve perustuu siihen, että useilla julkisten palvelujärjestelmien asiakkailla on samanaikaisesti terveyden, sosiaaliseen selviytymiseen, työllistymiseen ja kuntoutukseen liittyviä ongelmia, joiden ratkaiseminen ei ole mahdollista yhdessä palvelujärjestelmässä. Asiakaspalveluyhteistyön keskeinen periaate on edelleen, että kuntoutusyhteistyötä toteutetaan **ensisijassa osana jokaisen viranomaisen tavanomaista toimintaa**. Yhteistoimintaa varten on perustettu lain määräämät paikalliset, alueelliset ja valtakunnalliset kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöelimet.

Lain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten sekä työvoima- ja opetusviranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen tulee olla keskenään yhteistyössä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla kuntoutukseen liittyvien toimenpiteiden yhteensovittamiseksi tilanteissa, joissa kuntoutusasiakkaan palvelutarpeisiin ei ole muuten löydettävissä ratkaisua.

Kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyö sisältää:

- viranomaisten ja palvelujärjestelmien keskinäisen yhteistyön periaatteista ja menettelytavoista sopimisen
- kuntoutusasiakkaiden palvelutarpeiden arvioinnin
- palvelujen suunnittelun ja niihin liittyvän tarpeellisten tietojen vaihdon
- kuntoutusasiakkaiden tarpeita vastaavien ratkaisujen etsimisen (kuntoutussuunnitelmat) ja
- tarvittaessa kuntoutusasiakasta koskevien lausuntojen antamisen.

Yhteistyöryhmä

Lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että sen alueella toimii lain tarkoittama kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmä, jonka tehtävänä on:

- suunnitella, edistää ja seurata viranomaisten sekä laitosten ja yhteisöjen yhteistoimintaa paikallisella tasolla
- käsitellä kuntoutuksen asiakaspalvelua koskevia periaatteellisesti tärkeitä kysymyksiä ja
- antaa lausuntoja yksittäisen asiakkaan kuntoutusta koskevista asioista (jos sama asia ei ole vireillä muutoksenhaun johdosta).

Asiakkaan suostumus

Asiakkaan asian käsittelyyn em. työryhmässä on aina saatava **asiakkaan suostumus**, samoin kuin asiakasta koskevan lausunnon antamiseen.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutuspalvelut

Ammatillista kuntoutusta

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusta koskevan lain mukaan Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä **vajaakuntoiselle tarvittava ammatillinen koulutus tai valmennus** hänen työkykynsä säilyttämiseksi tai parantamiseksi. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei koulutusta tai valmennusta ole järjestetty työvoimapalvelulain, työvoimakoulutuksesta annetun lain, työeläkelakien tai erityisopetusta koskevien säännösten nojalla. Kuntoutuksena järjestetään **kuntoutustarveselvityksiä**, kuntoutustutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja, pohjakoulutusta, varsinaista ammattikoulutusta sekä korkeakoulu- ja yliopisto-opintoja. Kansaneläkelaitos **tukee myös elinkeinon tai ammatin** harjoittamista myöntämällä **avustusta** esim. oman yrityksen perustamiseen tai työvälineiden ja laitteiden hankintaan. Kelan on järjestettävä ammatillisena kuntoutuksena myös **vaikeavammaisten työssä tai opiskelussa tarvitsemat kalliit ja vaativat apuvälineet**.

Kuntoutustarpeen varhainen toteaminen

Kansaneläkelaitoksen on selvitettävä tarvittaessa vakuutetun **kuntoutustarve**, viimeistään kuitenkin silloin, kun vakuutetun sairausvakuutuslain mukaisen päivärahan suorituspäivien lukumäärä ylittää 60 päivää. Kansaneläkelaitokselle säädetyn velvoitteen tarkoituksena on näin edistää kuntoutustarpeen varhaista toteamista.

Kansaneläkelaitos toteuttaa **työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta** yhteistyössä työpaikan ja työterveyshuollon kanssa (TYKY-toiminta) sekä harkinnanvaraisena toimintana muutakin kuin edellä mainittua ammatillista kuntoutusta.

16-18-vuotiaiden kuntoutusrahaudistus

Kuntoutusrahalain ja kansaneläkelain muutokset nuorten 16-18-vuotiaiden vammaisten ammatillisen kuntoutumisen ja koulutuksen edistämiseksi tulivat voimaan 1.8.1999. Uudistus koskee niitä **nuoria**, joiden työ- ja ansiokyky on sairauden tai vamman vuoksi olennaisesti alentuneet ja jotka tästä syystä ovat syvennetyn ohjauksen ja kuntoutuksen tarpeessa. Nuori, joka muutoin 16 vuotta täytettyään saattaisi siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle, saa eläkkeen sijasta **henkilökohtaiseen kuntoutussuunnitelmaan perustuvan kuntoutusrahan**. Suunnitelma laaditaan yhdessä nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa nuoren kotikunnan ja tarvittaessa muiden asiantuntijaviranomaisten yhteistyönä.

Vakuutuskuntoutuksen yhteistyö VKK ry:n kanssa

Vakuutuskuntoutus VKK ry. toimii Helsingissä ensisijaisesti **tapaturma- ja liikennevakuutuksen kuntoutusasioiden** valmistelu- ja asiantuntija-elimenä. VKK:n kuntoutussuunnittelijat hoitavat VKK:n vireillä olevien **kuntoutusasioiden valmistelua, henkilökohtaista kuntoutusneuvontaa ja -prosessin hoitoa** yhteistyössä asiakkaiden ja vakuutuslaitosten kanssa. Tässä toiminnassa kuntoutussuunnittelijat voivat tarvita myös työhallinnon asiantuntemusta ja palveluja. Kunkin läänin alueella toimivat omat kuntoutussuunnittelijat.

Kuntoutuksen edellytys

VKK:n asiakkaita ovat ensisijassa ne henkilöt, joiden vajaakuntoisuus ja kuntoutuksen tarve aiheutuu **työtapaturmasta, ammattitaudista ja liikennevahingosta**. Tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutuksen korvauksensaajan kuntoutusetuudet ovat aina ensisijaisesti näiden vakuutusjärjestelmien vastuulla ja perustuvat asiakkaan lakisääteiseen oikeuteen saada kuntoutusta osana menetyksen korvausta. Kuntoutuspäätöksistä on valitusoikeus.

Mikäli on kyse työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta, on aina selvitettävä tapaturma- ja liikennevakuutuksen vastuu vakuutetun ammatillisen kuntoutuksen korvaamisesta. Kuntoutustarpeen tulee olla syy-yhteydessä korvattavaan vammaan tai ammattitautiin. Kysymykseen voivat tulla seuraavat etuudet: kuntoutustutkimukset, työ- ja koulutuskokeilut, työhönvalmennus, ammatillisen koulutuksen vaatima yleissivistävä peruskoulutus, ammattikoulutus, työtehtävän suorittamisessa tarpeelliset apuvälineet, laitteet tai rakenteet, elinkeinotuki, kulkuneuvoavustus tai laina vaikeavammaiselle, vamman aiheuttamat ylimääräiset matkakulut, muut näihin rinnastettavat kulut. Vakuutettu itse tai hänen asiaansa hoitava palvelujärjestelmä, muun muassa työvoimatoimisto voi tehdä aloitteen edellä mainituissa kuntoutusasioissa joko ko. vakuutus- tai eläkelaitokseen tai Vakuutuskuntoutus ry.:lle (VKK).

Kuntoutusyhteistyö työeläkelaitosten kanssa

Työeläkelaitosten kuntoutus on sitä koskevan lainsäädännön mukaan **harkinnanvaraista ammatillista kuntoutusta**. Lääkinnällistä kuntoutusta annetaan vain ammatilliseen kuntoutukseen liittyvänä. Työeläkejärjestelmä hoitaa pääasiassa työelämässä jo vakiintuneiden työntekijöiden ja yrittäjien ammatillista kuntoutusta. Vakiintunut työhistoria tarkoittaa sitä, että asiakas on ansainnut työeläketurvaa kohtuullisessa määrin (vähintään viisi vuotta) ja että työsuhteen/palkan maksun päättymisestä on kulunut enintään noin kolme vuotta (tulevan ajan oikeus). Harkitessaan ammatillisen kuntoutuksen myöntämistä työeläkelaitos kiinnittää huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- aiheuttaako vamma tai sairaus merkittävän ja todellisen uhkan työkyvyttömyydestä seuraavan viiden vuoden aikana ja
- voidaanko ammatillisella kuntoutuksella todennäköisesti estää työkyvyttömyyden uhkaa ja
- onko kuntoutuksella säästövaikutusta muutoin todennäköiseen eläkemenoon.

On tavallista, että kuntoutujat ottavat yhteyttä Kansaneläkelaitoksen toimistoon sairaslomien aikana, jolloin Kansaneläkelaitos ohjaa mahdolliset työeläkekuntoutujat ao. työeläkelaitokseen. Aloitteen työeläkelaitokseen kuntoutuksesta voi tehdä työntekijä tai eläkkeensaaja itse, esimies, työterveyshuolto, henkilöstöhallinto, Kansaneläkelaitos, työvoimatoimisto

(asiakkaan suostumus), tutkimus- tai hoitolaitos tai ko. eläkelaitos työeläkehakemuksen käsittelyn yhteydessä. Kansaneläkelaitoksen tai työvoimatoimiston aloitteesta tehty kuntoutustarpeen selvitys ei ole esteenä kuntoutusasiain siirtämiselle työeläkelaitokseen.

5. Kuntouttava työtoiminta

5.1. Järjestäminen ja toteuttaminen

Kunnan järjestämisvastuu

Kuntouttavan työtoiminnan järjestää kunta. Kunta voi järjestää kuntouttavan työtoiminnan itse, tekemällä kirjallisen sopimuksen sen järjestämisestä toisen kunnan tai kuntayhtymän taikka rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Kunnan tulee antaa tieto työvoimatoimistolle kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä tekemästään sopimuksesta. Kun kunta ostaa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen ulkopuolelta, sovelletaan samoja säädöksiä kuin nykyisinkin kunnan ostaessa sosiaali- ja terveystalveluita.

Koko kunnan tehtävä

Kunnan järjestämisvelvollisuuden toteuttaminen voidaan organisoida kunnissa eri tavoilla. Vaikka aktivointisuunnitelman laatiminen olisikin yleensä organisoitu kunnan sosiaalitoimen tehtäväksi ja vaikka kuntouttavasta työtoiminnasta aiheutuvia kustannuksia korvataan sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuudella, on kuntouttavaa työtoimintaa perusteltua järjestää kunnan eri yksiköissä.

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain 17 §:n mukainen sosiaalipalvelu. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen järjestäminen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen. Em. asiakaslain 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Joten päätös tehdään kuntouttavasta työtoiminnasta on aktivointisuunnitelma sen liitteenä.

Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää kuntouttavaa työtoimintaa tilanteissa, joissa asiakkaalla on lain mukainen pätevä syy kieltäytyä toiminnasta tai keskeyttää se. Tämän vuoksi kuntouttavaa työtoimintaa ei esimerkiksi ole tarkoituksenmukaista järjestää, jos asiakas on työssä vähintään 8 tuntia viikossa.

Kunnan vastuu

Riippumatta kuntouttavan työtoiminnan järjestämistavasta kunta vastaa siitä, että toiminta järjestetään tämän lain mukaisesti ja aktivointisuunnitelmassa määritellyllä tavalla. Kunta ilmoittaa alueensa työvoimatoimistolle tiedot kaikista niistä asiakkaista, jotka ovat aloittaneet kuntouttavan

työtoiminnan. Ilmoitus tehdään riippumatta siitä, perustuuko asiakkaan toimeentulo kuntouttavan työtoiminnan aikana työttömyyden johdosta maksettavaan toimeentulotukeen vai työmarkkinatukeen. Työvoimatoimiston on saatava yksilöidyt aloitustiedot työvoimapolitiittisten lausuntojen antamiseksi ja valtion korvauksen maksamiseksi. Menettelyllä varmistetaan asiakkaiden tarpeen mukainen yksilöllinen palvelu ja toimeentulo kuntouttavan työtoiminnan aikana ja toisaalta kuntouttavassa työtoiminnassa olevien määrän seuranta.

Kunta ja työvoimatoimisto voivat sopia paikallisesti tarkoituksenmukaisesta ilmoittamismenettelystä (käsikirjan liitteenä esimerkki kunnan ilmoituksesta). Kunta on myös velvollinen ilmoittamaan työvoimatoimistolle, mikäli asiakas ei osallistukaan aktivointisuunnitelmassa sovittuun kuntouttavaan työtoimintaan.

**Työssä-
käynti-
alue**

Kuntouttava työtoiminta on järjestettävä asiakkaan työttömyysturvalaissa tarkoitettulla työssäkäyntialueella. Asiakkaan suostumuksella voidaan kuntouttava työtoiminta järjestää myös työssäkäyntialueen ulkopuolella.

**Työtoimin-
nan ohjaa-
misesta**

Kuntouttavan työtoiminnan käytännön järjestämisestä voivat vastata kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat. He voivat työskennellä kunnan organisaatiossa tai yhdistyksissä tai säätöissä tai uskonnollisissa yhdyskunnissa. Työtoiminnan ohjaajien koulutus on pitkälti riippuvainen kunta-kohtaisesti päätettävästä työtoiminnan ohjaajan tehtäväkuvasta. Työtoiminnan ohjaajien koulutuksessa on erityisesti kiinnitettävä huomio moniongelmaisten ja syrjäytymisriskin alaisten asiakkaiden kuntouttamisen ja motivoinnin periaatteisiin.

5.2. Sisältö

**Mielekäs
ja riittä-
vän vaati-
va**

Kuntouttava työtoiminta on sovitettava asiakkaan työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen mukaan niin, että se on työmarkkinoille pääsyn kannalta mielekästä ja riittävän vaativaa. Kuntouttava työtoiminta ei saa vakavasti loukata asiakkaan uskonnollista tai muuta eettistä vakaumusta.

**Toimin-
nan ta-
voitteelli-
nen sisäl-
tö**

Kuntouttavan työtoiminnan sisällön yksityiskohtainen suunnittelu jää käytännössä paikallistasolle eli sosiaalitoimelle, työvoimatoimistolle ja asiakkaalle itselleen. Tässä käytännön työssä voidaan käyttää kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien asiantuntemusta. Tämä mahdollistaa toiminnan sisällön räätälöinnin yksilökohtaisesti ja tavoitteellisesti siten, että lain tarkoitus toteutuu.

**Toiminta-
kyvyn
mukaisesti**

Kuntouttavan työtoiminnan sisältö on jokaisessa tapauksessa mitoitettava asiakkaan toimintakyvyn mukaisesti siten, että se parantaa asiakkaan elämänhallintaa ja luo edellytyksiä jatkossa työllistyä avoimille työmarkkinoille tai osallistumiselle työhallinnon toimenpiteisiin (esim. yhdistelmätukeen).

Laissa ei ole ollut tarkoituksenmukaista määritellä kaikkia niitä toimintamuotoja, joita paikallisella tasolla on mahdollisuus toteuttaa. (Tämän käsikirjan liiteosassa on esitetty muutamia esimerkkejä siitä, mitä kuntouttava työtoiminta voi sisältää).

Hyviä esimerkkejä kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseksi tarjottavista avustavista työtehtävistä ovat esimerkiksi sairaaloiden, vanhustenhuoltolaitosten ja päiväkotien tehtävät liittyen ruokailussa, ulkoilussa ja viriketoiminnassa avustamiseen; kotipalvelun tehtävät liittyen kotipalveluasiakkaiden kotien suursiivouksessa avustamiseen; kiinteistöhuollon tehtävät liittyen kunnan virastojen ja laitosten rakennusten, niiden pihalueiden, puistojen ja metsien kunnostukseen ja viihtyisyyden parantamiseen; sekä biojätteen erilliskeräilyssä ja kompostointitoiminnassa. Erityisesti nuorten osalta tarjoavat työpajat mahdollisuuden järjestää kuntouttavaa työtoimintaa.

Työtoiminnan laaja skaala

Tärkeintä on se, että kuntouttavan työtoiminnan sisältö mitoitetaan asiakkaan työ- ja toimintakyvyn mukaisesti siten, että se on mielekästä ja riittävän vaativaa nimenomaan hänelle. Käytännössä kuntouttavaa työtoimintaa osallistuvien toimintakyky vaihtelee suuresti. Toisille kuntouttava työtoiminta on sisällöltään hyvin lähellä normaalia työtä; toisten osalta kuntouttavan työtoiminnan sisältö voi olla totuttautumista säännönmukaiseen päivärytmiin ja ohjattuun toimintaan.

Ei huononnuksia muille

Kuntouttavalla työtoiminnalla ei saa korvata virkasuhteessa tai työsuhhteessa tehtävää työtä. Kuntouttava työtoiminta ei saa aiheuttaa kunnan tai muun toiminnan toteuttajan palveluksessa olevien työntekijöiden irtisanomisia tai lomauttamisia, eikä heidän työolosuhteidensa tai etuuksiensa huonontumista.

Sama kielto koskee myös tilanteita, joissa kuntouttava työtoiminta toteutetaan muualla kuin kunnassa, esimerkiksi säätiössä.

Sisältö ja ohjaamisvastuu

Työtoiminnan kuntouttava sisältö on suunniteltava asiakkaan työ- ja toimintakyvyn kannalta mahdollisimman optimaaliseksi. Aktivointisuunnitelmaan voidaan kuntouttava työtoiminta suunnitella vaiheittaisena prosessina, vaatimustason vähitellen kasvaessa. Ohjaamisvastuuta on tarkkaan harkittava ja tuen oltava riittävä. Jos työttömyys on ollut pitkäaikainen tai asiakkaalla ei ole lainkaan kokemusta työelämästä, voidaan joutua harkitsemaan kuntouttavan työtoiminnan yhteydessä toteutettavia kursseja tai lyhyitä koulutusjaksoja, joissa opetetaan työelämään johdattavia taitoja ja tietoja.

5.3. Kesto

5.3.1. Yleistä

Päivittäistä, viikoittaista sekä vuosittaista kestoja koskevat määrälliset rajoitukset on lakitasolla määritelty mahdollisimman joustavasti, jotta kuntouttava työtoiminta voitaisiin räätälöidä sopivaksi asiakkaalle, jolla on suuria vaikeuksia selviytyä jokapäiväisistä askareistaan, kuin myös asiakkaalle, joka aiemmasta pitkästäkin työhistoriastaan huolimatta on työttömyydestä johtuen syrjäytymisvaarassa.

5.3.2. Kuntouttavan työtoiminnan jakso

3-24 kk

Kuntouttavan työtoiminnan jakson tulee olla pituudeltaan vähintään kolme kuukautta ja enintään 24 kuukautta. Kuntouttavan työtoiminnan jaksoa ei ole tarkoituksenmukaista määritellä kolmea kuukautta lyhyemmäksi, koska toiminnan piiriin tulevat asiakkaat tarvitsevat yleensä merkittävässä määrin ulkopuolista tukea työnhakuvalmiuksiensa parantamiseksi. Kuntouttavan työtoiminnan jakson pituus on kirjattava aktivointisuunnitelmaan.

Pituutta määriteltäessä on otettava huomioon asiakkaan koulutus, työura sekä mahdollisuudet tulevaisuudessa työllistyä tai osallistua työllistymistä edistävään toimenpiteeseen.

5.3.3. Toiminta-aika

Vähintään
4 tuntia

Päivittäiselle toiminnalle on säädetty 4 tunnin vähimmäiskesto. Jotta kuntouttava työtoiminta täyttäisi laissa määritellyt sisällölliset tavoitteet, ei toiminnan järjestäminen tätä lyhyempinä päivittäisinä jaksoina ole riittävää. Toimintaan sovelletaan työaikalain yleissäännöstä säännöllisestä työajasta, jonka mukaan työtoimintaa voidaan järjestää enintään kahdeksan tuntia päivässä. Päivittäiseen kestoan ei lasketa sitä aikaa, mikä asiakkailta kuluu kotinsa ja kuntouttavan työtoiminnan suorituspaikan väliseen matkustamiseen.

1-5 päivää
viikossa

Kuntouttavaa työtoimintaa on järjestettävä vähintään yhtenä ja enintään viitenä päivänä viikossa. Viikossa kuntouttavan työtoiminnan tunteja saa olla enintään 40. Kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto voi vaihdella kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana.

Työtoiminnan
taut

Asiakas voi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan enintään 230 päivänä 12 kuukauden jakson aikana. Kuntouttavaa työtoimintaa ei ole tarkoitus järjestää siten, että asiakas esimerkiksi koko 24 kuukauden enimmäisjakson ajan osallistuu viitenä päivänä viikossa toimintaan. Koska yhtäjak-

soiset tauot kuntouttavassa työtoiminnassa voivat olla kuntoutuksen tavoitteiden vastaisia, on kuntouttavan työtoiminnan osallistumispäivien enimmäismäärä 230 päivää 12 kuukauden aikana. Tällä varmistetaan kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla mahdollisuus taukoihin sovitun työtoiminnan jakson aikana.

**Toiminta-
ajan muu-
tokset**

Kuntouttavan työtoiminnan kesto voidaan porrastaa aktivointisuunnitelmassa siten, että alkuvaiheessa työtoiminnan päiviä on vähemmän ja muita tarvittavia palveluja enemmän. Asiakkaan valmiuksien parantuessa työtoiminnan päiviä voidaan lisätä. Asiakkaan kanssa sovitut, toiminta-aikaa koskevat muutokset on kirjattava aktivointisuunnitelmaan. Kunnan on tiedotettava työvoimatoimistolle mahdollisista kuntouttavan työtoiminnan toiminta-ajan muutoksista valtion korvauksen hakemisen yhteydessä.

5.4. Työturvallisuus ja työterveyshuolto

**Sovelle-
taan työ-
turvalli-
suuslakia**

Koska kuntouttavaa työtoimintaa ei tehdä työ- eikä virkasuhteessa, on toimintaan liittyvistä turvallisuusmääräyksistä säädettävä erikseen. Tämän vuoksi laissa erikseen säädetään, että kuntouttavaan työtoimintaan **sovelletaan työturvallisuuslakia**. Mikäli työtoiminta järjestetään ostopalveluna esim. säätiössä, vastaa säätiö työturvallisuus määräysten noudattamisesta. Kunnalla on vastuu siitä, että ko. säätiö noudattaa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä toimintaa koskevia lakeja ja alempiasteisia määräyksiä.

**Ei työter-
veyshuol-
toa**

Asiakkaat ovat kuntouttavaan työtoimintaan osallistuessaan kunnallisen terveydenhuollon piirissä. Heihin **ei sovelleta työterveyshuoltolakia**. Kunnalla on mahdollisuus suunnata erityisiä kohdennettuja terveydenhuollon palveluja asiakkaille, jotka osallistuvat kuntouttavan työtoimintaan. Tällaisen palvelun järjestäminen on kuitenkin täysin kunnan omassa harkinnassa.

5.5. Tapaturmavakuutus ja vastuu ulkopuoliselle aiheutuneista vahingoista

**Tapatur-
man va-
kuutus-
turva**

Kunnan on järjestettävä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla tapaturmavakuutuslaissa tarkoitettu **vakuutusurva** kuntouttavassa työtoiminnassa sattuvan tapaturman varalta siltä osin kuin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla ei muulla perusteella ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen. Tässä tapauksessa vakuutuksen vuosityöansiona käytetään tapaturmavakuutuslain mukaista vähimmäisvuosityöansiota.

Vakuutus korvaa varsinaisessa työtoiminnassa sattuneiden tapaturmien lisäksi työtoimintaan liittyvillä matkoilla sattuneet tapaturmat. Myös vakuutuksen perusteella myönnettävät etuudet vastaavat lakisääteisen työtapaturmavakuutuksen etuja. Vakuutuksen perusteella olisi siten oikeus saada ansionmenetykskorvauksina muun muassa päivärahaa ja tapaturmaeläkettä sekä kustannusten korvauksina tarpeellisen hoidon kustannukset kokonaisuudessaan. Myös tapaturman vuoksi tarpeellinen kuntoutus sekä pysyvästä haitasta maksettava haittaraha tulee tapaturman perusteella korvattaviksi.

Vahingon korvausvastuu

Laissa kuntouttavasta työtoiminnasta ei ole säädetty, kuka vastaa kuntouttavassa työtoiminnassa olevan asiakkaan kolmannelle osapuolelle aiheuttamasta vahingosta. Vahingonkorvauslain ns. **isännänvastuu**-periaatteen mukaan työ- tai virkasuhteessa olevien osalta työnantaja vastaa näiden työssään mahdollisesti kolmannelle aiheuttamasta vahingosta.

Muusta kuin työsuhteessa tapahtuvasta toiminnasta on vahingonkorvauslain 3. luvun 1 §:n 3. momentissa säädetty seuraavasti:

***"Jos se, joka viranomaisen määräyksestä, luottamustoimeen valittuna tai toisen pyynnöstä suorittaa laissa määrättyä tai työsuhteeseen verrattavissa olosuhteissa tiettyä tehtävää olematta itsenäinen yrittäjä, tehtävää suorittaessaan virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa vahinkoa, on se, jonka lukuun tehtävä suoritetaan velvollinen korvaamaan vahingon. Jos oppilaitoksen oppilas aiheuttaa virheellään tai laiminlyönnillään vahinkoa opetukseen liittyvässä työssä tai hoitolaitoksessa hoidettavana oleva vastaavasti hoitoon liittyvässä työssä, on niin ikään se, jonka lukuun työ suoritetaan, velvollinen korvaamaan vahingon."** (Lihavointi käsikirjan kirjoittajien)*

Edellä mainitusta vahingonkorvauslain säädöksestä johtuen on kuntouttavaa työtoimintaa järjestävien tahojen (kunta, säätiö, yhdistys, uskonnollinen yhdyskunta sekä valtion virasto) syytä varautua vahingonkorvausvastuuseen, mikäli kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva asiakas aiheuttaa vahinkoa kolmannelle osapuolelle. Tämän vastuun varalle tulisi erityisesti yhdistyksissä, säätiöissä ja uskonnollisissa yhdyskunnissa harjata vastuuvakuutuksen ottamista.

Vahingon ensisijainen maksaja voi kuitenkin ns. regressioikeuden nojalla vaatia maksamiaan korvauksia vahingon aiheuttajalta, mikäli tämä on aiheuttanut vahingon tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella

5.6. Seuranta

Kuntouttavan työtoiminnan jakson päätyttyä on aktivointisuunnitelman laatijoiden kokoonnuttava arvioimaan toiminnan vaikutuksia asiakkaan työllistymismahdollisuuksiin sekä päättämään jatkosta. Jos suunnitelmasa työtoiminnan jakso määritellään kovin pitkäksi, on arvioitava, tarvitaanko useampia arviointiajankohtia, jolloin harkitaan mahdollisuuksia tarjota asiakkaalle työtä, työvoimahallinnon ensisijaisia palveluja tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä.

Suunnitelman uudistaminen

Aktivointisuunnitelman uudistamista ja täsmentämistä koskevat samat määräykset kuin aiemmin laadittua aktivointisuunnitelmaa. Aktivointisuunnitelmaa uudistettaessa asiakkaalle voidaan tarjota työtä tai työhallinnon työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Lailla ei ole asetettu mitään ylärajaa sille, kuinka usein kuntouttavan työtoiminnan sisältävä aktivointisuunnitelma voidaan uudistaa.

5.7. Ilmoitus pääluottamusmiehelle

Ennen kuin asiakas aloittaa aktivointisuunnitelman mukaisen kuntouttavan työtoiminnan on kunnan ilmoitettava asiasta sille pääluottamusmiehelle, joka edustaa kuntouttavassa työtoiminnassa olevan asiakkaan kanssa työskenteleviä työntekijöitä. Ilmoitusmenettelyn tarkoituksena on antaa järjestön edustajalle mahdollisuus seurata toiminnan toteuttamista ja varmistua siitä, ettei kyseiseen kuntouttavaan työtoimintaan siten ole järjestön näkökulmasta estettä.

Ilmoituksen sisältö

Aktivointisuunnitelman jäljennöstä ei saa toimittaa pääluottamusmiehelle, koska suunnitelmaan saattaa sisältyä sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita koskevia tietoja, jotka ovat arkaluonteisia ja salassa pidettäviä. Kunnan on ilmoitettava pääluottamusmiehelle kuntouttavan työtoiminnan aloittavan asiakkaan nimi, toiminnan sisältö aktivointisuunnitelmaan kirjatun mukaisesti ja järjestämispaikka sekä aloittamisajankohta ja jakson pituus. Nämä tiedot kunta ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä, koska ne ovat pääluottamusmiehelle kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisen seuraamiseksi tarpeellisia.

Kenelle pääluottamusmiehelle

Jos syntyy epäselvyyttä siitä, kenelle pääluottamusmiehelle toiminnan aloittamisesta tulee ilmoittaa, ilmoitus on tehtävä sille pääluottamusmiehelle, joka edustaa suurinta osaa järjestämispaikassa työskentelevistä asiakkaista.

5.8. Ostosopimus

Kun kuntouttavaa työtoimintaa toteutetaan jonkun muun tahon kun kuntoutettavan kotikunnan toimesta, toteuttamisesta joudutaan kotikunnan ja tosiasiallisen toteuttajan (esim. yhdistys, säätiö) välillä tekemään kirjallinen sopimus. Lain mukaan tällaisesta järjestämistavasta on "ilmoitettava työvoimatoimistolle", jolloin tehdyn sopimuksen jäljennöksen toimittaminen työvoimatoimistolle vastaa po. ilmoitusta.

Ennen sopimuksen tekoa kunta joutuu noudattamaan julkisista hankinnoista säädetyn lain mukaista menettelyä. Järjestämisessä, tarjousmenettelyssä ja sopimusmallissa voidaan soveltuvin osin käyttää apuna ohjeita Kuntaliiton yleiskirjeestä 14/80/00 asumispalvelujen tarjousmenettelystä ja ostosopimusmallista (<http://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/yleiskirje/yk1420000.htm>)

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevassa ostosopimuksessa kuntoutettavan kotikunta = ostaja ja yhdistys, säätiö tms. = palveluntuottaja eli myyjä. Kuntouttavaa työtoimintaa koskevan ostosopimuksen sisällössä ja ehtoissa on syytä erityisesti tuoda esiin se, että myyjän velvollisuutena on huolehtia kuntouttavan työtoiminnan yksityiskohdista niin, että toiminnassa noudatetaan niitä yleisiä säännöksiä, ohjeita ja menettelytapoja, joita asiasta on säädetty. Sopimuksessa tulisi todeta ja sopimukseen sisällyttää ainakin ehdot siitä, että

- myyjä huolehtii siitä, että toiminta ei korvaa myyjän palveluksessa olevaa työsuhteista työtä eikä saa aiheuttaa myyjän palveluksessa olevien työntekijöiden irtisanomisia tai lomauttamisia eikä heidän työolosuhteidensa tai etuuksiensa huonontumista
- myyjä huolehtii ilmoittamisesta ao. pääluottamusmiehelle ennen toiminnan aloittamista
- myyjä huolehtii työturvallisuudesta ja työturvallisuusmääräysten noudattamisesta
- sopimuksessa todetaan, kumpi osapuoli huolehtii tapaturmavakuutuksen ottamisesta ja miten.

6. Toimeentuloturva kuntouttavan työtoiminnan aikana

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan toimeentulo turvataan siitä etuusjärjestelmästä, jonka piirissä hän on ollut välittömästi ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista.

6.1. Toimeentulotuki

Toimeentulotuki ja toimintarahat

Toimeentulotukea pääasiallisena tulonaan saavalle asiakkaalle, joka osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan, maksetaan nykymuotoisen toimeentulotuen lisäksi toimintarahaa niiltä päiviltä, jolloin asiakas osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. Toimintarahat on uusi toimeentulotuen osa, johon ei sisälly tulo- eikä tarveharkintaa. Toimintarahat on suuruudeltaan 30 mk/vrk ja se on veroton. Päätös toimintarahat maksamisesta tehdään kunnan sosiaalitoimessa normaalina toimeentulotukipäätöksenä.

6.2. Työmarkkinatuki

Työmarkkinatukea saavan samoin kuin muun siihen oikeutetun asiakkaan toimeentulo turvataan kuntouttavan työtoiminnan ajalta työmarkkinatuella.

Toistuvan työstä kieltäytymisen tai vastaavan menettelyn johdosta kolmen kuukauden työssäolovelvoitteen saaneella asiakkaalla ei ole oikeutta työmarkkinatukeen. Oikeutta työmarkkinatukeen ei myöskään ole alle 25-vuotiaalla, joka on laiminlyönyt ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen. Heidän oikeutensa etuuksiin määräytyy toimeentulotukea koskevan lainsäädännön mukaisesti myös kuntouttavan työtoiminnan ajalta.

Ei tarveharkintaa työmarkkinatuessa

Työmarkkinatuki maksetaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin työmarkkinatuesta annetussa laissa säädetään työvoimapoliittiseen aikuis-koulutukseen, työharjoitteluun sekä ammatinvalinnanohjaus- ja kuntoutustoimenpiteisiin osallistuvalla maksettavasta työmarkkinatuesta. Kuntouttavan työtoiminnan ajalta ei sovelleta työmarkkinatuesta annetussa laissa tarkoitettua tarveharkintaa. Samoin työmarkkinatuki maksetaan kuntouttavan työtoiminnan ajalta omavastuujasta ja odotusajasta huolimatta. Säännöstä sovellettaessa pidetään kuntouttavan työtoiminnan aikana koko aktivointisuunnitelmassa määriteltyä kuntouttavan työtoiminnan jaksoa, eikä ainoastaan tosiasiallisia osallistumispäiviä.

Ylläpitokorvaus osallistumispäiviltä

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla työmarkkinatukea saavalla henkilöllä on oikeus 30 markan ylläpitokorvaukseen niiltä päiviltä, joihin hän tosiasiallisesti osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. Ylläpitokorvauksen maksaminen edellyttää sitä, että asiakas saa työmarkkinatukea. Ylläpitokorvausta maksetaan myös asiakkaalle, joka saa työmarkkinatukea **vähennettynä** tai **soviteltuna**. Ylläpitokorvausta ei makseta, jos asiakkaan saama työtulo tai sosiaalietuus on niin suuri, ettei työmarkkinatukea jää lainkaan maksettavaksi. Työtulojen vuoksi soviteltua työmarkkinatukea voidaan maksaa muun muassa sellaisessa tilanteessa, jossa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva on ottanut vastaan työn ja jossa työn määrää ole arvioitu sellaiseksi, että se aiheuttaisi kuntouttavan työtoiminnan keskeyttämisen. Työmarkkinatuen ylläpitokorvaukseen ei ole oikeutta, jos kuntouttavan työtoiminnan aikainen toimeentulo turvataan

Työmarkkinatuki ja muut tulot

toimeentulotuella tai työttömyysturvalain mukaisesti työttömyyspäivärahalla.

Työvoimapoliittinen lausunto

Työvoimatoimisto antaa Kansaneläkelaitokselle sitovan työvoimapoliittisen lausunnon työmarkkinatuen edellytysten täyttymisestä. Työvoimatoimisto antaa Kansaneläkelaitokselle sitovan lausunnon silloin, kun kunta ilmoittaa työvoimatoimistolle kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta. Työvoimapoliittinen lausunto annetaan koko siltä ajalta, jonka työtön työnhakija on aktivointisuunnitelman mukaisessa kuntouttavassa työtoiminnassa. Kansaneläkelaitokselle annettavaan lausuntoon merkitään ylläpitokorvauksen maksamisen perusteeksi niiden päivien lukumäärä ja toiminta-aika, joina työnhakija tosiasiallisesti osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan.

Työttömyysaikana koskeva ilmoitus

Saadakseen työmarkkinatukea ja ylläpitokorvausta kuntouttavan työtoiminnan jaksolta asiakkaan on tehtävä Kansaneläkelaitokselle ns. työttömyysaikaa koskeva ilmoitus, jossa hän selvittää ja allekirjoituksellaan vahvistaa päivittäisen ja viikoittaisen osallistumisensa kuntouttavaan työtoimintaan.

6.3. Matkakorvaukset

Matkakustannukset toimeentulotukena

Kunta maksaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan matkakorvaukset. Toimeentulotukea koskevaan lakiin 1.9.2001 voimaan tulleen lisäyksen mukaan kunta korvaa kuntouttavasta työtoiminnasta aiheutuvat matkakustannukset toimeentulotukena asiakkaalle, joka osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan riippumatta siitä, maksetaanko asiakkaalle muutoin toimeentulotukea.

Oman kulkuneuvon käytön korvaaminen

Toimeentulotukena myönnettävä matkakorvaus on muun toimeentulotuen tapaan verotonta. Matkakorvaukset suoritetaan toimeentulotuesta annetun lain mukaan halvimman matkustustavan perusteella. Oman kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuvat menot voidaan ottaa huomioon silloin, kun oman kulkuneuvon käyttö on välttämätöntä esimerkiksi puuttuvien tai hankalien joukkoliikenneyhteyksien vuoksi. Oman auton käytössä voidaan noudattaa niitä periaatteita, joita noudatetaan sairausvakuutuslain nojalla korvattavista matkoista.

6.4. Kieltäytyminen ja keskeyttäminen

6.4.1. Yleistä

Määrittely

Mikäli alle 25-vuotias asiakas, joka on lain soveltamisalan piirissä, perusteetta kieltäytyy kuntouttavasta työtoiminnasta, menettää hän oikeutensa työmarkkinatukeen kohdassa 6.4.3 tarkemmin esitettävällä tavalla.

Samalla perusteella voidaan myös asiakkaan toimeentulotukea laskea (tarkemmin kohdassa 6.4.2.).

Kieltäytymisenä tai keskeyttämisenä pidetään myös tilanteita, joissa asiakas osallistumispäivänä jättää saapumatta tai ei suorita sovittuja tehtäviä taikka muutoin menettelee tavalla, jonka vuoksi kunnan tai muun työtoiminnan järjestäjän ei voida kohtuudella edellyttää järjestävän sellaista toimintaa kuin aktivointisuunnitelmassa kuvataan. Sairaudesta johtuvaa poissaoloa tai vastaavaa ei pidetä kuntouttavan työtoiminnan keskeyttämisenä.

Pätevä syy kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää se on asiakkaalla, joka

- Pätevät syyt**
- 1) työskentelee muutoin kuin satunnaisesti työsopimus- tai virkasuhteessa tehtävässä työssä, jonka säännöllinen työaika ylittää kahdeksan tuntia viikossa (satunnaisena pidetään säännöstä sovellettaessa vähemmän kuin kuukauden kestävää työtä);
 - 2) on työttömyysturvalaissa tarkoitettu päätoiminen yrittäjä tai on aloittamassa päätoimista yritystoimintaa;
 - 3) on työttömyysturvalaissa tarkoitettu päätoiminen opiskelija; tai
 - 4) osallistuu työmarkkinatuesta annetun lain 2 luvussa tarkoitettuun työvoimapoliittiseen toimenpiteeseen.

- Pätevät syyt**
- Lisäksi asiakkaalla on pätevä syy kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää se, jos hänelle tarjottu toiminta
- 1) ei ole hänen terveydentilaansa nähden hänelle sopivaa;
 - 2) olennaisesti poikkeaa aktivointisuunnitelmasta; tai
 - 3) on järjestetty siten, että kunta tai muu kuntouttavan työtoiminnan toteuttava taho laiminlyö lain säännöksiä.

Muuta lähitulevaisuudessa

Sekä palkkatyön että muiden edellä mainittujen syiden osalta jo aloitettuun toimintaan rinnastetaan tilanne, jossa asiakas on tullut hyväksytyksi tai valituksi työhön, koulutukseen tai toimenpiteeseen, joka ei vielä ole asiakkaasta riippumattomista syistä alkanut. Tällöin edellytetään kuitenkin, että se alkaa lähitulevaisuudessa.

Asiakkaalla on aina oikeus antamastaan suostumuksesta riippumatta keskeyttää kuntouttava työtoiminta menettämättä oikeuttaan työmarkkinatukseen, jos toiminta järjestetään hänen työssäkäyntialueensa ulkopuolella.

Muut pätevät syyt

Päteviä syitä ei ole mahdollista luetella lainsäädännössä tyhjentävästi. Tämän vuoksi pätevänä syynä voidaan pitää muutakin syytä edellyttäen, että se on pätevyydeltään rinnastettavissa laissa lueteltuihin syihin. Asiakas voi kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää sen, jos hän osallistuu muuhun kuin laissa mainittuun toimintaan, jonka arvioidaan edistävän hänen työmarkkinavalmiuksiaan paremmin kuin kun-

touuttava työtoiminta. Samoin päteväenä syynä voidaan pitää tilannetta, jossa asiakas osoittaa, ettei kuntouuttava työtoiminta edistä lainkaan hänen työmarkkinoille pääsyään tai paluutaan. Henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviä syitä, kuten lastenhoidon järjestämistä tai kulkuvaikeuksia ei pidetä laissa mainittuihin rinnastettavina pätevinä syinä.

6.4.2. Toimeentulotuki

Kieltäytymisen vuoksi voidaan alle 25-vuotiaan asiakkaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa enintään 20 prosenttia siten kuin toimeentulotuesta annetussa laissa säädetään. Alentamisen edellytyksenä on lisäksi se, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutenkaan pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Toistuva kieltäyty- minen

Alle 25-vuotiaan asiakkaan toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan yhteensä enintään 40 prosenttia, jos hän **toistuvasti** ilman pätevää syytä toistuvasti kieltäytyy kuntouuttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää sen. Alentamisen edellytyksenä on lisäksi se, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutenkaan pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

6.4.3. Työmarkkinatuki

Alle 25-vuotiaalla lain soveltamisedellytykset täyttävällä asiakkaalla, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy kuntouuttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttää tai omasta syystä joutuu keskeyttämään kuntouuttavan työtoiminnan, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen kahden kuukauden ajalta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä lukien.

Toistuva kieltäyty- minen

Jos alle 25-vuotias asiakas **toistuvasti kieltäytyy kuntouuttavasta työtoiminnasta** tai keskeyttää sen, hänellä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, ennen kuin hän on ollut työssä tai työmarkkinatuesta annetussa laissa määritellyssä koulutuksessa vähintään kolme kuukautta. Työssä-olovelvoitteen asettaminen edellyttää, ettei asiakkaalla ole ollut edellä tarkoitettua pätevää syytä menettelylleen. Yhdenmukaisesti työttömyys-turvaan liittyvän soveltamiskäytännön kanssa menettelyä voidaan ainoastaan poikkeuksellisissa tapauksissa pitää toistuvana, jos kieltäytymisten tai vastaavien menettelyjen välillä on kulunut aikaa enemmän kuin vuosi.

Lisäedellytyksenä työssäolovelvoitteen asettamiselle on, että asiakkaan toistuvaksi tarkoitettu menettely on pääteltävissä, ettei hän halua osallistua tämän lain mukaisiin työmarkkinavalmiuksia edistäviin toimenpiteisiin (aktivointisuunnitelma, kuntouttava työtoiminta).

Työvoimapoliittinen lausunto

Kieltäytymis- ja keskeyttämistilanteissa työttömän työnhakijan oikeudesta työmarkkinatukeen sitovan työvoimapoliittisen lausunnon antaa työvoimatoimikunta.

6.5. Sosiaalivakuutus ja työssäoloehto

Ei sosiaalivakuutusmaksuja

Koska kuntouttava työtoiminta ei tapahdu työsuhteessa, ei kunta ole velvollinen maksamaan sosiaalivakuutusmaksuja kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvasta asiakkaasta. Näin ollen asiakkaalle ei myöskään kuntouttavan työtoiminnan aikana kerry sosiaalivakuutusta esimerkiksi eläketurva.

Työssäoloehto ei kerry

Kuntouttavaa työtoimintaa ei myöskään oteta huomioon laskettaessa asiakkaalle työttömyysturvalain mukaista työssäoloehto.

7. Valtion korvaus kunnille ja toiminnan järjestämiseen liittyvät rahoitusmahdollisuudet

7.1 Työministeriön korvaus kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä

Valtion korvaus

Kunnalla on oikeus saada kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä valtion korvauksena työllisyysmäärärahoista 60 markkaa päivää ja kutakin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa asiakasta kohti. Korvaus maksetaan jälkikäteen niiltä päiviltä, joina asiakas on osallistunut kuntouttavaan työtoimintaan, enintään viideltä päivältä viikossa.

Korvauksen jälkikäteen hakeminen

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaava kunta hakee valtion korvausta työvoimatoimistolta erillisellä hakulomakkeella (Lomakkeet TM 3.62 ja TM 3.62J on saatavana kansalaisen verkkolomakepalvelusta osoitteesta <http://lomake.vn.fi/julkinen>). Jos kunta on tehnyt sopimuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä toisen kunnan kanssa tai on sopinut kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä yhdistyksessä, säätiössä, uskonnollisessa yhdyskunnassa tai valtion virastossa on kirjalliseen hakemukseen liitettävä jäljennös sopimuksesta tai muu työvoimatoimiston hyväksymä selvitys sopimuksesta. Kunta hakee korvauksen myös

silloin, kun se on sopinut kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä muiden em. tahojen kanssa.

**TE-keskus
maksaa
työvoima-
toimistolle**

Valtion korvauksen myöntää se työvoimatoimisto, jonka toiminta-alueeseen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaava kunta kuuluu. Valtion korvausta koskeva päätös allekirjoitetaan. Allekirjoituksen merkintä voi tapahtua myös koneellisesti, jos päätös tuotetaan työhallinnon asiakastietojärjestelmästä painomenetelmää käyttäen (päättös-mallit käsikirjan liitteenä). Työvoima- ja elinkeinokeskus maksaa valtion korvauksen kuukausittain jälkikäteen työvoimatoimiston hyväksymän maksatushakemuksen perusteella. Valtion korvaus kuntouttavasta työtoiminnasta voidaan maksaa jälkikäteen myös kuukautta pidemmältä ajanjaksolta, jos järjestävä kunta siihen suostuu.

Jos järjestetty kuntouttava työtoiminta ei täytä laissa mainittuja edellytyksiä, voidaan korvaus määrätä lopetettavaksi. Maksamisen lopettamisesta päättää korvauksen myöntänyt työvoimatoimisto. Jos käy ilmi, että valtion korvausta on maksettu perusteetta, on kunnan maksettava perusteeton korvaus takaisin valtiolle. Takaisinmaksukehotuksen antaa työvoima- ja elinkeinokeskus, joka huolehtii myös takaisinperintätoimista.

7.2. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus

**Valtion-
osuus
kunnille**

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain toimeenpanosta kunnille aiheutuvat kustannukset ovat valtionosuuteen oikeuttavia menoja. Aktiivisuussuunnitelmien tekemisestä ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä kunnille aiheutuvat kustannukset vähennettynä edellä kohdassa 6.1. tarkoitettulla työministeriön työllisyysmäärärahoista suoritettavalla korvauksella ovat ne kuntien menot, joiden perusteella valtionosuus laskeetaan. Tämän perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuteen lisätään vuositasolla 21 miljoonaa markkaa korottamalla kunnan 7–64-vuotiaiden ikäryhmän sosiaalihuollon laskennallisia kustannuksia 22 markalla asukasta kohden.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus suoritetaan kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä myös niissä tapauksissa, joissa itse toiminta on toteutettu muualla kunnan organisaatiossa kuin sosiaali- ja terveydenhuollossa.

7.3. Muu rahoitus

7.3.1. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamat hankkeet sekä työhallinnon työllisyyspoliittisella projektilla rahoitetut hankkeet

Euroopan sosiaalirahaston 1 ja 3 –ohjelmien mukaisissa työllistyvyyttä tukevissa rakennerahastohankkeissa haetaan uusia, innovatiivisia ratkaisuja ja toimintamalleja, joilla muun muassa ehkäistään pitkäaikaistyöttömyyttä ja syrjäytymiskehitystä. Työhallinnon ESR –kiintiöstä tuleva hankerahoitus on pääosin tarkoitettu työvoimapolitiittisten aktiivitoimenpiteiden ja palvelukokonaisuuksien organisointiin ja tarjoamiseen kunkin projektin määritellylle asiakaskohderyhmälle. Rahoituksesta osa on projektien hallinnointiin ja toimenpiteiden organisointiin kohdennettua. Monissa työllistämishankkeissa työskentelee ESR –rahoituksen turvin erilaisia palveluohjaajia ja -suunnittelijoita. Hankkeiden vastuullisina toteuttajina voivat olla muun muassa kunnat, oppilaitokset, järjestöt ja yritykset, jotka osallistuvat projektin rahoitukseen tavoiteohjelmien toimenpidekokonaisuuksissa sovitulla osuuksilla.

Pitkään työttömänä olleille nuorille suunnatut ESR –hankkeet ovat tavallisimmin työpajahankkeita ja aikuisille suunnattujen työllistämishankkeiden rakenne on työllisyyspolkumainen. Työpaja- ja työllisyyspolkuhankkeissa asiakas etenee tarjolla olevien ohjaus- ja aktiivipalvelujen tuella askele askeleelta kohti koulutusta ja työmarkkinoita. Pitkittyneen työttömyyden jälkeen työ- tai koulutuspolulle pääsy edellyttää usein työ- ja toimintakyvyn arviointia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Monet paja- ja työllisyyspolkuhankkeiden pitkäaikaistyöttömistä asiakkaista ovat työvoimatoimistojen ja kuntien sosiaalitoimen yhteisiä asiakkaita, joiden kanssa voi olla käynnissä tai käynnistymässä aktivointisuunnittelu. Asiakkaan kanssa laadittu aktivointisuunnitelma voi sisältää sekä työhallinnon aktiivitoimia että kunnan järjestämisvastuulla olevaa kuntouttavaa työtoimintaa.

**Ei ESR-
rahaa
kuntout-
tavaan
työtoimin-
taan**

Kunnan järjestämisvastuulla olevaa kuntouttavaa työtoimintaa ei rahoiteta Euroopan sosiaalirahaston varoista. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää ESR –hankkeisiin liittyen, kunhan huolehditaan siitä, ettei kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä rahoiteta sosiaalirahaston kautta. Kunta saa kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen rahoitusta kuntien valtionosuuksien ja työhallinnon kunnille maksaman valtion korvauksen kautta. Kunnille on varattu valtion rahoitusta muun muassa työtoiminnan ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden palkkaukseen.

**Työsuun-
nittelija ja
kuntout-
tava työ-
toiminta**

Työllisyysasetuksen mukaan työsuunnittelijalla tarkoitetaan asiakasta, jonka kunta on palkannut työllisyysmäärärahoihin suunnittelemaan ja järjestämään työttömille sopivia työ- ja koulutuspaikkoja sekä muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Kuntiin palkattujen työsuunnittelijoiden toimenkuvaan voi kuulua tukityöllistämiseen liittyvien tehtävien li-

säksi myös kuntouttavan työtoiminnan suunnittelua ja järjestämistä sekä työtoiminnassa mukana olevien asiakkaiden tukemista työtoiminnan aikana.

Kuntouttavan työtoiminnan suhde ESR-hankkeisiin

Uuden käynnistettävän ESR –hankkeen sisällön suuntaamisessa voidaan ottaa huomioon se, että hankkeen polkurakenne voi kohderyhmän tarpeista johtuen käynnistyä kunnan järjestämän kuntouttavan työtoiminnan kautta ja voidaan sopia, että kunta vastaa tämän vaiheen rahoituksesta. Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain tullessa voimaan on huolehdittava siitä, ettei jo toimivien ESR –työpaja- ja työllisyyspolkuhankkeiden rahoitusrakenne vääristy eikä hankkeiden toiminta muutu kuntouttavan työtoiminnan organisoinniksi.

Kuntien, työpajayhdistysten tai koulutusorganisaatioiden hallinnoimissa nuorten työpajahankkeissa on haettu toimivia tapoja tukea ja kannustaa niitä nuoria, jotka eivät ole löytäneet motivoivaa koulutus- tai työratkaisua työvoimatoimistojen tai kunnan sosiaalitoimen palvelujen avulla. Työpajoissa organisoitava työharjoittelu ja pajakoulujaksot voivat olla työhallinnon rahoittamia ensisijaisia työllistymistä tukevia toimenpiteitä, joita voi tarvittaessa edeltää työpajalla järjestettävä kunnan rahoitusvastuulla oleva kuntouttava työtoiminta.

ESR –työpaja- ja työllisyyspolkuhankkeissa työskentelevien ohjaajien tehtävänä on tukea hankkeessa mukana olevia asiakkaita työhön ja koulutukseen hakeutumisessa ja yksilöllisten suunnitelmien laatimisessa. Palveluohjaajat ja –suunnittelijat voivat osallistua kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden ohjaamiseen, kunhan projekteissa huolehditaan siitä, että ohjaajien työpanoksesta merkittävin osa kohdentuu sosiaalirahastohankkeen asiakaskohderyhmän ensisijaisten palvelujen tarjontaan ja lisäksi dokumentoidaan, mikä osa työpanoksesta rahoitetaan sosiaalirahastorahoituksella ja mikä osuus puolestaan kuntouttavan työtoiminnan rahoituksella.

Ei rahoitusta useaan kertaan

Monikansallisissa ESR –yhteisöaloiteprojekteissa (EQUAL) voidaan myös tarjota pitkään työttömänä olleille, vajaakuntoisille tai syrjäytymisuhan alaisille asiakasryhmille palveluja, joilla tuetaan elämänhallintaa, työ- ja toimintakykyä sekä sijoittumista työhön ja koulutukseen. Yhteisöaloitehankkeissa voidaan kytkeä eri tahojen ja toimijoiden tarjoamia palveluja ja toimenpiteitä sekä muodostaa asiakkaiden tarpeista räätälöityjä työllisyyspolkuja. Yhteisöaloitehankkeissakin tulee välttää sitä, että samoja palveluja ja niiden tuottamista rahoitetaan useasta eri julkisten varojen lähteestä.

Työllisyyspoliittinen projektituki ja kuntouttava työtoiminta

Työhallinnon kansallisella työllisyyspoliittisella projektituella rahoitettujen hankkeiden osalta päällekkäistä rahoitusta koskevat menettelyohjeet ovat soveltuvin osin samankaltaisia kuin ESR –hankkeissa. Projektituella käynnistettävien hankkeiden ensisijaisena tarkoituksena on järjestää uusia työmahdollisuuksia työttömille työnhakijoille, tarjota muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä sekä ohjaus- ja tukipalveluja pit-

kään työttömänä olleille. Projektituella rahoitetun hankkeen toteuttajina voivat olla kunnat, yhdistykset, säätiöt ja yritykset. Projektituen osuus hankkeen hyväksyttävistä kustannuksista voi olla kunnan tai kuntayhtymän hankkeissa enintään 50 prosenttia ja muissa hankkeissa enintään 75 prosenttia. Projektituen käytön tavoitteena on muun muassa lisätä järjestöjen mahdollisuuksia työllistää. Projektituella rahoitetaan myös hankkeita, joiden tavoitteena on paikallisen verkostoitumisen ja kumppanuuden avulla järjestää aktivointitoimenpiteitä työttömille.

Mikä osuus työpanoksesta

Kunnan järjestämisvastuulla olevan kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä ei rahoiteta myöskään työllisyyspoliittisella projektituella. Projektituella rahoitetuissa hankkeissa toimivien palveluohjaajien ja -suunnittelijoiden työpanoksesta voidaan osa kohdentaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden ohjaukseen ja tukeen silloin, kun hankkeessa pyritään rakentamaan asiakkaiden tarpeisiin räätälöityjä palvelukokonaisuuksia ja työllisyyspolkuja. Toteutustavan tulee olla sellainen, että hankkeessa voidaan luotettavasti dokumentoida, mikä osa ohjaajien työpanoksesta rahoitetaan projektituella ja mikä puolestaan kunnan vastuulla olevan kuntouttavan työtoiminnan rahoituksella.

Työllisyysasetuksen mukaan työsuunnittelijalla tarkoitetaan henkilöä, jonka kunta on palkannut työllisyysmäärärahoihin suunnittelemaan ja järjestämään työttömille sopivia työ- ja koulutuspaikkoja sekä muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Kuntiin palkattujen työsuunnittelijoiden toimenkuvaan voi kuulua tukityöllistämiseen liittyvien tehtävien lisäksi myös kuntouttavan työtoiminnan suunnittelua ja järjestämistä sekä työtoiminnassa mukana olevien asiakkaiden tukemista työtoiminnan aikana.

7.3.2. Raha-automaattiyhdistys (RAY)

Raha-automaattiyhdistys tukee voittovaroillaan suomalaisten järjestöjen toimintaa. Osa avustuksista on suunnattu tukemaan järjestöjen toteuttamia syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäviä projekteja. Ko. toiminta on monelta osin yhdensuuntaista kuntouttavaa työtoimintaa koskevan lain tavoitteiden kanssa.

Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan, kuten tässä oppaassa on aiemmin todettu, järjestää myös yhdistyksessä. Tällöin kunta maksaa sopimuksen mukaisesti yhdistykselle korvauksen ko. toiminnasta.

On myös jatkossa mahdollista, että yhdistys, jossa järjestetään kuntouttavaa työtoimintaa, saa toimintaansa tukea myös RAY:ltä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole maksaa yhdistykselle tukea kahteen kertaan samasta toiminnasta. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä yhdistykselle aiheutuvia kustannuksia korvataan ensisijaisesti kunnan maksamalla korvauksella (valtio maksaa valtion korvauksen ko. toiminnasta kunnalle).

Lisäpalvelut

RAY voi tukea kuntouttavaa työtoimintaa järjestävää yhdistystä. Tukea myönnettäessä otetaan kuitenkin huomioon kunnan maksama korvaus. RAY voi tukea yhdistystä siltä osin, kun sillä on ko. toiminnasta aiheutuvia kustannuksia, joita kunnan rahoitus ei korvaa. Tämä voisi tulla kysymykseen esimerkiksi tilanteessa, jossa yhdistys tarjoaa kuntouttavassa työtoiminnassa oleville asiakkaille jotain erityistä lisäpalvelua, kuten esimerkiksi päihde- tai mielenterveyskuntoutusta.

8. Muutoksenhaku**Muutoksenhaku**

Asiakkaalla on muutoksenhakumahdollisuus aktivointisuunnitelman laatimiseen liittyvien sanktioiden, kuntouttavaan työtoimintaan liittyvän toimeentuloturvan, matkakorvausten, kuntouttavan työtoiminnan keskeyttämiseen ja siitä kieltäytymiseen liittyvän seuraamuksen osalta.

**Sosiaali-
huoltolain
mukainen
muutok-
senhaku**

Toimeentulotuen perusosan alentamisen, toimintarahaa ja matkakorvausten osalta, muutoksenhakumenettely on sama kuin toimeentulotuki päätöksissä. Muutoksenhakuun sovelletaan sosiaalihuoltolakia, jonka mukaan kunnan päätöksestä voidaan valittaa lääninoikeuteen, joka nykyään on korvattu hallinto-oikeudella. Hallinto-oikeuden päätöksestä saa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mikäli tämä myöntää valitusluvan. Lainvoimaiseen päätökseen toimeentulotuesta voi hakea muutosta ylimääräisillä muutoksenhakeineilla, joita ovat kantelu, menetetyn määrääjän palauttaminen ja purku.

**Valitus
työmark-
kinatuesta**

Työmarkkinatuen kahden kuukauden korvauksettoman määrääjän sekä ylläpitokorvauksen muutoksenhakumenettelyssä sovelletaan työmarkkinatuesta annetun lain mukaista menettelyä. Tämän mukaan asiakkaalla on oikeus valittaa kansaeläkelaitoksen asiaa koskevasta päätöksestä työttömyysturvalautakunnalle, jonka päätöksestä voi edelleen hakea muutosta vakuutus-oikeudelta. Vakuutus-oikeuden päätöksestä ei saa hakea muutosta valittamalla. Ylimääräisenä muutoksenhakeina työmarkkinatukiasiassa on päätöksen poistaminen, jota voi hakea vakuutus-oikeudelta.

Valtion korvauksen osalta sovelletaan yhdenmukaisia menettelytapoja työllistämistuen kanssa. Tämän vuoksi laissa säädetään, että muutoksenhaunkin osalta sovelletaan, mitä työllisyyslain (756/1997) 27 a §:ssä työllistämistukea koskevista päätöksistä säädetään. Näin ollen valtion korvausta koskeviin päätöksiin ei voi hakea valittamalla muutosta.

Liitteet

- Liite 1. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja siihen liittyvät lainmuutokset
- Liite 2. Esimerkit työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalitoimen yhteisistä haastattelukutsuista
- Liite 3. Esimerkki yhteisen haastattelukutsun liitelomakkeesta
- Liite 4. Aktivointisuunnitelmalomakkeen malli ja täyttöohje
- Liite 5. Päätösmalli
- Liite 6. Valtion korvauksen päätösmallit
- Liite 7. Esitteitä kuntouttavasta työtoiminnasta
- Liite 8. Luettelo aktivointisuunnitteluun ja kuntouttavaan työtoimintaan liittyvistä työvoimapolitiittisista lausunnoista
- Liite 9. Esimerkki kunnan ilmoituksesta työvoimatoimistolle
- Liite 10. Esimerkkejä toteutetuista yhteistyökäytännöistä sekä kuntouttavista ja aktivoivista projekteista ja työmalleista

Laki

kuntouttavasta työtoiminnasta

Annettu Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään toimenpiteistä, joilla parannetaan pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä edistetään hänen mahdollisuuksiaan osallistua koulutukseen ja muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistymistä edistävään toimenpiteeseen. Laissa säädetään myös toimenpiteisiin osallistuvan henkilön oikeuksista ja velvollisuuksista.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *aktivointisuunnitelmalla* pitkään työttömänä olleelle henkilölle työllistymisedellytysten ja elämänhallinnan parantamiseksi laadittavaa suunnitelmaa, jonka työvoimatoimisto ja kunta laativat yhdessä henkilön kanssa;

2) *kuntouttavalla työtoiminnalla* kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle, ja jossa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille;

3) *toimeentulotuella* toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitettua taloudellista tukea;

4) *työmarkkinatuella* työmarkkinatuesta annetussa laissa (1542/1993) tarkoitettua tukea;

5) *työmarkkinatukeen oikeutetulla* henkilöllä, joka saa työmarkkinatukea ja työmarkkinatuesta annetun lain 12 a §:n 2 momentissa tarkoitettua henkilöä;

6) *ylläpitokorvauksella* kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla työmarkkinatuen saajalle työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/1990) 17 §:n nojalla maksettavaa päiväkohtaista korvausta;

7) *toimintarahalla* kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotuesta annetun lain 10 a §:n 1 momentin nojalla maksettavaa päiväkohtaista korvausta;

8) *matkakorvauksella* toimeentulotuesta annetun lain 10 a §:n 2 momentin nojalla maksettavaa korvausta kuntouttavasta työtoiminnasta syntyvistä matkakustannuksista;

9) *valtion korvauksella* työllisyysmäärärahoista kunnalle maksettavaa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamista;

10) *työllistymistä edistävillä toimenpiteillä* työllisyyslain (275/1987) 16 §:ssä tarkoitettuja palveluita ja toimenpiteitä; sekä

11) *kunnalla* kotikuntalain (201/1994) perusteella määräytyvää henkilön kotikuntaa.

3 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen työttömälle alle 25-vuotiaalle työmarkkinatukeen oikeutetulle tai toimeentulotukea saavalle,

1) jolle on laadittu työvoimapalvelulain (1005/1993) 10 c §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu työnhakusuunnitelma ja joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana;

2) jolle on laadittu työvoimapalvelulain 10 c §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu työnhakusuunnitelma ja joka on saanut työttö-

myysturvalain (602/1984) 26 §:n 1 momentin mukaisen työttömyyspäivärahauden ajan työttömyyspäivärahaa; taikka

3) jolle on tehty työvoimapalvelulain 10 d §:n 2 momentin mukainen työnhakuhaastattelu ja jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Tätä lakia sovelletaan lisäksi aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen työttömälle 25 vuotta täyttäneelle työmarkkinatukeen oikeutetulle tai toimeentulotukea saavalle, jolle on aiemmin laadittu työvoimapalvelulain 10 c §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu työnhakusuunnitelma ja

1) joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä;

2) joka on työttömyysturvalain 26 §:n 1 tai 2 momentin mukaisen työttömyyspäivärahauden jälkeen saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä; taikka

3) jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Tämän lain soveltamisesta muuhun kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön säädetään 15 §:ssä.

Tätä lakia ei sovelleta henkilöön, jolla on maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 10 §:n mukaisesti oikeus kotoutumissuunnitelmaan. Laskettaessa 1 ja 2 momentin mukaisia määräaikoja otetaan kuitenkin työttömyyden perusteella kotoutumistukena maksettu työmarkkinatuki ja toimeentulotuki huomioon.

4 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Jos tästä laista ei muuta johdu, kuntouttavan työtoiminnan ajalta myönnettävään työmarkkinatukeen, ylläpitokorvaukseen, toimeentulotukeen sekä niitä koskevaan asiaan sovelletaan, mitä työmarkkinatuesta annetussa laissa työmarkkinatuesta, ylläpitokorvauksesta ja niitä koskevasta asiasta säädetään sekä mitä toimeentulotuesta annetussa laissa toimeentulotuesta ja toimeentulotukea koskevasta asiasta säädetään.

Jos muussa laissa tai sen nojalla annetuissa

säännöksissä viitataan työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen työmarkkinatukeen tai ylläpitokorvaukseen, viittauksen katsotaan koskevan myös kuntouttavan työtoiminnan ajalta maksettavaa työmarkkinatukea ja ylläpitokorvausta, jollei tästä laista muuta johdu.

Sen lisäksi mitä tässä laissa säädetään aktivointisuunnitelman laatimisesta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä, sovelletaan mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000), sosiaalihuoltolaissa (710/1982) ja työvoimapalvelulaissa ja kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöstä annetussa laissa (604/1991) säädetään.

2 luku

Toimeenpano

5 §

Aktivointisuunnitelman laatiminen

Työvoimatoimisto ja kunta ovat velvolliset laatimaan aktivointisuunnitelman yhteistyössä 3 §:ssä tarkoitetun henkilön kanssa. Aktivointisuunnitelma on uudistettava siihen saakka, kun henkilö täyttää työttömyysturvalain 13, 16 tai 16 a §:ssä tarkoitetun työsäoloehdon.

Työvoimatoimisto on velvollinen viipymättä saatuaan asiasta tiedon Kansaneläkelaitokselta aloittamaan toimenpiteet aktivointisuunnitelman laatimiseksi henkilölle, joka täyttää 3 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan tai 2 momentin 1 tai 2 kohdan edellytykset.

Kunta on velvollinen viipymättä aloittamaan toimenpiteet aktivointisuunnitelman laatimiseksi henkilölle, joka täyttää 3 §:n 1 momentin 3 kohdan tai 2 momentin 3 kohdan edellytykset.

Työvoimatoimiston tulee ennen toimenpiteiden aloittamista varmistua, että henkilön kanssa on tehty työvoimapalvelulain 10 c §:n 1 ja 2 momentin mukainen työnhakusuunnitelma. Kunnan tulee ennen toimenpiteiden aloittamista varmistua, että työvoimatoimisto on tehnyt henkilön kanssa työvoimapalvelulain 10 c §:n 1 ja 2 momentin mukaisen työnhakusuunnitelman, tai että työvoimatoimisto on varannut 3 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetulle henkilölle tilaisuuden työvoimapalvelulain 10 d §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun työnhakuhaastatteluun. Jos työnhakusuunnitelmaa ei ole voitu tehdä tai

tilaisuutta työnhakuhaastatteluun varata sen johdosta, ettei henkilö ole ollut rekisteröitynä työttömäksi työnhakijaksi, kunnan tulee ryhtyä toimenpiteisiin aktivointisuunnitelman laatimiseksi.

Aktivointisuunnitelman kestosta, muuttamisesta ja keskeytyneen suunnitelman jatkamisesta sovitaan kunnan, työvoimatoimiston ja henkilön kesken. Asiakkaalla on mahdollisuus käyttää apunaan tukihenkilöä aktivointisuunnitelman laadinnassa ja uudistamisessa. Työvoimatoimisto tai kunta tekee päätöksen siitä, onko suunnitelma katsottava keskeytyneeksi. Suunnitelma voidaan katsoa keskeytyneeksi kuukauden kuluttua siitä, kun henkilö on työllistynyt työhön tai yritystoimintaan taikka aloittanut ammattiin tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot. Ennen keskeytyspäätöksen tekemistä työvoimatoimiston tai kunnan on kuultava henkilöä.

6 §

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen

Kuntouttavan työtoiminnan järjestää kunta. Kunta voi järjestää kuntouttavan työtoiminnan itse, tekemällä kirjallisen sopimuksen sen järjestämisestä toisen kunnan tai kuntayhtymän taikka rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Kunnan tulee antaa tieto työvoimatoimistolle kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä tekemästään sopimuksesta.

Kuntouttavaa työtoimintaa ei saa hankkia yritykseltä.

Kunta vastaa riippumatta kuntouttavan työtoiminnan järjestämistavasta siitä, että toiminta järjestetään tämän lain mukaisesti ja aktivointisuunnitelmassa määritellyllä tavalla.

Kuntouttavan työtoiminnan kustannuksia korvataan kunnalle valtion varoista tämän lain mukaisesti.

Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää kuntouttavaa työtoimintaa 8 §:n 4 momentissa ja 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

7 §

Aktivointisuunnitelman laatimiseen osallistuva työvoimatoimisto

Aktivointisuunnitelman laatimiseen osal-

listuu se työvoimatoimisto, jonka toiminta-alueeseen kunta kuuluu.

Jos henkilöä ei ole rekisteröity työttömäksi työnhakijaksi 1 momentissa mainitussa työvoimatoimistossa, häntä koskevat työnhakijatiedot siirretään työvoimaviranomaisten välillä sen estämättä, mitä työvoimapalvelulain 19 §:n 2 momentissa, 20 §:ssä ja työvoimapalvelulain nojalla säädetään.

3 luku

Aktivointisuunnitelma

8 §

Suunnitelman sisältö

Aktivointisuunnitelmaan merkitään:

1) henkilön koulutusta ja työuraa koskevat tiedot;

2) arvio aikaisempien työllistymistä edistävien toimenpiteiden vaikuttavuudesta;

3) arvio aikaisempien työnhakusuunnitelmien ja kunnan tekemien henkilöä koskevien suunnitelmien toteutumisesta; sekä

4) toimenpiteet, jotka voivat olla työtarjouksia, työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, kuntouttavaa työtoimintaa, muita sosiaalipalveluja sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja.

Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa on 1 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä ensiksi selvitettävä mahdollisuus tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma voi näiden toimenpiteiden ohella sisältää myös työllistymismahdollisuuksia parantavia sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. Tarvittaessa voidaan aktivointisuunnitelmaa laadittaessa kuulla kuntoutuksen asiakaspalveluyhteistyöstä annetun lain mukaista kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyöryhmää, jos asiakas antaa tähän suostumuksensa.

Jos työvoimatoimisto arvioi, ettei henkilölle voida viimeistään kolmen kuukauden kuluessa tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, aktivointisuunnitelmaan tulee sisältyä kuntouttava työtoiminta.

Jos kunta arvioi, ettei henkilö työ- ja toimintakykynsä asettamien rajoitusten vuoksi voi välittömästi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, suunnitelman tulee sisältää erityislakien mukaisesti sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, jotka parantavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua myö-

hemmin kuntouttavaan työtoimintaan. Terveystieteiden palvelujen tarvetta arvioitaessa asiantuntijana toimii kunnan terveyskeskus tai sairaanhoitopiiri.

Aktivointisuunnitelman allekirjoittavat työvoimatoimisto, kunta ja henkilö.

Aktivointisuunnitelman sisällöstä voidaan antaa tarkempia määräyksiä valtioneuvoston asetuksella.

9 §

Kuntouttava työtoiminta aktivointisuunnitelmassa

Jos aktivointisuunnitelmaan sisällytetään kuntouttava työtoiminta, on siitä kirjattava suunnitelmaan ainakin seuraavat asiat:

1) kuntouttavan työtoiminnan kuvaus ja toiminnan järjestämispaikka;

2) kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto;

3) kuntouttavan työtoiminnan jakson alkamisajankohta ja pituus;

4) henkilölle kuntouttavan työtoiminnan ohella tarjottavat muut sosiaalipalvelut sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut; sekä

5) ajankohta, jolloin viimeistään arvioidaan kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia henkilön työllistymismahdollisuuksille ja päätetään jatkotoimista sekä aktivointisuunnitelman uudistamisesta.

Ennen suunnitelman allekirjoittamista on työvoimatoimiston ja kunnan informoitava henkilöä kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen perusteella maksettavista etuuksista ja korvauksista.

Aktivointisuunnitelmaa tarkistetaan tarvittaessa.

10 §

Velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen

Henkilöllä, joka täyttää 3 §:ssä säädetyt edellytykset, on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen yhdessä työvoimatoimiston ja kunnan kanssa.

Jos työmarkkinatukeen oikeutettu henkilö kieltäytyy osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen, hänellä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen kahden kuukauden ajalta kieltäytymisestä lukien.

Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy osallistumasta aktivointisuunnitelman

laatimiseen, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa hänen osaltaan enintään 20 prosenttia siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

11 §

Aktivointisuunnitelman oikeusvaikutukset

Henkilöllä on oikeus aktivointisuunnitelmaan sisältyviin sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluihin ja toimenpiteisiin sen mukaisesti, kuin niitä koskevissa laeissa on erikseen säädetty. Suunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin työttömän työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin henkilöllä on oikeus työvoimatoimiston käytettäväksi osoitetujen määrärahojen rajoissa.

12 §

Oikeus salassa pidettäviin tietoihin ja aktivointisuunnitelman tallentaminen

Aktivointisuunnitelman laatimiseen 5 §:n 1 momentin mukaisesti osallistuvilla ja suunnitelmaa laadittaessa asiantuntijoina 8 §:n 4 momentin mukaisesti käytettävillä henkilöillä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen aktivointisuunnitelman laatimiseksi henkilöä koskevat välttämättömät tiedot. Aktivointisuunnitelma talletetaan kunnan sosiaalihuollon henkilörekisteriin ja työvoimapalvelujen henkilörekisteriin.

4 luku

Kuntouttava työtoiminta

13 §

Toteuttaminen

Kuntouttava työtoiminta on sovittava henkilön työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen mukaan niin, että se on työmarkkinoille pääsyn kannalta mielekästä ja riittävän vaativaa. Kuntouttava työtoiminta ei saa vakavasti loukata henkilön uskonnollista tai muuta eettistä vakaumusta.

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään 3—24 kuukauden mittaiseksi jaksoksi kerrallaan. Jakson aikana henkilön tulee osallistua kun-

touuttavaan työtoimintaan vähintään yhden ja enintään viiden päivän aikana kalenterivii-kossa. Yhden päivän aikana kuntouuttavan työtoiminnan tulee kestää vähintään 4 tuntia.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun jakson päätyttyessä aktivointisuunnitelma on uudis-tettava noudattaen mitä 3 luvussa aktivointi-suunnitelmasta säädetään.

14 §

Kuntouuttavan työtoiminnan rajoitukset

Kuntouuttavaan työtoimintaan henkilö voi osallistua enintään 230 päivänä 12 kuukau-den aikana. Toimintaan sovelletaan työaika-lain (605/1996) 6 §:n 1 momentin yleissään-nöstä säännöllisestä työajasta.

Kuntouuttavalla työtoiminnalla ei saa kor-vata virkasuhteessa tai työsuhteessa tehtävää työtä. Kuntouuttava työtoiminta ei saa aiheut-taa kunnan tai muun toiminnan toteuttajan palveluksessa olevien työntekijöiden irtisa-nomisia tai lomauttamisia, eikä heidän työ-olosuhteidensa tai etuuksiensa huonontu-mista.

Kuntouuttava työtoiminta on järjestettävä henkilön työttömyysturvalain 10 §:n 1 mo-mentissa tarkoitettulla työssäkäyntialueella. Henkilön suostumuksella voidaan kuntouutta-va työtoiminta järjestää myös työssäkäynti-alueen ulkopuolella.

15 §

Kuntouuttava työtoiminta eräissä tapauksissa

Työmarkkinatukeen oikeutetulle tai työt-tömyydestä johtuen toimeentulotukea pääasi-allisena tulonaan saavalle tai työttömyyspäi-värahaa saavalle henkilölle voidaan hänen pyynnöstään järjestää kuntouuttavaa työtoi-mintaa ennen 3 §:n 1 ja 2 momentissa sää-dettyjä määräaikoja, jos kunta ja työvoima-toimisto varattuaan henkilölle tilaisuuden tulla kuulluksi arvioivat kuntouuttavan työ-toiminnan parhaiten tukevan henkilön elä-mänhallintaa ja työllistymisedellytyksiä. Ennen toiminnan järjestämistä on laadittava kuntouuttavaa työtoimintaa koskeva aktivoin-tisuunnitelma siten kuin 3 luvussa säädetään. Henkilön on esitettävä kuntouuttavaa työtoi-mintaa koskeva pyyntö työvoimatoimistolle tai kunnalle.

16 §

Ilmoitus kuntouuttavan työtoiminnan alkami- sesta

Ennen kuin henkilö aloittaa aktivointisuun-nitelman mukaisen kuntouuttavan työtoimin-nan on kunnan ilmoitettava asiasta sille pää-luottamusmiehelle, joka edustaa niitä työnte-kijöitä, jotka lähinnä työskentelevät kun-touuttavassa työtoiminnassa olevan henkilön kanssa.

Kunta saa salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa toiminnan aloittavan henkilön ni-men ja 9 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa mainitut tiedot.

Jos syntyy epäselvyyttä siitä, kenelle pää-luottamusmiehelle toiminnan aloittamisesta tulee ilmoittaa, ilmoitus voidaan tehdä sille pääluottamusmiehelle, joka edustaa suurinta osaa järjestämispaikassa työskentelevistä henkilöistä.

5 luku

Etuudet ja korvaukset

17 §

Kuntouuttavaan työtoimintaan osallistuvan toimeentuloturva

Työmarkkinatukeen oikeutetulle työnhaki-jalle maksetaan työmarkkinatukea kuntouutta-van työtoiminnan jakson ajalta siten kuin työmarkkinatuesta annetun lain 2 luvussa tarkoitettuihin toimenpiteisiin osallistuvan oikeudesta säädetään.

Työmarkkinatukea saavalle kuntouuttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan yllä-pitokorvausta 30 markkaa aktivointisuunni-telman mukaiselta osallistumispäivältä.

Toimeentulotukea pääasiallisena tulonaan saavalle henkilölle, joka osallistuu kuntou-ttavaan työtoimintaan, maksetaan lisäksi toi-mintarahaa siten kuin toimeentulotuesta an-netun lain 10 a §:ssä säädetään.

18 §

Matkakorvaukset

Henkilöllä on oikeus saada korvaus kun-touuttavaan työtoimintaan osallistumisesta aiheutuvista matkakustannuksista siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 10 a §:ssä säädetään.

6 luku

Kieltäytyminen ja keskeyttäminen sekä niiden seuraukset

19 §

Kieltäytyminen ja keskeyttäminen

Jos henkilö, joka täyttää 3 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset, ilman pätevää syytä kieltäytyy kuntouttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttää tai omasta syystään joutuu keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan, hänellä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen kahden kuukauden ajalta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä lukien.

Jos henkilö, joka täyttää 3 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset, ilman pätevää syytä kieltäytyy kuntouttavasta työtoiminnasta taikka keskeyttää tai omasta syystään joutuu keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa hänen osaltaan enintään 20 prosenttia siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n 1 ja 4 momenteissa säädetään.

20 §

Pätevä syy kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytymiseen tai sen keskeyttämiseen

Pätevä syy kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää se menettämättä oikeuttaan työmarkkinatukeen on henkilöllä, joka

1) työskentelee muutoin kuin satunnaisesti työsopimus- tai virkasuhteessa tehtävässä työssä, jonka säännöllinen työaika ylittää kahdeksan tuntia viikossa;

2) on työttömyysturvalain 5 a §:ssä tarkoitettu päätoiminen yrittäjä tai on aloittamassa päätoimista yritystoimintaa;

3) on työttömyysturvalain 5 b §:ssä tarkoitettu päätoiminen opiskelija; tai

4) osallistuu työmarkkinatuesta annetun lain 2 luvussa tarkoitettuun työvoimapoliittiseen toimenpiteeseen.

Lisäksi henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää se menettämättä oikeuttaan työmarkkinatukeen, jos hänelle tarjottu toiminta

1) ei ole hänen terveydentilaansa nähden hänelle sopivaa;

2) olennaisesti poikkeaa aktivointisuunnitelmasta; tai

3) on järjestetty siten, että kunta tai muu kuntouttavan työtoiminnan toteuttava laininlyö tämän lain säännöksiä.

Henkilöllä on aina oikeus antamastaan suostumuksesta riippumatta keskeyttää kuntouttava työtoiminta menettämättä oikeuttaan työmarkkinatukeen, jos toiminta järjestetään hänen työssäkäyntialueensa ulkopuolella.

Henkilö voi menettämättä oikeuttaan työmarkkinatukeen kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta muustakin kuin 1—3 momentissa tarkoitettusta syystä, jos se on hänen työmarkkinoille pääsemisensä tai palaamisensa kannalta rinnastettavissa näihin syihin.

Henkilöllä on oikeus kieltäytyä kuntouttavasta työtoiminnasta tai keskeyttää kuntouttava työtoiminta 1—4 momentin mukaisesti ilman, että hänen toimeentulotukensa perusosaa alennetaan siten kuin toimeentulosta annetun lain 10 §:ssä säädetään.

21 §

Toistuva aktivointisuunnitelmasta tai kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyminen

Henkilöllä, joka toistuvasti

1) menettelee 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla; tai

2) menettelee 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla; ja

3) jonka 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua menettelyä on pääteltävissä, ettei hän halua osallistua tässä laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen ennen kuin hän ollut työssä tai työmarkkinatuesta annetun lain 10 §:ssä tarkoitettussa koulutuksessa vähintään kolme kuukautta.

Jos henkilö menettelee 1 momentissa säädetyllä tavalla, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa hänen osaltaan yhteensä enintään 40 prosenttia siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

7 luku

Kuntouttavan työtoiminnan ehdot

22 §

Työturvallisuus ja työterveyshuolto

Kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan työturvallisuuslakia (299/1958). Kuntouttavaan työtoimintaan ei sovelleta työterveys-

huoltolakia (743/1978).

23 §

Tapaturmavakuutus

Kunnan on järjestettävä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla tapaturmavakuutuslain (608/1948) 57 §:n 1 momentissa tarkoitettu vakuutusturva kuntouttavassa työtoiminnassa sattuvan tapaturman varalta siltä osin kuin kuntoutettavaan työtoimintaan osallistuvalla ei muulla perusteella ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen vakuutuksen vuosityöansiona käytetään tapaturmavakuutuslain 28 §:n 6 momentin mukaista vähimmäisvuosityöansiota.

8 luku

Rahoitus

24 §

Valtion korvaus

Kunnalla on oikeus saada kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä valtion korvauksena työllisyysmäärärahoista 60 markkaa päivää ja kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa henkilöä kohti. Korvaus maksetaan jälkikäteen niiltä päiviltä, joina henkilö osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan.

Valtion korvauksen myöntämis- ja maksamisen menettelystä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Koron ja viivästyskoron maksamiseen takaisin perittävälle valtion korvaukselle sovelletaan mitä työllisyyslain 24 a §:ssä säädetään.

25 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus

Tämän lain nojalla kunnan järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/1992). Valtionosuuden perusteena olevissa kustannuksissa otetaan vähennyksenä huomioon 24 §:n perusteella maksettu valtion korvausta vastaava osuus.

9 luku

Erinäiset säännökset

26 §

Työvoimapoliittinen lausunto

Työvoimatoimisto tai työvoimatoimikunta antaa Kansaneläkelaitokselle sitovan lausunnon niistä työmarkkinatuen edellytysten täyttymisestä, joista säädetään tämän lain 10 §:n 1 ja 2 momentissa, 17 §:n 1 momentissa, 19 §:n 1 momentissa, 20 §:n 1—4 momentissa ja 21 §:n 1 momentissa. Lausunnon antamisesta säädetään työmarkkinatuesta annetun lain 3 §:n 3 momentissa ja 34 §:ssä sekä valtioneuvoston asetuksessa.

27 §

Kansaneläkelaitoksen tietojenantovelvollisuus

Kansaneläkelaitos toimittaa työvoimatoimistolle tiedot henkilöistä, jotka työmarkkinatuen ja työttömyyspäivärahan maksupäivien osalta täyttävät 3 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdissa tai 2 momentin 1 tai 2 kohdissa säädetty edellytykset aktivointisuunnitelman tekemiselle. Tiedot tulee toimittaa mainittujen edellytysten täyttymistä seuraavan kalenterikuukauden loppuun mennessä.

28 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta tämän lain 10 tai 17—21 §:ssä tarkoitettuun päätökseen on työmarkkinatuen osalta voimassa mitä työmarkkinatuesta annetun lain 6 luvussa säädetään ja toimeentulotuen osalta voimassa mitä sosiaalihuoltolain 7 luvussa säädetään.

Muutoksenhakuun 24 §:n mukaan tehtävän päätöksen osalta sovelletaan mitä työllisyyslain 27 a §:ssä työllistämistukea koskevista päätöksistä säädetään.

29 §

Tekninen käyttöyhteys

Edellä 3 luvussa, 26 ja 27 §:ssä tarkoitettuja tietoja voidaan saada ja luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla, jos tietojen luo-

vuttamiselle laissa säädetyt edellytykset täyttyvät ja jos tietojen luovutuksensaaja esittää selvityksen siitä, että tietojen käytöstä ja suojaamisesta voidaan huolehtia henkilötietolaissa (523/1999) säädetyllä tavalla.

30 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

31 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001. Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

32 §

Siirtymäsäännökset

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulosta henkilöön, joka täyttää lain voimaantulon jälkeen 3 §:n edellytykset.

Laskettaessa 3 §:ssä tarkoitettuja määräaikoja otetaan huomioon myös ennen lain voimaantuloa maksettu työmarkkinatuki ja toimeentulotuki.

Henkilölle, joka lain voimaantulon jälkeen täyttää 3 §:n edellytykset, on laadittava aktiivointisuunnitelma 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla viipymättä. Henkilölle, joka on täyttänyt 3 §:n edellytykset ennen lain voimaantulopäivää, on tehtävä aktiivointisuunnitelma viimeistään 31 päivään joulukuuta 2002 mennessä.

Kansaneläkelaitoksen on viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2001 mennessä toimitettava työvoimaviranomaisille tiedot henkilöistä, jotka ovat ennen lain voimaantuloa täyttäneet 3 §:n edellytykset.

Tässä pykälässä 3 §:n edellytyksillä tarkoitetaan työmarkkinatuen, toimeentulotuen ja työttömyyspäivärahan maksupäiviä koskevia edellytyksiä.

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Laki

sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta

Annettu Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 17 päivänä syyskuuta 1982 annetun sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 §:n 2 momentti, sellaisena kun se on laissa 621/1996, seuraavasti:

17 §

Kunnan on myös huolehdittava lasten ja nuorten huollon, lasten päivähoidon, kehitysvammaisten erityishuollon, vammaisuuden perusteella järjestettävien palvelujen ja tukitoimien sekä päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltoon kuuluvien palveluiden, lastenvalvojalle säädettyjen tehtävien ja muiden isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen, elatusavun turvaamiseen, ottolapsineuvontaan, perheasioiden sovitteluun sekä lap-

sen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa toimitettavaan sovitteluun kuuluvien toimenpiteiden ja muiden sosiaalipalveluiden järjestämisestä sekä kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001) säädetyistä tehtävistä sen mukaan kuin niistä lisäksi erikseen säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Laki

toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Annettu Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun lain (1412/1997) 10 §:n 1 ja 3 momentti sekä
lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 923/2000, uusi 3 momentti, lakiin uusi 2 a ja 10 a § sekä 11 §:n 2 momenttiin uusi 4 a kohta seuraavasti:

1 §

Toimeentulotuen tarkoitus

Matkakorvauksen tarkoituksena on tukea henkilön osallistumista kuntouttavaan työtoimintaan.

2 a §

Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi

Toimeentulotukea hakeva 17—64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömänä työnhakijana työvoimatoimistoon, ellei hän:

- 1) ole työssä palkansaajana tai yrittäjänä;
- 2) opiskele päätoimisesti;
- 3) ole työttömyysturvalain (602/1984) 5 §:n 1 momentin 4—7, 9 tai 12 kohdassa tarkoitettu henkilö;
- 4) ole laitoshoidon tai lääkärin toteaman sairauden vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä; tai
- 5) ole muun edellä mainittuihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.

Jos toimeentulotuen hakija ei ilmoittaudu työvoimatoimistoon työnhakijaksi, toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan siten kuin tämän lain 10 §:ssä säädetään.

10 §

Alennettu perusosa

Jos henkilön toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että hän on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt yksilöidysti ja todistetusti tarjotusta työstä tai sellaisesta työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä, joka kohtuullisen pitkän ajan turvaisi hänen toimeentulonsa tai jos hän on laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei työtä tai työvoimapolitiittista toimenpidettä ole voitu tarjota hänelle, perusosan suuruutta voidaan alentaa hänen osaltaan enintään 20 prosenttia. Vastaavasti voidaan menetellä, jos henkilö, johon sovelletaan kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia (189/2001), toimii mainitun lain 10 §:n 3 momentissa tai 19 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Jos henkilö on toistuvasti kieltäytynyt ilman perusteltua syytä 1 momentissa tarkoitettua työstä tai toistuvalla laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei tällaista työtä ole voitu hänelle tarjota, hänen osaltaan voidaan perusosan suuruutta alentaa 1 momentissa säädettyä enemmän, kuitenkin yhteensä enintään 40 prosenttia. Samoin voidaan tehdä, jos henkilö sen jälkeen, kun hänen toimeentulotuen perusosaansa on alennettu 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kieltäytyy ilman perusteltua syytä työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä tai jos hän toiminnallaan aiheuttaa sen, ettei työvoimapolitiittista toimenpidettä voida

tarjota hänelle, ja hän tämän lisäksi kieltäytyy ilman perusteltua syytä 2 momentissa tarkoitettua suunnitelman mukaisesta toimintakykyä edistävästä toiminnasta. Vastavasti voidaan menetellä, jos henkilö, johon sovelletaan kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia, menettelee mainitun lain 21 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

10 a §

Toimintaraha ja matkakorvaus

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaiseen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotuen saajalle suoritetaan toimintarahana 30 markkaa osallistumispäivää kohti. Toimintarahaa ei kuitenkaan suoriteta niiltä päiviltä, joilta henkilö saa työmarkkinatuesta annetun lain (1542/1993) mukaista ylläpitokorvausta.

Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan osallistumisesta aiheutuvista matkamennoista toimeentulotukena matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaisesti.

Toimintarahan määrää tarkistetaan samassa suhteessa ja samasta ajankohdasta kuin työmarkkinatuesta annetun lain mukaista ylläpitokorvausta.

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

11 §

Huomioon otettavat tulot

Tuloina ei kuitenkaan oteta huomioon:

4 a) työmarkkinatuesta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta, työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (763/1990) tai maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa (493/1999) tarkoitettua ylläpitokorvausta ja majoituskorvausta, kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettua ylläpitokorvausta, kuntoutusrahalain (611/1991) 24 a §:ssä tarkoitettua ylläpitokorvausta, työvoimapalvelulaissa (1005/1993) ja sen nojalla ylläpitokorvauksesta annetussa asetuksessa (980/1998) ja työvoimapalveluihin liittyvistä etuuksista annetussa asetuksessa (1253/1993) tarkoitettua ylläpitokorvausta ja muuta kuin viimeksi mainitun asetuksen 12 §:ssä mainittua etuutta;

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Laki

työmarkkinatuesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Annettu Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään työmarkkinatuesta 30 päivänä joulukuuta 1993 annetun lain (1542/1993) 1 §:ään
uusi 2 momentti seuraavasti:

1 §

Työmarkkinatuki

Työmarkkinatuesta maahanmuuttajan toimeentulon turvaamiseksi tarkoitettuna kotouttamistukena säädetään maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden

vastaanotosta annetussa laissa (493/1999). Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan toimeentulon turvaamisesta työmarkkinatuella säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001).

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Laki

työvoimapalvelulain muuttamisesta

Annettu Helsingissä 2 päivän maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä marraskuuta 1993 annetun työvoimapalvelulain (1005/1993) 10 a §:n otsikko, 10 c, 10 d ja 10 e § sekä 20 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 10 a §:n otsikko, 10 c, 10 d ja 10 e § laissa 1353/1997, sekä
lisätään 10 a §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 4 momentti ja 17 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

10 a §

Henkilöasiakkaan rekisteröinti ja informointi

Henkilöasiakasta tulee informoida työnhakijaksi rekisteröinnin yhteydessä tai viipymättä sen jälkeen hänelle tarjolla olevista työvoimatoimiston palveluista ja hänen jäljempänä 10 b §:n 2 momentissa säädetystä velvollisuudestaan. Työtöntä henkilöasiakasta tulee lisäksi informoida työnhakuun liittyvistä seikoista, tarvittaessa hänen työllistymistään edistävästä toimenpiteistä sekä 10 §:n 2 momentin mukaisen velvollisuuden laiminlyönnistä aiheutuvista seuraamuksista ja muista työttömyysaikaisen toimeentuloturvan keskeisistä saamisedellytyksistä.

10 c §

Oikeus työnhakusuunnitelmaan

Työttömällä työnhakijalla on oikeus yhteistyössä työvoimatoimiston kanssa laadittavaan ja yhdessä allekirjoitettavaan työnhakusuunnitelmaan. Työnhakusuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin ja siinä sovitaan työllistymistä edistävästä toimenpiteistä.

Työnhakusuunnitelma on laadittava viimeistään silloin, kun asiakkaan työttömyys on kestänyt viisi kuukautta. Työnhakusuunnitelma on edellytyksenä asiakkaan osoitta-

miselle työllisyyslaissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tarkoitettuihin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin.

Työmarkkinatukeen oikeutetulla työttömällä työnhakijalla, joka on saanut työttömyyspäivärahaa työttömyysturvalain (602/1984) 26 §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn enimmäisajan tai saanut työttömyytensä perusteella työmarkkinatuesta annetun lain (1542/1993) mukaista työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä, on oikeus uudistettuun työnhakusuunnitelmaan.

Edellä 3 momentissa tarkoitettulla henkilöasiakkaalla on oikeus suunnitelmassa yksilöityihin palveluihin ja muihin toimenpiteisiin työvoimatoimiston käytettäväksi osoitettujen määrärahojen rajoissa.

Jos työttömällä työnhakijalla on oikeus kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001) tarkoitettuun aktivointisuunnitelmaan, voidaan 3 momentissa tarkoitettu uudistettu työnhakusuunnitelma korvata aktivointisuunnitelmalla.

10 d §

Määräaikaiset työnhakuhaastattelut

Työnhakusuunnitelman laatimiseksi tai uudistamiseksi työvoimatoimiston tulee määräajoin työministeriön vuodeksi kerrallaan määräämän aikataulun mukaisesti varata työttömälle henkilöasiakkaalle tilaisuus työnhakuhaastatteluun.

Työvoimapalvelujen tietojärjestelmässä asiakkaana oleva henkilö kutsutaan pääsääntöisesti kuukauden kuluessa henkilöasiakkaaksi rekisteröinnistä ensimmäiseen työnhakuhaastatteluun, jossa kartoitetaan asiakkaan tavoitteet, tarkastetaan ja täydennetään työnhakutiedot, selvitetään tarjolla olevat työ- ja koulutusvaihtoehdot, arvioidaan työnhakukoulutuksen tarve sekä sovitaan työnhaun uusimisesta, 1 momentissa tarkoitetuista haastatteluista ja muista jatko-toimenpiteistä.

Myöhemmissä työnhakuhaastatteluissa arvioidaan työnhaun tuloksellisuutta ja tehtyjen suunnitelmien toteutumista sekä selvitetään tarjolla olevia palveluvaihtoehtoja ja sovitaan jatkotoimenpiteistä. Tällöin arvioidaan myös henkilön mahdollinen tarve työkykyä ja terveydentilaa selvittäviin tutkimuksiin.

10 e §

Yhteistyövelvollisuus

Asiakkaan kieltäytyessä työnhakuhaastattelusta, työnhaku- tai aktivointisuunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta taikka osallistumasta työnhaku- tai aktivointisuunnitelmassa sovituihin palveluihin tai toimenpiteisiin sovelletaan, mitä 10 b §:n 2 momentissa sekä työttömyysturvalaissa, työmarkkinatuesta annetussa laissa ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa säädetään.

17 §

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Viranomaisyhteistyö ja muihin palveluihin ohjaaminen

Työvoimatoimiston osallistumisesta työnhakijan aktivointisuunnitelman laatimiseen ja velvollisuudesta aloittaa toimenpiteet työtömän työnhakijan aktivointisuunnitelman tekemiseksi säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa.

20 §

Salassapitovelvollisuus

Rekisterissä olevia tai sitä varten kerättyjä henkilötietoja saa luovuttaa vain rekisteröidylle taikka hänen suostumuksellaan tai lain nojalla muulle viranomaiselle sekä tilastointia tai tieteellistä tutkimusta varten, jos luovutus täyttää henkilötietolain (523/1999) 14—16 §:n vaatimukset. Salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja voidaan luovuttaa tilastointia tai tieteellistä tutkimusta varten kuitenkin vain työministeriön luvalla. Salassa pidettäviksi säädettyjen tietojen luovuttamisesta viranomaisten välillä aktivointisuunnitelman laatimista varten säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Laki

työttömyysturvalain 4 a §:n muuttamisesta

Annettu Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 24 päivänä elokuuta 1984 annetun työttömyysturvalain (602/1984) 4 a §:n otsikko, sellaisena kuin se on laissa 680/1997, ja
lisätään 4 a §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 3 momentti seuraavasti:

4 a §

*Oikeus työttömyyspäivärahaan vapaaehtois-
ja talkootyön sekä kuntouttavan työtoiminnan
aikana*

Henkilöllä on oikeus työttömyyspäivära-

haan tämän lain mukaisesti myös siltä ajalta, kun hän osallistuu kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa (189/2001) tarkoitettuun työtoimintaan.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Helsingissä 2 päivänä maaliskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

Valtioneuvoston asetus

valtion korvauksesta kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen

Annettu Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 2001

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty työministeriön esittelystä, säädetään kuntouttavasta työtoiminnasta 2 päivänä maaliskuuta 2001 annetun lain (189/2001) 24 §:n 2 momentin nojalla:

1 §

Hakeminen

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) 24 §:n 1 momentissa tarkoitettua valtion korvausta haetaan kirjallisesti työvoimatoimistolta.

Valtion korvausta hakee kunta. Jos kunta on kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaisesti tehnyt sopimuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä, hakemukseen on liitettävä jäljennös sopimuksesta tai muu työvoimatoimiston hyväksymä selvitys sopimuksen tekemisestä.

2 §

Myöntäminen ja maksaminen

Valtion korvauksen myöntää se työvoimatoimisto, jonka toimialueeseen kunta kuuluu.

Työvoima- ja elinkeinokeskus maksaa valtion korvauksen kuukausittain jälkikäteen työvoimatoimiston hyväksymän maksatushakemuksen perusteella.

Valtion korvaus voidaan maksaa 2 momentissa säädettyä pidemmältä ajanjaksolta, jos kunta siihen suostuu.

3 §

Maksamisen lopettaminen ja takaisinperintä

Valtion korvauksen maksaminen voidaan määrätä lopetettavaksi, jos työtoiminta ei täytä kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä.

Jos valtion korvausta on maksettu 1 momentissa tarkoitettuun työtoimintaan, perusteettomasti maksettu korvaus on suoritettava takaisin valtiolle.

Maksamisen lopettamisesta päättää valtion korvauksen myöntänyt työvoimatoimisto. Takaisinmaksukehotuksen antaa työvoima- ja elinkeinokeskus, joka myös huolehtii tarvittavista takaisinperintätoimenpiteistä.

4 §

Päätöksen allekirjoittaminen

Valtion korvausta koskeva päätös on allekirjoitettava. Päätökseen, joka annetaan koneellisessa tietojenkäsittelyssä tai muutoin ainakin osaksi painomenetelmää käyttäen aikaansaatuna asiakirjana, allekirjoitus voidaan kuitenkin merkitä koneellisesti.

5 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2001.

Ennen tämän asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä asetuksen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 2001

Työministeri *Tarja Filatov*

Vanhempi hallitussihteeri Pasi Järvinen

ESIMERKKI 1. YHTEISESTÄ HAASTATTELUKUTSUSTA**Työvoimatoimisto**

XXX

Osoite

Sosiaalitoimisto

XXX

Osoite

Asiakas**Osoite**

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) tuli voimaan 01.09.2001. Lain mukaan työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi ovat velvollisia tekemään yhdessä kanssasi aktivointisuunnitelman.

KUTSU HAASTATTELUUN

Työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi tarjoavat Sinulle tilaisuuden keskustella työstä, koulutuksesta, elämäntilanteestasi ja toimeentulostasi yhdessä työvoimatoimiston ja sosiaalitoimen työntekijän kanssa. Keskustelussa voit kertoa omista toiveistasi, tarpeistasi ja suunnitelmistasi ja selvittää yhdessä työvoima- ja sosiaalitoimiston kanssa Sinulle sopivia työ-, koulutus-, kuntoutus- ja toimeentulovaihtoehtoja.

Olemme varanneet Sinulle haastatteluajan XXX:n työvoimatoimistoon/XXX:n sosiaalitoimistoon

15.09.2001 klo 10.30, huone 000, osoite.

Varaa yhteiseen keskusteluun aikaa noin tunti. Teemme yhdessä suunnitelman siitä, miten jatkat hakeutumista työhön tai koulutukseen tai miten voit osallistua kunnan järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan.

Pyydämme, että täytät kutsun liitteenä olevan lomakkeen ja otat sen mukaasi haastatteluun. Ota mukaasi myös sellaiset ammattiin ja koulutukseen liittyvät todistukset sekä työkykyyn ja terveydentilaan liittyvät todistukset tai selvitykset, joista et ole aiemmin keskustellut työvoimatoimiston ja sosiaalitoimiston kanssa. Voit halutessasi kutsua haastatteluun mukaan sopivaksi katsomasi tukihenkilön.

Ellei haastattelu-aika sovi Sinulle, ole hyvä ja ota yhteyttä mahdollisimman pian XXX:n työvoimatoimistoon/XXX:n sosiaalitoimistoon työvoimaneuvoja/sosiaalityöntekijä _____, puh. (00) 1234 5678, jotta voimme sopia uuden yhteisen ajan. Voit jättää myös soittopyynnön työvoimatoimiston/sosiaalitoimiston puhelinvaihteeseen (00) 1234. Työnhakusi katkeaa ja Kansaneläkelaitoksen maksama työmarkkinatuki voi keskeytyä tai sosiaalitoimiston maksama toimeentulotuki alentua, ellet saavu tässä kutsussa mainittuun haastatteluun tai ilmoita mahdollisesta esteestä ja sovi uutta haastattelu-aikaa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 10§). Lisätietoja liitteenä olevassa materiaalissa.

Tervetuloa!_____
Työvoimaneuvoja

Osoite

Puhelinnumero

Sosiaalityöntekijä

Osoite

Puhelinnumero

ESIMERKKI 2. YHTEISESTÄ HAASTATTELUKUTSUSTA**Työvoimatoimisto**

Xxxx
Osoite

Sosiaalitoimisto

XXXX
Osoite

01.09.2001 astui voimaan laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). Lain tarkoitus on parantaa Sinun mahdollisuksiasi työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Kutsu haastatteluun

Kutsumme Sinut keskustelemaan kanssamme ajatuksistasi, toiveistasi, tarpeistasi ja tulevaisuuden suunnitelmistasi. Tehdään yhdessä suunnitelmaa siitä, miten jatkat hakeutumista työhön ja koulutukseen. Sinulla on mahdollisuus kuntouttavaan työtoimintaan, jos emme löydä yhdessä Sinulle työvoimatoimiston palveluista muuta sopivaa ratkaisua.

Suunnitelman tekoa helpottaa, jos täyttelet mukana tullutta lomaketta jo kotona.

Kerromme lisää uusista mahdollisuuksista yhteisessä tapaamisessamme. Olemme varanneet Sinulle ajan

maanantaina 03.09.2001 klo 10.30-11.30, huone 000 osoite xxx

Otathan mukaasi sellaisia ammattiin ja koulutukseen liittyviä todistuksia sekä työkykyä ja terveyden tilaan liittyviä lääkärinlausuntoja tai todistuksia, joista et ole aiemmin keskustellut työvoimatoimiston ja/tai sosiaalitoimiston kanssa. Voit halutessasi kutsua haastatteluun mukaan sopivaksi katsomasi tukihenkilön.

Odotamme pikaista soittoasi. Jos tapaamisaika ei sovi Sinulle, sovitaan uusi aika. Voit myös jättää soittopyynnön numeroon (00) 1234 5678. Työnhakusi katkeaa ja Kansaneläkelaitoksen maksama työmarkkinatuki voi keskeytyä tai sosiaalitoimiston maksama toimeentulotuki alentua, ellet saavu haastatteluun tai ilmoita mahdollisesta esteestä ja sovi uutta haastattelu-aikaa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 10 §).

Tapaamista odotellen

Sosiaalityöntekijä
Osoite
Puh.

Työvoimaneuvoja
Osoite
Puh.

Juuri kun aloin tottua eiliseen, tulikin tämä päivä.

ESIMERKKI HAASTATTELUKUTSUN LIITELOMAKKEESTA**Työvoimatoimisto**

XXX

Osoite

Puhelinnumero(t)

Sosiaalitoimisto

XXX

Osoite

Puhelinnumero(t)

Alla on työhön, koulutukseen, omiin suunnitelmiisi ja elämäntilanteeseesi liittyviä kysymyksiä. Pohdi kysymyksiä etukäteen, vaikka et vastaisikaan kaikkiin kysymyksiin. Etukäteen mietityt asiat helpottavat työ-, koulutus- ja kuntoutusvaihtoehtojen harkintaa ja yhteisen suunnitelman tekoa. Ota mukaasi tämä lomake täytettynä tullessasi työvoimatoimiston ja sosiaalitoimiston yhteiseen haastatteluun.

Nimi:**TYÖ**

1. Oletko hakenut aktiivisesti työtä viimeksi kuluneen kuuden kuukauden aikana?
2. Millä tavoin olet hakenut työtä?
 - Työvoimatoimiston työnvälityksen avulla
 - Omatoimisesti ottamalla yhteyttä työnantajiin
 - Seuraamalla sanomalehtien työpaikkailmoituksia
 - Muulla tavoin, miten?
 - En ole hakenut lainkaan. Oma käsitykseni siitä, miksi?
3. Millaisia ajankohtaisia työ- tai työnhakusuunnitelmia Sinulla on?

KOULUTUS

4. Oletko hakenut ammatilliseen koulutukseen viimeksi kuluneen kuuden kuukauden aikana? Mihin?
5. Onko Sinulla vireillä koulutussuunnitelmia? Millaisia?

TYÖHÖN JA KOULUTUKSEEN LIITTYVÄT RAJOITUKSET/ESTEET

6. Jos Sinulla on rajoituksia ottaa vastaan työtä tai koulutusta, pääasiallisimmat syyt ovat mielestäsi

- Huonot liikenneyhteydet
- Lasten, vanhempien tai muiden omaisten hoitovastuu
- Työkyky alentunut vamman tai sairauden vuoksi
- Työkyky alentunut päihteiden käytön vuoksi
- Taloudelliset vaikeudet, velat, ulosotot
- Eläkehakemus tai valitus eläkehakemuksesta on vireillä
- Muu syy, mikä? (mm. riittämätön kielitaito, ammattitaito, koulutus)

TERVEYS

7. Onko Sinulla työ- tai toimintakykyyn vaikuttavia lääkärin toteamia vammoja tai sairauksia?

8. Mikäli Sinulla on työ- tai toimintakykyyn vaikuttavia vammoja tai sairauksia, millä tavoin ne vaikeuttavat työhön tai koulutukseen hakeutumista tai jokapäiväistä elämääsi?

HARRASTUKSET JA VAPAAEHTOISTYÖ

9. Harrastuksiini kuuluvat:

- _____
- _____
- _____
- _____

10. Osallistun vapaaehtoistyöhön. Missä ja miten?

PALVELUJEN TARVE JA SUUNNITELMAT

11. Tilannettani kuvaa tällä hetkellä parhaiten

- On vaikeata päästä alkuun työnhaussa
- En oikein tiedä mitä työtä haluaisin tehdä
- Minulla ei ole riittävästi ammattitaitoa/työkokemusta
- Yritän kyllä saada töitä, mutta en vain tunnu onnistuvan
- En ole lainkaan kiinnostunut työstä enkä koulutuksesta

12. Haluaisin tällä hetkellä ensisijaisesti

- Työhön
- Ammatilliseen koulutukseen
- Selvittelemään työ- ja toimintakykyäni ja työllistymismahdollisuuksiani
- Haluan selvittää toimeentuloetuuksiani
- Haluan selvittää eläkevaihtoehtojani

AKTIVOINTISUUNNITELMA**KANSILEHTI**

Nimi	Henkilötunnus
-------------	----------------------

Tavoitteet

Suunnitelma

Nykytilanteen tiivistetty kuvaus

Kuntouttava työtoiminta (jos sisältyy suunnitelmaan)	
Kesto	xx.xx. – xx.xx.20xx
Työtoimintapäiviä/viikko	
Työtoimintaa/tunteja/päivä	
Kuvaus työtoiminnasta	Vastuullinen kunta

Etuudet kuntouttavan työtoiminnan aikana	
☐ Työmarkkinatuki	Ylläpitokorvaus 30 mk/osallistumispäivä
☐ Toimeentulotuki	Toimintaraha 30 mk/osallistumispäivä
Lisäksi maksetaan kuntouttavan työtoiminnan osallistumispäiviltä matkakustannusten korvaukset toimeentulotukena.	

Suunnitelman arviointiajankohta

Aktivointisuunnitelmaa arvioidaan ja/tai tarkistetaan
XXX Työvoimatoimistossa/Sosiaalitoimistossa Päivämäärä

Allekirjoitukset/osallistujat

Paikka	Päivämäärä	Asiakkaan allekirjoitus
--------	------------	-------------------------

Paikka	Päivämäärä	Työvoimatoimiston allekirjoitus
--------	------------	---------------------------------

Paikka	Päivämäärä	Sosiaalitoimiston allekirjoitus
--------	------------	---------------------------------

Suunnittelun keskeytyminen, asiakkaan kieltäytyminen tai keskeyttäminen

Suunnittelu keskeytyi tai asiakas kieltäytyi aktivointisuunnittelusta

- Suunnitelman teko keskeytyi/siirtyi
 - Työhön/koulutukseen xx.xx.20xx alkaen
 - Äitiyslomalle xx.xx.20xx alkaen
 - Ase/siviilipalvelukseen xx.xx.20xx alkaen
 - Eläkkeelle/sairaslomalle xx.xx.20xx alkaen
 - Muu syy
- Suunnitelman teko käynnistetään uudelleen xx.xx.20xx

- Asiakas ei ole osallistunut aktivointisuunnitelman tekemiseen
- Asiakas on kieltäytynyt aktivointisuunnittelusta
- Asiakas on kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta (25 vuotta täyttänyt)

Päivämäärä

Asiakkaan allekirjoitus

Työvoimatoimiston allekirjoitus

Sosiaalitoimiston allekirjoitus

Alle 25 –vuotiaan asiakkaan kieltäytyminen kuntouttavasta työtoiminnasta

Asiakas ei ole ottanut vastaan aktivointisuunnitelmassa sovittua/tarjottua kuntouttavaa työtoimintaa/Kieltäytyminen kuntouttavasta työtoiminnasta

Päivämäärä

Asiakkaan allekirjoitus

Työvoimatoimiston allekirjoitus

Sosiaalitoimiston allekirjoitus

AKTIVOINTISUUNNITELMA

Täyttöohje

Aktivointisuunnitelma on asiakkaan, työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalitoimen yhdessä työstämä suunnitelma siitä, millä tavoin asiakas etenee kohti työtä, koulutusta, kuntoutusta tai parempaa elämänhallintaa. Yhteinen suunnitelma allekirjoitetaan ja annetaan asiakkaalle. Lisäksi sen on oltava tallennettavissa sekä työvoimatoimiston että kunnan sosiaalitoimen asiakastietoihin.

Aktivointisuunnitelman taustatiedot voivat olla suunnitelman liitteenä ja ne voidaan luovuttaa kolmelle sopijaosapuolelle. (mm. asiakkaan koulutus, työura, aikaisemmat palvelut ja aktiivitoimet sekä muut toimenpiteet, asiantuntijalausunnat)

AKTIVOINTISUUNNITELMAN RAKENNE

Tavoitteet

- Tavoitteisiin kirjataan asiakkaan, työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalitoimen yhteinen käsitys siitä, mikä on seuraava konkreettinen askel kohti työmarkkinoita ja parempaa elämänhallintaa

Suunnitelma

- Mitä asiakas itse tekee tavoitteen toteutumiseksi?
- Mitä työvoimatoimisto tekee tavoitteen toteutumiseksi? (palvelut, toimenpiteet)
- Mitä kunnan sosiaalitoimi tekee tavoitteen toteutumiseksi? (palvelut, toimenpiteet)

Nykytilanteen tiivistetty kuvaus

- Mm. työnhakuaktiivisuus, ammatinvalinta-, työttömyys-, perhe-, terveys- ja taloudellinen tilanne

Kuntouttava työtoiminta (jos sisältyy suunnitelmaan)

- Kuvataan mahdollisimman tarkasti:
 - Kuntouttavan työtoiminnan sisältö
 - Työtoiminnan järjestäjä (kunta, kuntayhtymä, yhdistys, säätiö, valtion virasto, uskonnollinen yhdyskunta)
 - Alkamisaika, sovitun jakson kesto, kesto päivittäin ja viikoittain
 - Sisältöä ja kestoja voidaan tarvittaessa täsmentää myöhemmin

Etuudet

- Suunnitelmaan merkitään:
 - asiakkaan saaman etuuden laji sekä
 - mahdolliset etuuden korotukset esim. kuntouttavan työtoiminnan aikana

Asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

- Suunnitelmaan merkitään tieto siitä, että lain mukaiset oikeudet ja velvollisuudet on selvitetty asiakkaalle
- päivämäärä (sama kuin suunnitelman päivämäärä)

Suunnitelman arviointiajankohta

- Suunnitelmaan merkitään yhteinen sopimus siitä, milloin suunnitelmassa sovittujen asioiden toteutumista arvioidaan yhdessä
- päivämäärä

Allekirjoitukset/osallistujat

- Asiakkaan allekirjoitus
- Työvoimatoimiston allekirjoitus
- Kunnan sosiaalitoimen allekirjoitus
- (Tukihenkilön ja/tai muiden suunnitelman tekoon osallisten läsnäolomerkintä)

Aktivointisuunnittelun keskeytyminen/siirtyminen tai asiakkaan *mahdollinen* kieltäytyminen aktivointisuunnittelusta ja/tai kuntouttavasta työtoiminnasta

- Aktivointisuunnitelmassa on maininta suunnittelun siirtymisestä tai keskeytymisestä ja keskeytymisen syy sekä ajankohta, jolloin suunnittelua jatketaan
- Aktivointisuunnitelmassa tai asiakkaan rekisteritiedoissa näkyy osapuolten yhteinen toteamus siitä, ettei asiakas ole halunnut osallistua aktivointisuunnitteluun ja/tai kuntouttavaan työtoimintaan sekä syy kieltäytymiselle
- Päivämäärä

Aktivointisuunnitelman taustatiedot**Koulutus- ja työhistoria**

- Työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmästä, kunnan sosiaalitoimen tietojärjestelmästä ja asiakkaalta hankitaan riittävät tiedot asiakkaan koulutus- ja työurasta aktivointisuunnitelmaan liitettäväksi

Aikaisemmat palvelut ja toimenpiteet sekä niiden vaikuttavuuden arviointi

- Aktiivitoimet työvoimatoimistossa ja aiempien työnhakusuunnitelmien toteutuminen
- Sosiaalitoimen aiempien suunnitelmien toteutuminen
- Asiakkaan omat aiemmat toimet ja niiden toteutuminen

Arvio palvelujen ja toimenpiteiden tarpeesta

- Työhallinnon aktiivitoimet 3 kk sisällä (työvoimatoimiston arvio)
- Ammatillinen kuntoutus (muu kuin työhallinnon tarjoama)
- Kunnan sosiaali- ja terveystoimen palvelut
- Kuntouttava työtoiminta
- Asiantuntijalausunnot työ- ja toimintakyvystä
- Muut (mm. omaehtoinen koulutus)

Päätösmalli

NN:n kunnan/kaupungin sosiaalilautakunta on tänään tekemällään päätöksellä päättänyt TAI vahvistanut kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä AA:lle oheisen aktivointisuunnitelman mukaisesti. Kuntouttavan työtoiminnan kesto ja sisältö sisältyvät aktivointisuunnitelmaan.

Päätöksen liite: AA:n aktivointisuunnitelma.

Päivämäärä:

Päätöksentekijä/allekirjoitus:

Muutoksenhakuosoitus

LIITE 6

(Osittain kielteisen päätöksen
mallipohja)
PÄÄTÖS nro
Korvauksen myöntäminen kunnalle
kuntouttavaan työtoimintaan
Kunta kunnokas
Päätöspäivä:

Kuntatie 10
00000 Kunta

Korvauksen hakija**Päätös**

Hakijalle maksetaan ajalta / - /
xxx markkaa/euroa korvauksena kuntouttavan työtoiminnan järjestämi-
sistä päätöksen liitteenä olevassa tilityshakemuksessa mainittujen hen-
kilöiden osalta.

Määräraha

Korvaus maksetaan momentin 34.06.31.1 arviomäärärahasta (valtion
korvaus kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä)

Korvausta ei makseta seuraavien päätöksen liitteenä olevassa tilitysha-
kemuksessa mainittujen henkilöiden osalta:

Perustelut**Maksamisen lakkauttaminen ja takaisinperintä**

Valtion korvauksen maksaminen voidaan määrätä lopetettavaksi, jos
työtoiminta ei täytä kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain
(189/2001) 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä. Perusteetto-
masti maksettu korvaus on suoritettava takaisin valtiolle. Takaisin perit-
täväille korvaukselle peritään korkoa ja viivästyskorkoa siten, kuin työllii-
syyslain (906/1998) 24 a §:ssä säädetään.

Maksamisen lopettamisesta päättää korvauksen myöntänyt työvoimatoimisto.**Sovellettavat säädökset**

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (539/2001) 24 §:n 1 momentti ja
xxx §.
Valtioneuvoston asetus valtion korvauksesta kuntouttavan työtoiminnan
järjestämiseen (457/2001)

Muutoksenhaku

Työllisyyslain 27 a §:n (756/1997) mukaan tähän päätökseen ei saa
hakea valittamalla muutosta

(virkaileijan allekirjoitus)

LIITTEET:

Tilityshakemus

(Myönteisen päätöksen mallipohja)
PÄÄTÖS nro
Korvauksen myöntäminen kun-
nalle kuntouttavaan työtoimintaan

Kunta kunnokas
Kuntatie 10
00000 Kunta

Päätöspäivä:

Korvauksen hakija

Päätös

Hakijalle maksetaan ajalta / - /
xxx markkaa/euroa korvauksena kuntouttavan työtoiminnan järjestämi-
sistä päätöksen liitteenä olevassa tilityshakemuksessa mainittujen hen-
kilöiden osalta.

Määräraha

Korvaus maksetaan momentin 34.06.31.1 arviomäärärahasta (valtion
korvaus kunnille kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä)

Maksamisen lakkauttaminen ja takaisinperintä

Valtion korvauksen maksaminen voidaan määrätä lopetettavaksi, jos
työtoiminta ei täytä kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain
(189/2001) 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä.
Perusteettomasti maksettu korvaus on suoritettava takaisin valtiolle.
Takaisin perittävälle korvaukselle peritään korkoa ja viivästyskorkoa
siten, kuin työllisyyslain (906/1998) 24 a §:ssä säädetään.

Maksamisen lopettamisesta päättää korvauksen myöntänyt työvoima-
toimisto.

Sovellettavat säädökset

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (539/2001) 24 §:n 1 momentti
Valtioneuvoston asetus valtion korvauksesta kuntouttavan työtoimin-
nanjärjestämiseen (457/2001)

Muutoksenhaku

Työllisyyslain 27 a §:n (756/1997) mukaan tähän päätökseen ei saa
hakea valittamalla muutosta

(virkaileijan allekirjoitus)

LIITTEET:

Tilityshakemus

KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

- TIETOA AKTIVOINTISUUNNITELMASTA JA KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA

Kunnat ja työviranomaiset tiivistävät yhteistyötään edistääkseen pitkään työttömänä olleiden asiakkaidensa työllistymistä. Tiiviimpää yhteistyötä tehdään silloin, kun työhallinnon palveluvalikoimasta ei ole löydetty asiakkaalle sopivaa työllistymistä edistävää ratkaisua.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta

Kuntouttavasta työtoiminnasta annettu laki (189/2001) velvoittaa kunnan sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston tekemään aktivointisuunnitelman yhteistyössä pitkään työttömänä olleen, työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaneen henkilön kanssa. Tällaisen henkilön työ- ja toimintakykyä voidaan nyt parantaa myös uuden toimenpiteen, kuntouttavan työtoiminnan avulla.

Aktivointisuunnitelma

Aktivointisuunnitelman laatimisen tavoitteena on rakentaa pitkään työttömänä olleelle polku työelämään. Aktivointisuunnitelmaan voidaan sisällyttää työvoimatoimiston työllistymistä edistäviä palveluja sekä erilaisia sosiaali-, terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalveluja sekä kuntouttavaa työtoimintaa. Työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi laativat aktivointisuunnitelman yhteistyössä kanssasi. Aktivointisuunnitelmassa sovitaan myös siitä, miten työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi tukevat Sinua suunnitelmasi toteutuksessa. Yhdessä tehty aktivointisuunnitelma allekirjoitetaan ja saat sen mukaasi.

Kenelle aktivointisuunnitelma tehdään?

Jos olet alle 25-vuotias

Kanssasi laaditaan aktivointisuunnitelma, kun

Sinulle on työvoimatoimistossa tehty

- työnhakusuunnitelma ja olet saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea 180 päivän ajalta viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana; tai
- työnhakusuunnitelma ja saat täyden työttömyysrahakauden (500 päivää) jälkeen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea; tai
- työnhakuhaastattelu ja pääasiallinen toimeentulosi on viimeisen neljän kuukauden ajan perustunut työttömyyden johdosta maksettuihin toimeentulotukeen.

Jos olet täyttänyt 25 vuotta

Kanssasi laaditaan aktivointisuunnitelma, kun

Sinulle on työvoimatoimistossa tehty työnhakusuunnitelma ja

- olet työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivän ajan; tai
- olet täyden työttömyysrahauden (500 päivää tai oikeus lisäpäiviin päättynyt) saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivän ajalta; tai
- pääasiallinen toimeentulosi on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuihin toimeentulotukeen.

Velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen

Edellä mainitut edellytykset täyttävä henkilö on velvollinen osallistumaan aktivointisuunnitelman laatimiseen yhdessä työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalitoimen kanssa.

Jos saat työmarkkinatukea ja ilman perusteltua syytä kieltäydyt osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen, menetät oikeutesi työmarkkinatukeen kahdeksi kuukaudeksi. Jos saat toimeentulotukea, voidaan toimeentulotukesi perusosaa leikata enintään 20 prosenttia.

Milloin aktivointisuunnitelma tehdään?

Kuntouttavaa työtoimintaa ja aktivointisuunnitelmaa koskeva laki tulee voimaan 1.9.2001. Ensiksi aktivointisuunnitelma tehdään yhdessä niiden pitkään työttömänä olleiden henkilöiden kanssa, jotka täyttävät lain edellytykset 1.9.2001 tai sen jälkeen. Niiden henkilöiden kanssa, jotka ovat täyttäneet aktivointisuunnitelman laatimisen kriteerit ennen lain voimaantuloa, laaditaan aktivointisuunnitelma vuoden 2002 loppuun mennessä.

Työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi kutsuvat Sinut yhteiseen aktivointisuunnitteluun silloin, kun täytät joko työmarkkinatuen tai toimeentulotuen saamisen osalta lain määrittelemät ehdot aktivointisuunnitelman tekemiseksi.

Kuntouttava työtoiminta

Jos kanssasi tehdään aktivointisuunnitelma, Sinulle voidaan myös järjestää kuntouttavaa työtoimintaa osana sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja. Kuntouttava työtoiminta pyritään räätälöimään yksilöllisistä tarpeistasi lähtien ja sen järjestämisessä otetaan huomioon työ- ja toimintakykysi, niin että työtoiminta jatkossa edistäisi työllistymistäsi avoimille työmarkkinoille.

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä päättää kunta. Kunta voi järjestää kuntouttavaa työtoimintaa joko itse tai sopia sen järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän, yhdistyksen, säätiön, valtion viraston tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa.

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään kerrallaan 3 – 24 kuukaudeksi, ja yhden kalenterivuoden aikana voit osallistua kuntouttavaan työtoimintaan enintään 230 päivänä. Sovitun jakson aikana kuntouttavaa työtoimintaa on vähintään yhtenä ja enintään viitenä päivänä kalenteriviikossa. Kuntouttavaa työtoimintaa on vähintään neljä ja enintään kahdeksan tuntia päivässä.

Kun osallistut kuntouttavaan työtoimintaan, et ole työ- eikä virkasuhteessa työtoiminnan järjestäjään. Osallistumista kuntouttavaan työtoimintaan ei siis lueta työttömyysturvalain työssäoloehtoon oikeuttavaksi ajanjaksoksi eikä toiminta kartuta eläketurvaasi. Kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan työturvallisuuslakia, ja kunta järjestää työtoiminnan ajaksi tapaturmavakuutuksen.

Jos olet alle 25-vuotias, eikä ilman hyväksyttävää syytä osallistu Sinulle tarjottuun kuntouttavaan työtoimintaan, menetät työmarkkinatuen määräajaksi tai toimeentulotukeasi voidaan alentaa siten kuin toimeentulotukea koskevassa laissa säädetään. Jos olet yli 25-vuotias, on osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan vapaaehtoista.

Kuntouttavan työtoiminnan päättyessä arvioidaan jälleen yhteistyössä kanssasi, miten kuntouttava työtoiminta on edistänyt työ- ja toimintakykyäsi ja työmarkkinavalmiuksiasi ja voidaanko työllistymistäsi jatkossa tukea esimerkiksi koulutuksen taikka tukityöllistämisen avulla.

Kuntouttavasta työtoiminnasta maksettavat korvaukset

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla

Kun osallistut kuntouttavaan työtoimintaan, Sinulle maksetaan yksilöllisesti määräytyvät etuutesi eli työmarkkinatuki ilman tarveharkintaa ja/tai toimeentulotuki. Työmarkkinatuen lisäksi maksetaan ylläpitokorvauksena 30 markkaa (5,05 euroa) ja toimeentulotuen lisäksi toimintarahaa 30 markkaa (5,05 euroa) jokaiselta kuntouttavaan työtoimintaan osallistumispäivältä.

Kunta korvaa matkakustannukset sekä työmarkkinatukea että toimeentulotukea saavalle kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla asiakkaalla toimeentulotukena. Matkakustannukset korvataan halvimman matkustustavan mukaisesti ja niiden korvaaminen edellyttää, että kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta on aiheutunut todellisia matkakustannuksia.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta voimaan 1.9.2001

Työnhakijoiden palvelumahdollisuudet laajenevat!

Mitä uutta laki kuntouttavasta työtoiminnasta tuo mukanaan yli 25-vuotiaille?

- 1) oikeuden, mutta myös velvollisuuden osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen
- 2) mahdollisuuden valita osaksi aktivointisuunnitelmaa työvoimatoimiston tarjoamien toimenpiteiden ja palveluiden lisäksi kuntouttavaa työtoimintaa sekä muita kunnan sosiaali- ja terveystoimen palveluita, joilla edistetään työllistymistä avoimille työmarkkinoille.

Kenelle tällainen oikeus ja mahdollisuus tarjotaan?

Oikeus aktivointisuunnitelmaan on henkilöillä, jotka ovat saaneet

- 1) työmarkkinatukea työttömyyden perusteella yli 500 päivää
- 2) työttömyysturvaa 500 pvältä ja sen jälkeen työmarkkinatukea 180 päivältä
- 3) toimeentulotukea pääasiallisena tulonlähteenä viimeisen vuoden ajan

Mikä aktivointisuunnitelma on?

Aktivointisuunnitelma laaditaan aina yhteistyössä asiakkaan, työvoimaneuvojan ja sosiaalityöntekijän kanssa. Aktivointisuunnitelman lähtökohtana on kartoittaa asiakkaan kokonaistilanne, jonka pohjalta yhdessä mietitään erilaisia vaihtoehtoja työllistymisen edistämiseksi.

Mitä kuntouttava työtoiminta on?

Kuntouttava työtoiminta on mielekästä, toimintakykyä ja osaamista vastaavaa tekemistä vaihtoehtona työttömyydelle. Kuntouttavaa työtoimintaa organisoii kunta yhteistyössä säätiöiden, yhdistysten, valtion virastojen sekä seurakuntien kanssa. Kuntouttavasta työtoiminnasta voidaan sopia 3 - 24 kuukaudeksi kerrallaan. Kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua 1 - 5 päivänä viikossa vähintään 4 h/pvä.

Kuntouttava työtoiminta ei tapahdu työ- eikä virkasuhteessa eikä näin ollen kartuta työttömyysturvan työssäoloa.

... ja mitä siitä maksetaan?

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan normaali työmarkkinatuki ilman tarveharkintaa sekä lisäksi 30 mk:n päiväkorvaus ja matkakustannukset.

Lisätietoja saat työvoimatoimistosta!

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta voimaan 1.9.2001

Nuorille kuntouttavaa työtoimintaa vaihtoehtona työttömyydelle!

Mitä uutta laki kuntouttavasta työtoiminnasta tuo mukanaan sinulle alle 25-vuotias?

- 1) oikeuden, mutta myös velvollisuuden osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen
- 2) oikeuden ja velvollisuuden osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, mikäli sinulle ei voida tarjota työvoimatoimiston järjestämiä muita toimenpiteitä tai palveluita osaksi aktivointisuunnitelmaa (esim. harjoittelua)

Ketkä nuorista kuuluvat lain piiriin?

Lain piiriin kuulut sinä nuori, joka olet saanut

- 1) työmarkkinatukea työttömyyden perusteella 180 päivältä viim. vuoden aikana
- 2) työttömyysturvaa 500 päivältä ja olet edelleen työtön
- 3) toimeentulotukea pääasiallisena tulonlähteenä viimeisen neljän kuukauden ajan

Mikä aktivointisuunnitelma on?

Aktivointisuunnitelma laaditaan aina yhteistyössä sinun, työvoimaneuvojan ja sosiaaliohjaajan kanssa. Aktivointisuunnitelman lähtökohdaksi on kartoitettava sinun kokonaistilanne, jonka pohjalta yhdessä mietitään erilaisia vaihtoehtoja työllistymisen edistämiseksi.

Mitä kuntouttava työtoiminta on?

Kuntouttava työtoiminta on toimintakykyä ja osaamista vastaavaa tekemistä vaihtoehtona työttömyydelle. Kuntouttavaa työtoimintaa organisoii kunta yhteistyössä säätiöiden, yhdistysten, valtion virastojen sekä seurakuntien kanssa. Kuntouttavasta työtoiminnasta sovitaan 3 - 24 kuukaudeksi kerrallaan. Kuntouttavaan työtoimintaan voit osallistua 1 - 5 päivänä viikossa vähintään 4 h/pvä.

Kuntouttava työtoiminta ei tapahdu työ- eikä virkasuhteessa eikä näin ollen kartuta työttömyysturvan työssäoloa. Kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyminen voi vaikuttaa alle 25-vuotiaiden työttömyysturvaoikeuteen!

... ja mitä siitä sinulle maksetaan?

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta sinulle maksetaan normaali työmarkkinatuki ilman tarveharkintaa tai toimeentulotuki sekä lisäksi 30 mk:n päiväkorvaus ja matkakustannukset.

Lisätietoja saat työvoimaneuvojaltasi!

KUNTOUTTAVAAN TYÖTOIMINTAAN LIITTYVÄT	
TYÖVOIMAPOLIITTISET LAUSUNNOT	
ARBETSKRAFTSPOLITISKA UTLÅTANDEN SOM HÄNFÖR SIG TILL ARBETSVERKSAMHET I REHABILITERINGSSYFTE	
042	Hakija on kuntouttavassa työtoiminnassa <szAlkamisPvm> – <szPaattymisPvm>. Työmarkkinatuen maksamiselle ei ole työvoimapoliittista estettä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 17 § 1 mom.)
042	Den sökande deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte <szAlkamisPvm> – <szPaattymisPvm>. Det finns inget hinder för utbetalning av arbetsmarknadsstöd. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 17 § 1 mom.)
051	Hakija on kieltäytynyt osallistumasta aktivointisuunnitelman laatimiseen <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 10 § 1 ja 2 mom.)
051	Den sökande har vägrat delta i utarbetandet av en aktiveringsplan <szLiittyvaPvm>. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 10 § 1 och 2 mom.)
052	Hakija on ilman pätevää syytä kieltäytynyt kuntouttavasta työtoiminnasta <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 19 § 1 mom.)
052	Den sökande har utan giltigt skäl vägrat delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte <szLiittyvaPvm>. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 19 § 1 mom.)
053	Hakija on ilman pätevää syytä keskeyttänyt tai joutunut omasta syystä keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 19 § 1 mom.)
053	Den sökande har utan giltigt skäl avbrutit eller har av eget förvållande varit tvungen att avbryta arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte <szLiittyvaPvm>. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 19 § 1 mom.)
054	Hakijan toistuvasta kieltäytymisestä osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen on pääteltävissä, ettei hän halua osallistua kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Hakijalla on oikeus työmarkkinatukeen vasta oltuaan työssä tai työvoimapoliittisessa aikuis-koulutuksessa 3 kk alkaen <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 21 § 1 mom.)
054	Av sökandes upprepade vägran att delta i utarbetandet av aktiveringsplan kan man dra den slutsatsen att han inte vill delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Sökanden har rätt till arbetsmarknadsstöd först sedan han har varit i arbete eller deltagit i arbetskraftsutbildn. i 3 mån. från <szLiittyvaPvm>. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 21 § 1)
055	Hakija on toistuvasti ilman pätevää syytä kieltäytynyt, keskeyttänyt tai joutunut keskeyttämään kuntouttavan työtoiminnan, mistä on pääteltävissä, ettei hän halua kuntouttavan työtoiminnan toimenpiteisiin. Hakijalla on oikeus työmarkkinatukeen vasta oltuaan työssä tai työvoimakoulutuksessa 3 kk alkaen <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 21 § 1 mom.)
055	Sökanden har upprepade gånger utan giltigt skäl vägrat delta i eller har avbrutit eller varit tvungen att avbryta arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte och visat sig vara ovillig att delta i åtgärder. Sökanden har rätt till arb.m.stöd först sedan han har varit i arbete eller deltagit i arbetskraftsutbildn. i 3 mån. från <szLiittyvaPvm>. (L om arbetsverksamhet i rehab.syfte 21 § 1)
043	Kuntouttava työtoiminta on keskeytynyt <szLiittyvaPvm>. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 20 §)
043	Arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte har avbrutits <szLiittyvaPvm>. (Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 20 §)

ESIMERKKI KUNNAN ILMOITUKSESTA TYÖVOIMATOIMISTOLLE

_____ työvoimatoimistolle

Ilmoitus kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta

Kunta:

Yhteyshenkilön nimi ja yhteystiedot:

Ilmoitamme, että alla mainitut henkilöt ovat aloittaneet kuntouttavan työtoiminnan:

Nimi	Henkilötunnus	Aloittamisaika	Kuntouttavan työtoiminnan toteuttaja, jos muu kuin kunta

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Ilmoitus tehdään sille työvoimatoimistolle, jonka toiminta-alueeseen asiakkaan kotikunta kuuluu.

LIITEOSA**ESIMERKKEJÄ TOTEUTETUISTA YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖISTÄ SEKÄ KUNTOUTTAVISTA JA AKTIVOIVISTA PROJEKTEISTA JA TYÖMALLEISTA****1. Kuntoutus- ja empowerment-ajattelu kuntouttavan työtoiminnan taustana**

Kuntoutuminen ja aktivoituminen ovat asiakkaiden omia prosesseja, joissa ammattilaiset voivat toimia tukihenkilöinä. Työntekijöiltä tämä edellyttää voimaantumista tukevaa, ns. empowerment-työtä. Tätä työtettä on luonnehdittu 1990-luvun uudeksi ammattityön paradigmaksi eli viitekehyykseksi. Siinä on kyse asiakkaan voimavarojen löytymisestä ja niiden käyttöön-otosta.

Kuntoutus ei ole kuntoutusta vielä sarjana erillisiä toimenpiteitä. Kuntoutuksesta tulee muutosta elämänhallintaan ja elämäntilanteeseen tuova prosessi vasta kun toimenpiteet ovat osa kokonaisuutta, jonka tavoitteet ja tarkoitukset ovat kuntoutujan tavoitteita.

Hyvin monenlainen tekijänsä kannalta mielekäs työ, tekeminen tai toiminta voi kuntouttaa ihmistä. Tämä ajattelu lähtee ihmiskäsityksestä, jonka mukaan ihminen on sosiaalinen ja aktiivinen olento, joka tarvitsee muiden ihmisten kanssa yhdessä tapahtuvaa mielekästä toimintaa voidakseen hyvin. Toiminnan kautta ihminen voi saada uusia kokemuksia, niiden pohjalta uusia tunteita ja edelleen uutta ajattelua, joka voi johtaa uuteen toimintaan.

Pitkään jatkuneen työttömyyden ja mahdollisen ”toimettomuuden” jälkeen voi vaade toiminnasta ja tekemisestä ja erilaisesta aktivoitumisesta tuntua asiakkaista alkuun kovalta. Kuntoutumista tukevien työntekijöiden ammattitaidon kannalta on esimerkiksi masentuneen ja tulevaisuusperspektiivinsä kadottaneen asiakkaan motivoiminen vastaavasti kova haaste. Työ edellyttää suurta hienovaraisuutta ja herkkyyttä sekä ammatillista kokemusta ja mahdollisuutta tarvittaessa esimerkiksi työnohjaukseen.

Työntekijän ja asiakkaan välille tulisi voida kehittyä luottamussuhde, joka mahdollistaa vaativan asiakastyön. Oleellista ei ole vain se mitä tehdään, vaan myös se, miten tehdään ja miten sanotaan, väittää Antti Särkelä – kokenut päihdehuoltotyön asiantuntija kokemuksensa pohjalta - uudessa syksyllä julkaistavassa teoksessaan. Hän väittää, että motivoitunut työntekijä motivoi asiakkaansa.

Motivaatio on tilannesidonnaista ja dynaamista. Se ei ole yksilön sisäinen pysyvä ominaisuus eikä sitä voida suoraan havaita yksilön käyttäytymisestä. Yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien ja tarpeiden lisäksi siihen vaikuttavat myös sosiaaliset ym. ympäristötekijät. (Järvelä & Laukkanen 2000, 23). Tässä on aktivoinnin ja kuntouttavan työn ns. sauma.

Asiakkaan omien voimavarojen käyttöön saaminen on prosessi, jota ammattilainen voi tukea. Tuki edellyttää myös yhteisistä tavoitteista sopimista ja sitten etenemistä konkreettisesti niitä kohti – pienin ja realistisin askelin. Välittämisen lisäksi tarvitaan jämäkkyyttä: ”vaativuus on välittämistä, jos asiakassuhde on hyvä”. Joskus on uskallettava ”töniä” reippaanlaisestikin,

jatkaa Antti Särkelä. Vaativuus edellyttää kuitenkin hyvää asiakassuhdetta ja on koko aika arvioitava, millaista työskentelyä suhde kestää. (Särkelä 2001).

Muutos aikuisen ihmisen elämässä ei ole helppo asia. Usein muutokseen tarvitaan elämän ns. luonnollinen kriisi tai muu kriisi. (Ahteenmäki-Pelkonen 1997) Muutos suhteessa edelliseen elämäntilanteeseen voi jo olla tällainen. Muutokset vaativat usein paljonkin aikaa, työntekijä voi toimia muutoksen vauhdittajana. Myös liiallinen muutosvauhti voi olla epäedullinen. Tällöin työntekijä saattaa joutua toimimaan liian nopeita ratkaisuja jarruttaen, realisoiden tavoitteita ja toimia.

Voimavaraistumista tukevia työmenetelmiä ja työotteita on olemassa useita. ESR-rahoitteista teematyötä aiheesta on tehty Suomessakin ja siitä julkaistu raportti Näkökulmia voimavaraistamiseen (Järvelä & Laukkanen 2000). Empowerment-prosessia tukevista malleista ja menetelmistä nousivat tärkeimmiksi seuraavat:

1. Tavoitteena tulee olla oikean ihmisen ohjaaminen oikealla hetkellä oikeaan paikkaan.
2. Voimavaraistamisessa on kysymys ihmisen moni-ilmeisestä muutosprosessista, jossa kietoutuvat yhteen konkreettista elämäntilannetta koskevat muutokset ja heidän psyykkisiä resurssejaan koskevat muutokset.

2. Aikaisemmista kokemuksista oppiminen

Useimmissa kunnissa on kokemuksia erilaisesta sosiaalitoimen ja työvoimatoimistojen yhteistyöstä. Yhteistyö on voinut liittyä esimerkiksi erilaisiin työllistymistä tuleviin projekteihin, joita on viime vuosina toteutettu Euroopan sosiaalirahaston ja Raha-automaattiyhdistyksen taloudellisella tuella. Näistä projekteista ja siihen liittyneestä yhteistyöstä saatuja kokemuksia voidaan nyt käyttää kuntouttavan työtoiminnan ja muun aktivointityön pohjana ja ideoinnin yhtenä lähteenä. Haasteena on rakentaa siltoja projekteista vakiintuneeseen ja uuteen vakiintuvaan toimintaan. On tarkoituksenmukaista rakentaa **paikallisiin olosuhteisiin soveltuvia ratkaisuja**, yksi malli tai samanlaiset ratkaisut eivät ole lain tavoitteena.

Kaikessa kehitystoiminnassa on kyse pääosin vanhojen osasten uudelleen järjestämisestä, jossa jokunen pala voi olla uusi ja ennen näkemätön, väittää Pekka Karjalainen (2000,). Sosiaalisessa kehittämisessä ei voida haaveillakaan sellaisesta innovaatiojärjestelmästä, joka koneenomaisesti ratkaisee ongelmia. Sen sijaan voidaan kehittää omista lähtökohdista toimivia malleja ja menettelytapoja. Haaste on siinä, miten entiset ja uudet palaset saadaan toimimaan entistä paremmin yhdessä. (myös Lapintie ym. 1999).

Hyvät käytännöt konkreettisina toimintamalleina tai tekniikoina vanhenevat nopeasti. Niiden pohjalta olisi kyettävä kehittämään yleisempiä toimintatapoja, joita voidaan käyttää hyväksi, kun uusia paikallisia ratkaisuja kehitellään. Tällaiseen tulokseen päätyi Kuntoutussäätiön, Stakesin ja työministeriön organisoima Good Practices in Finding Good Practices –projekti, jonka raportoidussa (Mannila et. al. 2001) päätösseminaarissa analysoitiin EU-maan kokemuksia.

Keskeisiä elementtejä hyväksi koetuissa vaikeasti työllistyvien henkilöiden kuntoutumista tukeneissa hankkeissa ovat esimerkiksi Suomen Kuntaliiton Kunta ja pitkäaikaistyötön –projektin kokemusten perusteella seuraavat:

ASIAKASLÄHTÖISYYS

- lähtökohtana asiakkaan tarpeet ja pyrkimykset
- aito ja tasavertainen kohtaaminen onnistuvat prosessin kuluessa
- sopimuksellinen suunnitelma toimii alkusysäyksenä prosessille
- työntekijän roolina on olla yhteistyökumppani, joka tarvittaessa opastaa ja tukee
- työntekijöillä on prosessin ohjauksen asiantuntemusta
- riittävän pitkä aikaväli suunnitelmassa

YKSILÖLLISYYS

- onnistutaan aidosti lähtemään siitä tilanteesta, missä kyseinen asiakas on

MONINÄKÖKULMAISUUS

- eri ammattialojen ja eri viranomaisten tiedon, näkökulmien ja osaamisen analyyttinen yhdistäminen luo synergiaa

RYHMÄN TARJOAMA VERTAISTUKI

- useimmissa hyvissä työllistymistä ja sosiaalista kuntoutumista tukevissa hankkeissa on ryhmämuotoinen toiminta ollut keskeinen elementti
- sama elämäntilanne -kokemus toimii vahvistavana ja voimavarojen haltuunottamista tukevana (empowerment) kokemuksena
- ryhmässä tapahtuu tilanteen realisoituminen; "en olekaan ainoa, jonka elämässä on vaikeuksia" -kokemus
- ryhmässä mahdollistuu toisten kokemuksesta oppiminen ja omien pulmien ja ongelmien suhteuttaminen muiden elämäntilanteisiin
- esimerkkejä ovat erilaiset työnhakuryhmät, työttömien itseapuryhmät, erilaisten koulutusten monenlaiset ryhmät

TYÖKYVYN ARVIOINTIEN LIITTÄMINEN TARVITTAESSA KUNTOUTTAVAAN TYÖTOIMINTAAN

- joskus aidoissa olosuhteissa tapahtuva työtoiminta voi tuoda uutta tietoa todellisen työkyvyn arviointiin

Edellä esitettyjen kuntoutumista ja voimaantumista tukevien elementtien sisällyttäminen aktivointisuunnitteluun ja kuntouttavaan työtoimintaan sekä niiden testaaminen ja arviointi tulee lisäämään tietoa ns. hyvistä toimintakäytännöistä ja kehittämään niitä.

3. Esimerkkejä käytännön hankkeista

3.1. Sosiaalitoimen tyko-kurssit Helsingissä

Helsingissä käynnistettiin jo vuonna 1988 sosiaalitoimen ja työhallinnon yhteistyönä työhön ja koulutukseen valmentavat tyko-kurssit erityisesti sosiaalitoimen asiakkaille. Kurssit jatkuvat edelleen ja niistä on julkaistu raportti (Kuusela 2000), joka on myös netistä tulostettavissa.

Sosiaalivirastossa alettiin suunnitella oppisopimuskäytäntöjen kehittämistä, kun oli havaittu, että hyvänkään työllisyystilanteen aikana (siis 1980-luvun loppupuolella) ei osa sosiaalitoimen pitkäaikaisista työkäisistä asiakkaista työllistynyt. Suunnittelussa päädyttiin kuitenkin ohjaavan koulutukseen, koska sen katsottiin paremmin tukevan asiakkaiden valmiuksia siirtyä työelämään tai ammatilliseen koulutukseen.

Ohjaavan koulutuksen normaaliresurssoinnin lisäksi sosiaalityko-kurssitoiminnassa työskentelee kokopäiväinen erityissosiaalityöntekijä. Kurssien aikana kurssilaiset saavat työvoimapolitiittiseen koulutukseen kuuluvat etuudet. Useimmat saavat työmarkkinatuen lisäksi ylläpitokorvauksena 30 mk/kurssipäivä. Aikaisemmin sosiaalivirasto maksoi ehkäisevää toimeentulotukea 50 mk kurssipäiviltä, vuoden 1998 alusta ehkäisevä toimeentulotuki yhteensovitettuna ylläpitokorvauksen kanssa on 50 mk/kurssipäivä.

Sosiaalityko-kurssi on noin kolmen kuukauden, 80 työpäivän pituinen. Alussa on neljän viikon yhteisopiskelujakso ja sen jälkeen kurssi jatkuu työharjoitteluna. Yhteisopiskelujaksolla työstetään alkuun luento-, keskustelu- ja ryhmätyötyyppisesti työelämään ja ammattien tuntemukseen sekä koulutusmahdollisuuksiin liittyviä teemoja. Loppupuolella on uudestaan viikon mittainen yhteisopiskelujakso. Työharjoittelun aikana kurssilaiset kokoontuvat kurssipäivä kerran viikossa yhteistapaamiseen. Kurssilaiset hankkivat itse työharjoittelupaikkansa vetäjien pienemmällä tai tarvittaessa suuremmalla tuella. Nykyään yhdellä kurssilla on 16 kurssilaista ja kurssikoon kasvu (alkuvuosina kurssilaisia oli 12 - 14) on osin koettu vetäjien taholta pulmalliseksi; me-henki ei synny yhtä helposti.

Kurssit toteuttaa Ammatti-instituutti/Amiedu ja työhallinto ostaa ne sosiaaliviraston kanssa yhteisostona. Projektisihteerin nimikkeellä työskentelevä erityissosiaalityöntekijä on sosiaaliviraston palveluksessa ja työskentelee kurssin lähiopetusjaksojen ajan kurssipaikalla.

Kurssille otetaan mukaan sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston pitkäaikaisasiakkaita, joiden kohdalla muut työllistymistä tukevat keinot eivät ole olleet riittäviä. Sekä työvoimatoimistot että sosiaalipalvelutoimistot ohjaavat asiakkaitaan kurseille ja osa kurssilaisista hakeutuu itse "puskaradion" kautta välittyvän tiedon perusteella. Kriteerinä on sosiaalitoimen asiakkuus ja yli 25 vuoden ikä. Kurssilaisten keski-ikä on ollut 37 vuotta, iän vaihdella 26 - 52 v. Useimmilla kursseilla on ollut lievä miesenemmistö. Useimmilla kurssilaisilla ei ole varsinaista ammattikoulutusta tai ammattia, johon koulutus on hankittu, ei ole juurikaan harjoitettu. Peruskoulu on kesken joillakin kurssilaisista ja akateemisia opintoja aloittaneilla on usein jonkin asteisia mielenterveysongelmia. Moni kurssilainen voidaan määritellä moniongelmaiseksi. Monilla on takanaan erilaisia laitos- ja hoitajaksoja, päihdehoitoja ja joillakin vankilatuomioita. Akuutista päihdeongelmasta kärsivän henkilön ottamista kurssille pyritään välttämään. Vetäjien kokemuksen mukaan kurssilla selviytyminen ja kurssin työskentelystä hyötyminen paranee, kun onnistuneesta päihdehoidosta on kulunut vähintään puoli vuotta.

Viime vuosina kurseille hakeutuneiden työttömyysaika on usein jopa yli 10 vuotta. Elämäntilannetta luonnehtii usein vuorokausirytmien muutos ja unihäiriöt. Suhde aikaan on muuttunut perspektiivittömäksi; tulevaisuus on ikään kuin kadonnut. Lähes kaikilla on joitain terveyteen liittyviä ongelmia ja osan työkyky on selkeästi alentunut. Itseluottamuksen alentuminen ja eriasteinen masennus vaivaa monia kurssille tulijoita. Jo ensimmäisen ja toisen viikon aikana tämä kuitenkin aivan silminnähden vähenee. Pitkäkestoinen toimeentulon epävarmuus ja niukkuus on lisännyt useimpien kurssille tulijoiden ahdistusta ja kurssin alussa tapahtuvat etuuskien muutokset olisi saatava sujumaan joustavasti, jotta niistä ei aiheutuisi lisäharmia. Joillakin kurssilaisista on paniikkihäiriöitä, joillakin lukihäiriöitä ja lähes joka kurssilla on jonkun kohdalla perheväkivaltaa. Jotkut kurssilaiset ilmentävät voimakasta viranomaisvihaa ja tämän ilmiön leviäminen uhkaa kurssin tunnelmaa, jos vetäjät eivät pysty käsittelemään asiaa ammattitaidolla.

Joidenkin kurssilaisten on vaikea omaksua itsenäisen aikuisopiskelijan roolia, he eivät osaa suostua itse prosessoimaan valintojaan ja ratkaisujaan. Monet kokevat vaikeana, jopa ahdistavana sen, että kurssilla pyritään saamaan selville se, mistä kukin on kiinnostunut ja mitä haluaa saavuttaa opiskeluissa tai työelämässä. Pitkäaikaistyöttömyys on johtanut monen kohdalla siihen, että aktiivi tulevaisuuden suunnittelu on jäänyt sivuun.

Kokonaisevaluaatiota sosiaalityö-kurssitoiminnasta ei ole tehty. 1990-luvun puolivälissä tehdyn tutkimuksen mukaan vain muutama kurssilainen oli sijoittunut avoimille työmarkkinoille. Koulutukseen hakeutuneita oli useita. Itseluottamuksen kasvua kuvasivat lähes kaikki tavoitetut entiset kurssilaiset (Lindqvist 1996). Sosiaaliviraston sosiaalityöntekijät ovat epävirallisesti kuvanneet kurssin aikaansaamaa muutosta joidenkin asiakkaidensa kohdalla suureksi. Kirsti Kuusela kuvaa muutos- ja aktivoitumisprosessin näkyvän kurssilaisten elämässä esimerkiksi siinä, että syntyy uusia vaihtoehtoja ja konkreettisia osatavoitteita. Osallistujien kyky tehdä valintoja vahvistuu ja voimavarat lisääntyvät. Muutoshalukkuus lisääntyy ja epäonnistumisiin lannistuminen vähenee. Tulevaisuuden suunnitelmien realismi kasvaa. Usean kurssilaisen elämässä "aukeaa jokin solmu" eli jokin vaikea asia tulee selvitettyksi. Menneisyyden kokemuksiin voidaan luoda uusi suhde. Tuloksellisuus näkyy ennen kaikkea siinä, että jotain muutosta alkaa tapahtua.

3.2. Yhteistyöhankkeita

Työministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin alkuun epävirallinen "aktivointiryhmä" perustettiin vuonna 1997 työstämään Aulikki Kananojan sosiaalityön selvityshenkilötyön (Kananoja 1997) kuntouttava sosiaalityö ja sosiaalitoimen ja työhallinnon yhteistyö – teemoja. Sen aloitteesta tehtiin vuonna 1998 kartoitukset työhallinnon ja sosiaalitoimen syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvistä hankkeista Suomessa. Jo tuolloin niitä löytyi satoja ja löytyneet hankkeet luokiteltiin neljään ryhmään:

- 1) työllistymisedellytyksiä parantavat koulutukselliset hankkeet
- 2) hankkeet "vastiketta toimeentulotuelle" tai toimeentulotuen sijasta asiakkaille tarjotaan työtä –hankkeet
- 3) kuntouttavat ja aktivoivat hankkeet, lähinnä päihdeongelmaisille ja mielenterveyskuntoutujille
- 4) alueelliset hankkeet ja hankkeet, joissa kolmas sektori on mukana, esimerkkinä lähiöhankeet

Selvitysvaiheen jälkeen asetettiin ns. Välimäen ja Väärälän työryhmät, joiden työn tuloksena syntyi mm. tämä laki sekä yhteispalvelupistekokeilu, joka alkaa vuonna 2002.

Väärälän työryhmän toimeksiannosta julkaistiin vuonna 2000 raportti **Yhteiset asiakkaat ja aktiivinen yhteistoiminta** (Karjalainen & Vahtera), joka on jaettu kaikkiin kuntiin ja työvoimatoimistoihin. Julkaisussa kuvataan neljä mallia: Hämeenlinna, Joensuu, Kitee ja Helsinki.

Raportin johtopäätökset korostavat kolmea asiaa. Vaikeasti työllistyvät asiakkaat tarvitsevat pienimuotoista ja räätälöityä palvelua. Jotta tällainen palvelu kehittyy, se edellyttää rakenteellista a. Erityisesti paikallisen ja alueellisen johdon tukea tarvitaan. Yksilötasolla räätälöity palvelu edellyttää etuusjärjestelmien joustoa, yksilöllistä harkintaa kannustavuuden lisäämiseksi. Tämä voi vaatia uusia linjauksia esimerkiksi toimeentulotukea myönnettäessä.

Esimerkinomaisesti lyhyt yhteenveto mallista Hämeenlinna

Hämeenlinnan kaupunki on kehittänyt jo pitkään palveluitaan käyttämällä mm. palvelusitoumuksia ja hankkimalla palautetta palveluista. Näitä on käytetty myös pitkäaikaistyöttömien palveluja kehitettäessä. Yhteistä toimintapolitiikkaa luodaan kaupunginhallituksen asettamassa työllistämistoimikunnassa. Hämeenlinnan perusturvavirastossa työskentelee sosiaalitoimen projektityöntekijä, joka toimii työllistymistä tukevien palvelujen asiantuntijana ja hän järjestää merkiksi tapaamisia asiakkaiden ja työvoimaneuvojien kesken. Työnhakuryhmä on ollut yksi työmuoto. Työvoimatoimen ja sosiaalitoimen yhteisiä toimitiloja on suunniteltu.

Hämeenlinnassa on toiminut jo vuosia nuorten työpaja. Pajaideologiaan kuuluu nopea asioihin tarttuminen sekä räätälöity työskentely. Pajatoiminnassa pyritään kaikkinaiseen joustavuuteen: keskeytyksen jälkeen voi saada uuden yrityksen, työpajan vaikutuspiirissä voi olla pajajakson jälkeenkin ja ammatillisen oppilaitoksen opinnot voi aloittaa kesken lukuvuotta. Toiminta on koulutuksellista, työllistävyttä ja sosiaalistavuutta korostavaa. Yhteistyö amma-

tillisen oppilaitoksen, sosiaalityön ja työvoimatoimen kesken on rakentunut joustavaksi. Työnteon ja koulutuksen lomittaminen on osoittautunut joidenkin nuorten kannalta hyväksi ratkaisuksi, mutta sitä on vaikeuttanut toimeentuloturvan järjestämisen ongelmat.

Yli 50-vuotiaille pitkäaikaistyöttömille suunnattu Sampo-projekti on ollut ESR-hanke, jossa on rakennettu yksilöllisiä työllistymisratkaisuja kuntoutus-, koulutus- ja valmentautumiskursseineen. Portaittainen eteneminen on ollut työtapa. Asiakastyöntekijöinä ovat olleet sosiaalityöntekijä-työvoimaneuvoja-pari sekä vapaaehtoistyön koordinaattori. Projekti on kesällä 2001 päättymässä ja evaluaatioraportti tekeillä.

Hämeenlinnan hankkeista ja yhteistyöstä on kirjattu opitun mm. seuraavaa:

- yhteistyön kehittäminen vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä
- yhteistyötä kannattaa jatkaa projektin päätyttyä tavalla tai toisella
- yhteistyöhön sitoutuminen on kaiken perusta

- työhallinnon asiantuntemuksen lisäksi pitkäaikaistyöttömien aktivoitumisen ja työllistymisen tukemiseen tarvitaan sosiaalitoimen panostusta

- työparina sosiaalityöntekijällä ja työvoimaneuvojalla on laaja palveluvalikoima;
- työpari voi toimia palveluohjaajan (case manager) sekä tukihenkilön roolissa

- työpari tarvitsee hyvät ja joustavat yhteistyösuhteet Kelaan, terveydenhuoltoon sekä päihdehuoltoon
- säännölliset tiimitapaamiset voivat olla tarpeen

... ja malli Joensuu

Työttömyys Joensuussa ja Pohjois-Karjalassa on ollut erityisen vaikeasti voitettava ilmiö. Joensuussa on ollut tämän vuoksi lukuisia kehittäjiä. Työvoimatoimisto ja sosiaalitoimi ovat kehittäneet yhteistyötä 1990-luvulla monin tavoin. Joensuussa on käytetty mm. toimeentulotuella työllistämistä ja vuoden 2000 alkupuolella perustettiin työllistymispalvelukeskus kaupungin ja RAY:n rahoittamana. Lukuisia projekteja on toteutettu EU/ESR-rahoitteisina.

1990-luvun puolivälissä alettiin kokeilla kolmikantayhteistyötä ja kolmikantaneuvotteluja: asiakas, sosiaalityöntekijä ja työvoimaneuvoja yhdessä.

Asiakkaiden raportoidaan olleen yhteispalvelukokeiluihin tyytyväisiä. Asiakkaiden on havaittu sitoutuneen kolmikantaneuvotteluissa kaavailtuihin järjestelyihin paremmin kuin vain yhdessä toimipisteessä tehtyihin. Yhteistapaamisissa keskustelu on ollut rehellisempää ja niissä on säästetty aikaa ja nopeutettu asiakkaan prosessia. Asiakkaat ovat voineet kokea yhteispalvelun välittämisenä.

Yhteispalvelun käytännön järjestelyistä vastaamiseen on kaivattu koordinoijaa. Eri toimipisteiden työntekijöiden tulisi Joensuun kokemusten mukaan vieläkin paremmin perehtyä toistensa toimintaideologiaan sekä tunnistaa erilaiset asiakkaan kohtaamisen lähtökohdat eli työhallinto katsoo asiakkaan työmarkkinakelpoisuutta ja työllistymistä ja sosiaalitoimi lähtee asiakkaan kokonaistilanteesta.

Kolmikantayhteistyö on koettu ainoaksi reaaliaikaiseksi malliksi yksilöllisten polkujen suunnittelussa ja erillisten suunnitelmien yhteensovittamisessa. Sosiaalityöntekijöiden on todettu tarvitsevan lisäresursseja asiakkaiden aktivoitumista tukevaa työtä varten. Työvoimatoimistossa on pohdittu työvoimatoimiston palasen integroimista sosiaaliviraston osaksi. Yhteispalvelun oppiminen vie aikaa ja resursseja, mutta siitä hyötyvät vaikeasti työllistyvät asiakkaat.

Yhdeksi vastaukseksi mainittuihin kysymyksiin on käynnistetty NUOTTA-projekti (ESR) vuoden 2000 lopulla. Projektissa pyritään vaikuttamaan nuorten tilanteisiin moniammatillisella työotteella, joka sisältää yksilökohtaisesti suunniteltuja erityistoimenpiteitä. Projekti on suunnattu 17-24-vuotiaille nuorille, joiden katsotaan olevan heikosti työhön ja koulutukseen motivoituneita ja siten syrjäytymisuhan alaisia.

Hankkeen lähtökohtana on työvoimaneuvojan ja sosiaalityöntekijän muodostama työparimalli, jonka kautta käytettävissä ovat sosiaalitoimen ja työhallinnon normaalistikin käyttämät palvelut ja työmenetelmät. Tämän lisäksi hankkeessa kehitellään erityisiä työmenetelmiä, joita vallitsevan palvelujärjestelmän puitteissa ei ole ollut mahdollista toteuttaa. Näitä ovat esimerkiksi päihdekuntoutus ja harrastusmahdollisuuksien lisääminen sekä ylipäättään mahdollisuus kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Projektissa työskentelee työparin lisäksi kolme ohjaajaa nuorten arkielämän tukena. Heillä on omat vastuualueensa, kuten yhteistyö yritysten kanssa liittyen harjoittelupaikkoihin, oppilaitosyhteistyö ja maahanmuuttajatyö sekä tukihenkilötoiminnasta vastaaminen.

Uudenlainen piirre projektissa on, että nuori on mukana niin kauan kuin tarvetta on. Näin vältetään työpajatoiminnassa ja muissa työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä ongelmallisen lyhyeksi havaittu kuuden kuukauden jakso. Merkittävää myös on NUOTTA-projektin myötä syntynyt sosiaalitoimen ja työhallinnon hallinnonalojen välinen yhteinen koulutusprosessi, jossa haetaan yhteistä työn kohdetta ja tekemisen tapaa. Näin synergioiden etsimiseen on sitoutettu myös ”emo-organisaatiot”.

3.3. Nuorten työpajat – koottuja kokemuksia

Työpajoihin kuntouttavan työtoiminnan toteuttajina kohdistuu isoja odotuksia. Työpajoja on onneksi aika paljon arvioitu ja niiden toimintaperiaatteita ja -ideoita on koottu myös kansiomuotoiseen julkaisuun Työpajaohjaajan käsikirja. Työhön käsiksi. Versio 1.5. Siinä lähdetään ajatuksesta, että tarvitaan toteuttavan organisaation tahtotila ja halu kehittää omannäköisensä ja omaan toimintaympäristöönsä sopiva tapa toimia.

Pajatoiminnan tavoite on aktivoida yksilöä tarkastelemaan omaan osaamistaan ja omaa tulevaisuuttaan. Pajassa voi harjoitella erilaisia valmiuksia ja parantaa elämänhallintaa. Pajaideologian mukaan ratkaisut löytyvät ihmisistä itsestään. Työ toimii pajatoiminnan selkäranka ja viitekehys. Työssä oppimisen malliin kuuluu:

1. Vastuun ottamista omasta elämästä
2. Kannustuksen antamista yksilölle, jonka minäkuva on heikko
3. Panostamista arkitodellisuuteen ja arjessa selviytymiseen
4. Yksilöllisen opiskeluohjelman rakentaminen...
5. Yksilön tukiverkoston vahvistamista...

Pajatoiminnassa keskustelu on olennainen työkalu. Keskusteleminen voi saada aikaan pysyviä toiminnan muutoksia. Yhteinen tekeminen auttaa ihmisiä pääsemään samalle aaltopituudelle, jonka jälkeen he voivat jakaa toistensa kanssa kokemuksia ja näkemyksiä. Työ on keskustelukanavan avaaja ja elämänhallinnan taitojen harjoituskenttä. Pajaohjaajan ensisijainen rooli on toimia kuuntelijana. Kehittävässä keskusteluissa otetaan esiin asioita, jotka olisi mukava laistaa, jotka ylittävät ns. mukavuusrajan. Koska pajoissa pyritään tukemaan hyvin erilaisia nuoria ja joissakin eri-ikäisiä ihmisiä, asettaa mm. tämä vaatimuksia erityisesti pajaohjaajien ammattitaidolle.

Työpajatoimintaa on mahdotonta valaa yhteen muottiin tai malliin. Pajatoiminnassa on monia erilaisia vahvuustekijöitä. Meta-arviointien ja paikallisen kehittämisen avulla muotoutuu sellaisia toimintatapoja, joilla on sovellusarvoa. Pajoista voi paikantaa muutaman vahvuusalueen, joiden kehittämisestä muualla kannattaa pohtia.

Pajatoiminnasta tehdyn tapaustutkimuksen mukaan (Karjalainen 1999, 98) olennaisia elementtejä ovat:

1. Mahdollisuus käsitellä niitä yksilöllisiä asioita, jotka ovat ajankohtaisia siirryttäessä koulun penkiltä koulutus- ja työmarkkinoille. Mahdollisuus hengähtää ”pajatilassa” ja pohtia elämän suuntaa myös koulutusta ja työelämää laajemmin. Myös erilaisia vaikeuksia sekä minän ja identiteetin kysymyksiä voidaan käsitellä.
2. Mahdollisuus vastata yksilöllisesti nuorten tarpeisiin.
3. Moniammatillisen verkoston ja kumppanuuden muodostamat resurssiverkostot, joista nuoret laajemmin voivat hyötyä pajanuorten ohella. Esimerkkinä Korson Kansalaispajasta muodostui paikallinen toimijoiden keskus ja toiminnan ”moottori”.
4. Nuorten elämänhallinta ja -suunnittelu sekä päämäärätietoisuuden lisääntyminen.
5. Kompetenssien vahvistuminen erilaisissa tilanteissa selviytymiseen (itsenäistymisen ja itsevarmuus).
6. Nuorten vaikutusmahdollisuuksien ja osallisuuden lisääntyminen tekemällä konkreettisesti näkyväksi niitä mahdollisuuksia, jotka ovat olemassa jokaisen arkielämän tasolla että yhteiskunnan rakenteissa.

4. Voimaantuminen ihmisen omana prosessina

Voimaantumisteorian mukaan ihminen voimaantuu itse (Siitonen 1999, 189). Työntekijät vastaavat omasta osuudestaan, joka on ihmisen tukemista tekemään valintoja, joilla on mieli ja mielekkyys hänen elämänsä kannalta. Aikuisen ihmisen elämässä suhde työhön on yksi keskeinen teema. Työvoimatoimiston työssä se on perustehtävät. Sosiaalitoimessa ei Suomessa ole pitkää kuntouttavan tai voimaannuttavan työn perinnettä. Sitä on alettu luoda vahvemmin vasta viime vuosina (esim. Kananoja 1997, Kurki 2000). Miten projekteista saatu kokemus siirtyy sosiaalitoimistojen työn osaksi, on osaltaan myös voimaantumishaaste työntekijöille. Kokemus osoittaa kuitenkin, että empowerment-työotteella työskentelevät työntekijät ovat innostuneita ja jaksavia, koska he löytävät sellaisia mahdollisuuksia, joita ei aikaisemmin ”näkynt”.

Kirjallisuus

- Aktiivinen sosiaalipolitiikka – työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio 1999:20.
- Ahteenmäki-Pelkonen, Leena (1997) Kriittinen näkemys itseohjautuvuudesta. Systemaattinen analyysi Jack Mezirovin itseohjautuvuuskäsityksistä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 157. (2. painos 1998)
- Järvelä, Sampo & Laukkanen, Maija (2000) Näkökulmia voimavaraistamiseen. Empowerment Integra –projektien empowerment –teematyöraportti. Employment –julkaisut no19. Työministeriö 2000.
- Kananaja, Aulikki (1997) Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti. STM:n työryhmämuistioita 1997:8 ja
- Karjalainen, Pekka (1999) Nuorten työpaja – osallisuutta omaan elämään. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen raportteja ja selvityksiä 32/1999.
- Karjalainen, Pekka (2001) Sosiaalityötä yhteiskunnan reunoilla. EDS-tukiasuntotyö ja Silta-projekti. Espoon Diakoniasäätiö. Moniste.
- Karjalainen, Vappu & Vahtera, Eeva (toim.) Yhteiset asiakkaat ja aktiivinen yhteistoiminta. STM. Työministeriö. Stakes. 2000.
- Kurki, Leena (2000) Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kuusela, Kirsti: Raportti Helsingin sosiaalitoimen työkurssitoiminnasta 1988-2000.
- Aktivoivan sosiaalityön uusia malleja etsimässä. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Sosiaaliviraston julkaisusarja B 9/2000. www.hel.fi/sosv/jotu/raportit.html
- Lindqvist, Tuija (1996) Mikä tukee selviytymistä? Sosiaalityökurssien evaluuutitutkimus. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Sosiaaliviraston julkaisusarja D 1.
- Lindqvist, Tuija (1997) Mikä tukee ihmisarvoista elämää? – Ammattityö työttömiä tukemassa. Teoksessa Riitta Viialainen & Maisa Maaniittu (toim.) "Tehdä itsensä tarpeettomaksi?" Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes. Raportteja 213. STM. 55-66.
- Lindqvist, Tuija (toim.) (1998) Työllistymisen tukeminen Suomen kunnissa. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998:29 ja Työministeriö. Työhallinnon julkaisu 210.
- Lapintie, Kimmo - Piispa, Päivi - Saarela, Pekka - Koivisto, Riitta - Lamminmäki, Lauri – Karjalainen, Pekka – Laasanen, Yrjö – Mero, Pia – Karisto, Antti – Maijala, Olli (1999) Suomessa toteutettavien Urban-ohjelmien arviointi 1995 – 1999. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 77.
- Mannila, Simo, Ala-Kauhaluoma, Mika & Valjakka, Sari (2001) (eds) Good Practice in Finding Good Practice. International Workshop in Evaluation. Helsinki: Rehabilitation Foundation. Working Papers 23/2001.
- Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Universitatis Ouluensis. Scientiae rerum socialium. E 37.
- Somerkiivi, Pirjo (2000) "Olen verkon silmässä kala" Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Vammaistutkimusyksikkö. (email psomerkivi@hotmail.com)
- Syrjästä osallisuuteen. Syrjäytymisen ehkäiseminen ja yhteistyö työvoimapolitiikan toimeenpanossa–projektin raportti. Työministeriö 2001. Työhallinnon julkaisu 275.
- Särkelä, Antti (tulossa) Välittäminen ammattina – näkökulma sosiaaliseen auttamistyöhön. Vastapainossa oleva käsikirjoitus.
- Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. Sosiaali- ja terveysministeriön. Op-paita 2001:7 (4. korjattu painos).

Tuusa, Matti (toim.) Sosiaalityö työllistymisen tukena. Kunta ja pitkäaikaistyötön -projekti. Suomen Kuntaliitto 2000. [www.kuntaliitto.fi /palvelut/alue- ja elinkeinokehitys/tyollisyys](http://www.kuntaliitto.fi/palvelut/alue-ja-elinkeinokehitys/tyollisyys).

Työ- ja sosiaalihallinnon yhteistyöryhmän muistio. Työ- ja sosiaalihallinnon aktiiviyhteistyö. STM:n työryhmämuistioita 1999:24 ja TM. Työhallinnon julkaisu 246.

Työpajaohjaajan käsikirja. TYÖHÖN KÄSIKSI. Versio 1.5. www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi

Uusitalo, Hannu, Parpo, Antti & Hakkarainen, Anni (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2000. Stakes. Raportteja 250.

www.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/soshuolt/soshu5.htm

www.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/terv99/terv3.htm

Erilaisista työllistymistä tukevista hankkeista on julkaistu satoja raportteja viime vuosina. Kokoavia katsauksia on vähemmän, kuitenkin esimerkiksi seuraavat:

Salonen, Mirja & Holma Tupu (2001) Kunta ja pitkäaikaistyötön – työllistämistä tukevien palvelujen kehittäminen kunnissa – loppuraportti. Suomen Kuntaliitto.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 18. (sähköposti verkosto@alli.fi)

Tervahartiala, Tiina, Vesalainen, Janne & Vuori, Jukka (1996) Työttömien toimenpideohjelmien vaikutukset. Kirjallisuuskatsaus. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 12.